

România literară

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor: Fundația România literară
Director general
Nicolae Manolescu

Coeditor: Editura Național
Redactor-șef
Violeta Borzea

19 - 25 decembrie 2001
(Anul XXXIV)

50

**Cu
George Emil Palade,
la San Diego, despre
TUDOR ARGHEZI**

- un documentar de C.D. Zeletin -
(pag. 12-13)

Școala românească și reforma
(pag. 3)

Aniversare
**JOHNNY
RĂDUCANU**

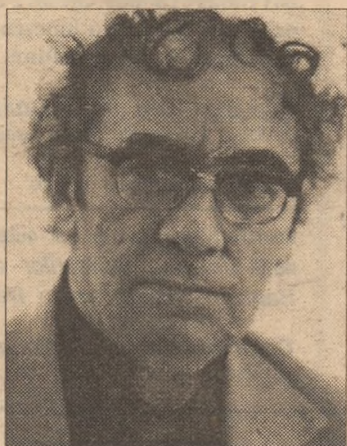
(pag. 18-19)

**Andreea Deciu
la prima carte**

(pag. 6)

**O polemică
în jurul
„Moromeților“**
(pag. 14-15)

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

Incomparabilul Johnny

JOHNNY este unul singur. Este unic și incomparabil. La împlinirea vârstei de 70 de ani, *România literară* îi consacră lui Johnny Răducanu, maestrul jazzului românesc, două pagini la care colaborează câteva personalități culturale, muzicieni, artiști. În ce mă privește, nu mă voi pronunța asupra muzicianului, deopotrivă compozitor și interpret. Cel mai afon dintre prietenii lui fiind eu, aș prefera să nu-mi dau cu părerea în lucruri la care nu mă pricep. Ce valoare ar avea mărturisirea mea că iubesc muzica lui Johnny de când mă știu și nu-i găsesc termen de comparație? Așa că voi vorbi despre om și despre prietenul meu.

Johnny se numără printre puținii oameni care pretuiesc cu adevărat prietenia. Am avut ocazia să mă conving, nu o dată, de devotamentul lui față de aceia pe care îi consideră apropiați. Nu mulți știu că Johnny a fost membru al PAC. Recunosc că mi-a venit greu să-i propun unui afit de mare artist să se „înregimenteze”, cum se spune cu o expresie nu chiar lipsită de sens, într-o formațiune politică. Mi-am călcat pe inimă și m-am dus la el. Naturalitatea cu care Johnny a acceptat m-a lăsat cu gura căscată. Unei ziariste care, la conferința de presă la care l-am prezentat drept cel mai recent membru PAC, l-a întrebat de ce a ales acest partid, Johnny i-a răspuns concis: „Fiindcă nu-mi plac proștii”. Artistul care a colindat lumea, solicitat de mari firme de impresariat, a acceptat să mă însoțească în campania electorală. N-a făcut nici un moft, n-a cărnit că era frig în sala de concert ori prin pietele și străzile pe care le-am colindat, nu mi-a reproșat niciodată nimic. A fugit de la Iași la Galați cu un tren de noapte după zece ore de alergătură în capitala Moldovei. L-am rugat să-mi „scrie” tema muzicală a campaniei. A compus una dintre cele mai frumoase melodii pe care le-am auzit. În 1999, când am împlinit și eu o vîrstă „rotundă”, a venit cu mine la Tescani, lângă Bacău, în plină iarnă, și a dat un concert. Ce să mai zic? Pe Johnny, prietenii lui nu trebuie să-l roage nimic. Îi copleșește de fiecare dată.

Am făcut cu el și o emisiune televizată. A fost fabulos. Adevărat personaj, Johnny și-a luat cu el contrabasul (basul, cum îi spune el cu o umbră de tandrețe), la care nu mai cîntase de ani, dacă nu de decenii. A cîntat în emisiune, concentrat, atent. Revăzînd înregistrarea pe casetă (emisiunea a fost în direct), am remarcat că operatorii nu-și dezli piseră camera de pe miinile lui. Niște păsări survolînd coardele, coborînd pe una sau pe alta, ciupindu-le, mîngîindu-le. Miinile lui Johnny: toată muzica lui e în ele. Mi-a cîntat odată la pianul din garsoniera lui din Banu Manta cîteva fragmente compuse de Bach pentru Ana-Maria, care nu era pianistă și folosea un singur deget. Să fi auzit ce efecte scotea Johnny cu un singur deget dintr-o pianină cu arcurile și ciocănelele învelite în fulare de lînă ca să nu fie deranjați vecinii! Și ce mi-a povestit, din copilăria lui, din concerte (în Place de Tertre din Paris, unde-l știe toată lumea ca pe un cal breaz, și unde, vara trecută, m-am gîndit la el, călcîndu-i pe urme), din întîmplări cotidiene!

Johnny e un povestitor înnăscut. Nu-l egalează nimeni cînd relatează episodul cu pianul luat de la Uniunea Compozitorilor și cu țiganii din Amzei care, după ce i l-au cărat acasă, urcîndu-l și la etaj, nu numai că nu i-au cerut bani, dar rugîndu-l să le cînte, au adus mîncare și băutură și l-au tratat regește.

Acesta e Johnny, incomparabilul, marele artist și marele prieten. Să-i dea Dumnezeu sănătate. La mulți ani!

CONTRAFORTde *Mircea Mihaiescu*

ÎMBRĂȚIȘAREA DE HALTEROFIL A EUROPEI

DINTRE toate reacțiile la hatărul pe care ni l-a făcut Europa — anularea necesității vizei pentru omâni care calătoresc în spațiul Schengen — cel mai mult mi-a plăcut ieșirea îmbufnăta a lui Vadim. Strâns cu ușa, "tribunul" nu putea spune, francamente, că românii nu rebuie să calătorească în străinătate. Deși în perfecta concordanță cu doctrina partidului, astfel de declarație ar fi însemnat să le ia omânilor o iluzie. Tocmai el, specialist în oferirea de iluzii grandioase! A spus doar că în străinătate vor continua să meargă tot cei care au mai fost. Se subînțelegea — miniștrii, parlamentarii și alți dușmani ai patriei, între care, desigur, intelectualii.

Vadim se înșală. În noile condiții, vor pleca mult mai mulți români decât ne imaginăm. Vor pleca și se vor întoarce. S-a întâmplat să discut mult, în ultimele luni, cu oameni mai de la coada ierarhiei sociale: arani proletarizați, șantieriști, muncitori necalificați, mici meseriași rămași fără loc de muncă sau chiar fără meserii. Nici unul dintre ei nu-și vedea rezolvate problemele în România, dar nici unul nu-și punea problema să se stabilească definitiv în străinătate. Idealul lor coincidea cu cel al sârbilor din anii '60-'70. "i, într-un fel, și cu idealul și ritmul transhumanței mioritice: câteva luni de muncă în Occident, din primăvară până-n toamnă, urmate de câteva luni de odihnă, mai mult sau mai puțin activă, acasă — în Maramureș, în Dobrogea, în Botoșani.

Ciudad e că acest tip de existență — anticipat și de mult-discutată "legitimăție de ungur", care oferea unor români posibilitatea de-a lucra legal în străinătate — convine și Europei de Vest. Mă întreb doar dacă naționaliștii de serviciu vor sări iarăși ca arși. Logic ar fi să sară. Dacă nu, înseamnă că atunci când s-au repezit la beregata lui Viktor Orban (să fie clar, un personaj politic absolut detestabil, dar din cu totul alte motive decât cele invocate aici!) au făcut-o în mod propagandistic. Europeanii nu sunt nici atât de naivi, nici atât de disperși încât să nu fi efectuat un calcul înainte de-a ne îngădui și nouă să-i vizităm când avem chef.

Calculul lor ia în considerație mai multe realități economice și sociale și mai puține realități politice decât se crede. S-a bătut monedă pe "decizia politică" aflată la baza hotărârii recente, și e lesne de ghicit de ce: pentru că actualii guvernanți n-au ce pune pe masa românului decât politica și iar politică. În felul acesta, s-a încercat acreditarea ideii că deși avem o economie dezastuoasă, la capitolul excelenței politice suntem ași. Cât de bine stam cu politica se vede din activitatea de zi cu zi a parlamentului și a partidelor. Realitatea crudă, și plăcută în același timp, e că am fost, în fine, "cumpărați", după ce în destule rânduri am fost "vânduți" (ori lăsați de capul nostru, ceea ce s-a dovedit a fi cam același lucru!)

Sa nu uităm că Occidentul se află într-o perioadă de efervescentă reinventare a propriei identități și a propriilor granițe. O Americă formidabilă din punct de vedere economic, care și-a anexat în viteză bună parte din Asia, nu mai e doar aliatul de astăzi, ci și potențialul adversar economic de mâine. Toată lumea vrea să fie american, iar atunci când nu poate, devine măcar anti-american! Acestei sfidări Europa n-a știut cum să-i răspundă până acum — și poate că nici n-a fost în stare. Așa cum americanii au lăsat deoparte, după 11 septembrie, multe lucruri care-i despărteau, declanșând un val de patriotism fără precedent, probabil că mințile limpezi din Europa au considerat că nu e cazul să mai strâmbe din nas că una sau alta dintre țările din zonă miroasă săpun de proastă calitate, a parfum ieftin și înțepător,

ori a oaie (fie ea și mioritică). Toate aceste "țări alternative" își au locul într-o Europă non-americanizată, ba au chiar de adus ceva important.

Ce are de adus România acestei neo-Europă (pentru că am susținut că e vorba mai întâi de economie, și abia apoi de politică)? România are de adus, în primul rând, forța de muncă sezonieră. Zeci-de mii de români — poate chiar sute de mii — colonizează, și în clipa de față, șantierele de construcții, serviciile de salubritate și livezile Europei. Multe dintre mărețele blocuri de sticlă și oțel ale marilor metropole se construiesc și cu sudoarea românilor. Străzile europene strălucesc de curățenie și pentru că, printre magrebini, kurzi sau "latinos", la capatul cozilor de mătură se află și destui români. Producția de fructe mediteraneene din Spania, Portugalia sau Grecia e recoltată și de mâinile agile ale maramureșenilor.

Toate acestea sunt realități de care nu se prea vorbește. Pe tonuri plângăcioase, câte-un politician în criză de subiecte anatomicează masiva emigrație a tinerilor din domeniul științelor exacte. Am ajuns să-l hui-duim pe Bill Gates pentru că racolează, în stil mare, tineri români. Dar cine e de vină ca acești tineri nu-și găsesc o muncă pe potrivă talentului lor în raiul iliescian? Pragmatici, europenii n-au făcut, așadar, decât să oficializeze o situație care n-a fost creată în ziua de 7 decembrie 2001, ci în întreg intervalul tranziției.

Importanta decizie luată de Uniunea Europeană poate constitui un nou start în viața României. Din acest moment, vom avea o țară mult mai "fluidă" și, să sperăm, mai puțin sedusă de cântecele de sirenă ale naționalismului și xenofobiei promovate de Vadim Tudor și chiar de către destui reprezentanți ai partidului de guvernământ. S-a creat, în fine, șansa ieșirii din înțepeneală și din ineficiență. Acum, oamenii care au ceva de spus cu adevărat Europei chiar vor putea s-o facă. S-a terminat cu datul vinei pe cozile de la ambasade, dar și cu disprețul cine știe cărui funcționar obtuz care-și făcuse un ideal din a nu-i lăsa pe români să treacă dincolo de Nădlac sau Borșa.

Dar de-acum va conta și ce va face românul europeanizat. Dacă va considera că e mai util să-și vândă pașaportul cutărui albanez ori kosovar (că, antropometric, semănăm leit!) sau, ajunși la Paris, să se apuce de cerșit în metrou, dându-se persecutat politic pentru că e homosexual, n-am făcut mare lucru. Dacă, în schimb, vom arăta fațeta civilizată a acestei țări, există șanse importante să ne mișcăm, după doi-sprezece ani de imbeciliatea politică și de resemnare umană, în direcția bună.

E de prevăzut că principalii perdanți ai noii situații sunt politicienii extremiști și naționaliștii găunoși. Acum, când un număr important de români vor avea șansa de-a intra în contact direct cu civilizația occidentală (și vor intra, pentru că așa cum există curse zilnice de autobuze spre Istanbul, vor apărea și cele spre Viena, Paris sau Roma) vor cădea, pe de-o parte, miturile "unicității și excepționalității" românilor, pe de alta, "teoriile conspiraționiste" amorțate de-un Occident cinic și brutal, care completează, zi și noapte, cum să pună mâna pe inestimabilele bogății ale țărișoarei. Adevărul e că dacă Occidentul vrea ceva de la noi, vrea să-l lăsăm în pace. Dar pentru că în lumea actuală lucrurile sunt atât de complicate, cea mai bună metodă de-a... scăpa de noi a devenit aceea de-a ne strânge cu putere la piept. Dacă în această îmbrățișare tandru-halterofilică se vor sufoca și câțiva politicieni dâmbovițeni extremiști, cu atât mai bine!

POST-RESTANTde *Constanta Buzea*

CRED că este un semn bun pentru deschiderea dvs spre poezie, a scrie pentru ființa iubită versuri cu intonare solemnă, ca-n Psalmi. Lumea interioară la fel de misterioasă ca și aceea din afara noastră. Am citit cu grijă aceste versuri:

„În sfârșit o seară de iarnă/ cu Sistemul Solar duelându-se aprig/ cu o febra amară// lângă telefonul albastru/ ești tu gânditoare/ speriată de singurătate// nici nu știi/ au scris în Biblie despre tine/ te numeau/ cerboacă preaiubită și/ gazela plină de farmec”. Și secvența finală dintr-un poem în aparență rebel: „Când mă gândesc la ea/ o forță mă salta și ma îmbrăbă-tează/ inima-mi bate cu putere/ și încep să cred că aceasta forță este a mea/ urmează curba/ totul se intensifică/ 500 de batai pe minut/ mușchii sfârșie degetele trosnesc/ și de fapt sunt dus// Cineva mult mai puternic te împinge/ te da naibii la o parte/ te arunca în șanț cu furie// privirea insectă cu o sută de picioare/ se agată de cer/ și umblă repede repede printre nori/ zâmbetul s-a stins/ doar părul mai crește/ va crește de doi metri/ acoperindu-mi chipul” (Mircea Mureșan, Oltenița) ☒ Nu vă grăbiți să-mi luați în nume de rău că nu prădesc să le întorc cu un semn de viață gestul generos de a mă face partașă la bucuria lor, celor cemi trimit ultima apariție editorială sau uneori chiar ultimul vers scris într-un ceas binecuvântat. Mulțumesc, deci pentru *Arheologie în necunoscut*. Acel prin șemnal din 4 octombrie, acea mică victorie cum o numiți, va fi de bun augur, sunt sigură. Îngaduți totuși graurilor condiția lor ingrata de a nu putea ciuguli chiar din toate boabele toamnei agonizând. (Tudor Negoescu, Craiova) ☒ Ați fost inspirat, de propria indoială de sine, firește, să așezați chiar în deschiderea textelor trimise întrebarea *Versuri?* Versuri, cu siguranță, sunt, dar poezia care le-ar fi innobilat a rămas ascunsă în lăuntru dvs., neexprimată încă. Nepublicabile din acest motiv, vă încreditez totuși ca am înțeles de ce credeți că v-ar face mult bine publicarea macar a uneia din poezii. Poate cu altă ocazie, când veți scrie nu pentru a recuceri ci pentru a vă cuceri unei cauze ceva mai abstracte. (Szilard Varga, Cluj-Napoca) ☒ Pentru plachetele de versuri trimise mie de autoarele lor, mulțumiri și urări de bine. Pentru *Poemul din Călcâi*, pentru *Azil și exil* (versuri și proză) și pentru *Rezerva de suflete*, mulțumiri cu dragoste doamnelor Elena Vulcănescu, din Piatra Neamț, Silvia Schönberger (cea atât de răsfățată și iubită, și în toate drumurile sale prin lume impresionându-și constant auditoriul) și Ana Zegreanu din Bistrița, alăturându-mă cu convingere rândurilor lui Radu Săplăcan prin care o recomandă cititorilor) ☒ Sublim în utopie, mi-aș permite să vă caracterizez astfel după ce v-am citit, uimită până la a nu-mi crede ochilor că așa ceva există obsedat și apăsător în vederile unui condeier probabil vârstnic, poemul în opt pline de largime și idealism strofe închinat României, „Românie./ Țară plină de viteji și de vitejie./ Te-ai eliberat din robie/ De sub robia Imperiului Otoman/ de sub turcie/ Apoi de sub robia Imperiului sovietic, care a fost o și mai grea robie./ Românie./ Acum libera și vie/ Stăpâna pe-a ta soartă./ Nu mai ești obligată să plătești tribut la poartă./ Sau sovieticilor care te-au golit de sevă./ De bogății, de Uranium imbogățit, aur, grâne și hlevă./ Măine, poimăine vei fi membră în EU(UE), și NATO./ De facto./ Și mergând pe același drum cu ele îți vei fauri un viitor de aur./ Vei fi mai sigură pe tine, mai puternică ca un zimbrou sau ca un taur// Fiecare individ din România va fi liber și stăpân pe a sa soartă./ Nici-o persoană nu va mai cerși din poartă-n poartă./ Omul de rând va fi fericit./ Fiecare individ va fi fericit/ Întregul popor român va fi fericit./ Fericirea va domni în România./ Nu va mai exista nici ura, nici invidie, va fi uitată mânia./ Fericirea și bucuria va (sic!) aduce pace în lume./ România va deveni a lumii minune” ș.a.m.d. (Mihai Hrinco, Linz, Austria, luni, 22. 10. 2001) ☒ Cu siguranță că vor reduce, cum spuneti, din stângăciile debutantului care vă considerați, mai mult atingerile dvs. de ale culturii și literaturii, și de ale ortografiei, în ceasuri nenumerate de asimilare de cunoștințe prin lectură, în studenție și după studenție, decât un rând sărac strecurat cu toată politețea aici, despre ce? Despre o singură pagină modestă, incoloră? O să mai treacă vreme până ce veți înțelege că nu direcționam pe nimeni prin „jungla literară”, cum vi se pare a fi, de departe privind-o, lumea în care cu ardoare visați să intrați. (Marcel Manea, București) ☒ Liniștitoare fotografia cu Pegas în fundal! Dacă nu ați văzut până acum, vă invit să vedeți ca v-am răspuns, aici, de curând. Probabil că așteptați mesajele acasă, pe mobil, și ne citiți revista din an în Paște. Va asigur că *Meditația unui heruvim* are cel puțin două versuri minunate, iar *Înger peste noapte* o idee mare și cel puțin o tertină (a doua!) emoționantă ca însuși zborul. (Cristian Matei, București) ☒ Vă doresc vânt prielnic în pânze și șansă în intenția de a vă *întregi bucuria, fericirea suprema*, aceea de a scrie și de a colabora la RL. Cu condiția de a depăși binișor nivelul versurilor de-acum: “Fac ce pot să te simți bine./ Faci ce poți: rămâi cu tine./ Ești doar a ta... iar eu./ eu sunt pesemne-a ta și-a altcuiva.” (Cristina-Mihaela Boldeanu, Sibiu) ☒ Ușor de presupus scopul întrebării dvs. Despre vârsta debutului meu în volum? 22. În 1963. După un antrenament lent și niciodată satisfăcător, după vreo cinci ani de la un palid și pastelifer debut în revistă. Stilul nu vă trădează vârsta, amestecând pasaje de iluminare pură cu gasele spectaculoase dar de foarte mică rezistență. Iată, de exemplu, convingător acest *remediul*: “copac cu grauri/ și prințesa/ după sticla fumurie de geam/ pulsând/ asemeni unui vechi ventricul celt/ apoi moartea/ și/ tu”, lângă care aș putea adăuga fragmente memorabile din toate poemele pe care mi le-ați trimis (Daniela Rusu, Siret).

România literară

Director: **Nicolae Manolescu**

Redacția: Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție.

Adriana Bittel, Constanta Buzea, Marina Constantinescu, Mihai Minculescu.

Redactori asociați: Ioana Părvulescu, Cristian Teodorescu, Eugenia Vodă.

Corectură: Simona Galațchi, Ecaterina Ionescu, Nina Pruteanu.

Tehnoredactare computerizată: Anca Firescu, Mihaela Ivan, Ionela Stanciu.

Introducere texte: Geta Gheorghiu.

Administratia: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 251100996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 251100296100089. Mihai Pascu (director executiv), Mirona Laudă (economist principal), Corneliu Ionescu, Gheorghe Vlădan (difuzare, tel. 650.33.69.).

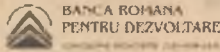
Secretariat: Sofia Vlădan.

Correspondenți din străinătate: Rodica Binder (Germania), Andreea Deciu (SUA), Gabriela Melinescu (Suedia).

e-mail: romlit@romlit.ro

http://www.romlit.ro

Revista „România literară” este editată de Fundația „România literară” cu sprijin de la Uniunea Scriitorilor din România, Ministerul Culturii și Cultelor și Banca Română pentru Dezvoltare

Coeditor: Editura Națională - Director general: Dan Chiriac

Școala românească și reforma

Terminologie și oameni

PRIMUL lucru care te izbește atunci când încerci să te apropii tu, suflet profan, de problemele învățământului, e o terminologie care poate concura ușor cu cel mai formalizat limbaj matematic. Și majoritatea temerarilor se opresc aici. Pentru că e mult mai ușor să judeci niște cuvinte după suprafața lor: curriculum (și antipaticul lui plural, curricula), manuale alternative, arii curriculare și cicluri de învățământ, trunchi comun și (ceva de tot misterios) CDS (Curriculum la Decizia Școlii), standarde de performanță, evaluare sumativă... și multe altele. Toate acestea par achiziții ale ultimilor ani, anii de reformă a învățământului românesc și multe dintre discuțiile aprinse din presă se învârt în jurul lor.

În contextul polemicilor din ultimii ani, în care s-au implicat specialiști în pedagogie mai mult sau mai puțin adevărați, pare că s-a uitat un lucru: terminologia oricărui domeniu are nivelurile ei specifice de accesare. Un ziarist, fie el și unul de marcă, nu e nevoit să o cunoască (sau să creadă că o cunoaște) la nivelul unui cercetător în domeniu, dar unui profesor trebuie să-i fie mai familiară această terminologie decât ziaristului. Nu pentru că asta ar fi *trend-ul* impus de luminății într-ale didacticii de la București, ci pentru că orice profesor, înainte de a fi profesor de educație fizică sau de geografie, e profesor pur și simplu și e obligat să știe, prin specificul meseriei sale, diferența dintre programă analitică și curriculum diferențiat. Dacă acești termeni buclucași ar fi avut o normală și o nepolitizată întrebuințare, multe dintre disputele sterile și păguboase pentru învățământul românesc ar fi fost evitate.

Și totuși, mișcările de reformă, schimbările spectaculoase de filosofie a procesului de învățământ, spectaculoase cel puțin în intenție, inițiativele (controversate) care au urmărit sincronizarea didacticii românești cu aceea occidentală, toate acestea n-au fost emanațiile impersonale ale vreunei voințe supraumane. Și n-au fost nici decizii eminate politice. Un grup de oameni le-a gândit, le-a discutat și le-a propus, asigurând astfel o coerență la nivelul conceptelor în componentele sistemului de învățământ. Consiliul Național pentru Curriculum funcționează din 1995 și reprezintă, sub diversele schimbări politice de la conducerea Ministerului Educației și Cercetării, un nucleu nepolitic de profesioniști, profesori și cercetători, care au încercat de-a lungul acestor ani să schimbe ceva în învățământul românesc. CNC a funcționat mai întâi ca o componentă în cadrul Proiectului de Reformă a Învățământului preuniversitar cofinanțat de Guvernul României și de Banca Mondială, apoi ca instituție publică, cu personalitate juridică, subordonată

MEC. Din 1995 până în 1997, CNC a elaborat și publicat programe revizuite pentru clasele I-IX. Între 1997 și 1999, a coordonat reforma structurală a planurilor de învățământ, după o serie de principii noi și realiste și a revenit asupra programei claselor I-VIII în consens cu noile planuri-cadru. Între 1999 și 2000 au fost finalizate programele școlare pentru liceu după un nou model de proiectare. În 2000-2001, s-a făcut o primă revizuire a programelor noi pentru clasele I-XII, la disciplinele din trunchiul comun. Din 2000, CNC a început să organizeze stagii de pregătire a noului curriculum național, proces în care au fost implicați circa 7000 de învățători și profesori.

Cu alte cuvinte, o activitate consistentă, în plină desfășurare, ale cărei rezultate abia încep să fie vizibile. Și, cum spuneam, nu consensul a fost urmarit, imposibil de atins în mod natural în cazul unor schimbări atât de profunde, ci coerența internă a demersului și independența externă, politică și instituțională, a grupului. De prima răspund oamenii care fac parte din CNC, de cea de-a doua au răspuns și vor răspunde structurile de decizie ministeriale.

Cum a reacționat școala românească

PENTRU a înțelege o asemenea reacție complexă și mai mult decât importantă pentru conturarea viitoarelor politici educaționale, nu sunt suficiente păreri de ziarști mai mult sau mai puțin independenți. Nici pozițiile actuală a MEC și nici cea a instituțiilor implicate cu hotărâre în reformă. Un referendium în contextul discuțiilor publice mai degrabă neadecvate, care se opresc de obicei la contestarea cutărui manual alternativ, n-ar fi poate nici el graitor. Tot ce se poate face și s-a făcut pentru prima dată în România a fost un studiu de impact al reformei. Un studiu elaborat după toate exigențele statistice și sociologice, care a chestionat stări de fapt din școlile românești și a analizat rezultatele reformei curriculare în învățământul obligatoriu.

Raportul acestui studiu a fost făcut public și discutat la Forumul Școala la răsucruce. Schimbare și continuitate în curriculumul învățământului obligatoriu, Sinaia, 22-24 noiembrie 2001. * S-au adunat cu acest prilej reprezentanți ai inspectoratelor școlare din toată țara, funcționari ai MEC, cercetători ai Institutului de Științe ale Educației, membrii CNC și ai Consiliului Național de Examinare și Evaluare, Profesori universitari. Au fost invitați ziarști de la cele mai importante cotidiene și săpta-

* Sinteza studiului de impact în format electronic poate fi accesată pe site-ul CNC: <http://cnc.ise.ro>.

mânale (care au făcut loc în general cu greu unei știri despre acest eveniment, pentru că învățământul nu reprezintă o prioritate publică). La sfârșitul discuțiilor, participanții au fost onorați de prezența Ministrului Educației și Cercetării, d-na Ecaterina Andronescu.

Datele concrete obținute în urma analizării stării învățământului românesc de azi nu se conturează optimist. Cei aproximativ 3% din PIB alocați la noi învățământului reprezintă cam jumătate din media europeană de 6%. Efectivele școlare au scăzut continuu după 1990. În 54% din totalul școlilor primare și în 20% din gimnazii, învățământul este de tip simultan. Proportia personalului didactic necalificat este îngrijorătoare. Elevul român e supraîncărcat ca număr de ore pe zi. Numărul de ore de matematică, de exemplu, scade în UE de la 7 la 13 ani, în timp ce în România crește în același interval. Ponderea Curriculumului la Decizia Școlii e aproximativ de zece ori mai mare în UE decât în România. Și exemplele ar putea continua.

În ceea ce privește atitudinea față de reformă, lucrurile par să stea mai bine. Profesorii din România se împart în câteva categorii. *Reformiștii* hotărâți reprezintă o pătrime din totalul cadrelor didactice. Cel mai important numeric pare să fie stratul *tăcuților*, care nici nu promovează noutățile, dar nici nu se opun reformei. Ei reprezintă cam 40%. *Conservatorii* formează o treime și ei sunt mai ales cadre necalificate sau profesori în vârstă. Peste 70% din numărul profesorilor din România consideră binevenită existența manualelor alternative.

Mai ales din chestionarele adresate elevilor, extrem de interesante pentru oricine vrea să înțeleagă România de azi, rezultă că, în ciuda eforturilor de schimbare, elevii și profesorii se concentrează încă pe reproducerea de informație teoretică. Cunoașterea ca produs e încă promovată în dauna cunoașterii ca proces. Una dintre explicații ar consta în absența unui sistem de formare inițială și continuă a profesorilor în concordanță cu schimbările curriculare și de logica didactică.

Ce e de făcut?

Studiul arată că mai sunt foarte multe lucruri de făcut în ceea ce privește succesul reformei curriculare, în special în partea ei de aplicare. Nimeni n-ar avea însă de câștigat dacă am lua-o iarăși de la zero, după un model românesc falimentar. Orice analiză obiectivă a principiilor care au stat la baza elaborării noului curriculum ar arăta că acestea sunt în concordanță cu direcțiile inovatoare ale învățământului de pretutindeni. Revizuirile continue sunt normale și binevenite, ca și discuțiile în cunoștință de cauză.

Începând cu anul școlar 2003-2004, se va trece la învățământul obligatoriu de noua ani. În curriculumul național

vor trebui operate schimbări, deși ele au fost anticipate și în actualul curriculum. Aceasta ar fi una dintre prioritățile semnalate în rezoluția finală adoptată la Forumul de la Sinaia.

Elementul cheie în succesul reformei pare să fie pregătirea profesională a personalului didactic. S-a vorbit foarte mult despre cvasi-absența pregătirii didactice în facultățile românești, facultăți care pregătesc specialiști și cercetători, dar mai puțin profesori. Cum autonomia universitară există, tot ce se poate face deocamdată sunt constatările și sugestii. De asemenea, s-a propus trecerea hotărâtă înspre pregătirea academică în sistem de dubla și tripla specializare, care ar fi în acord cu flexibilizarea curriculară. Păreri au fost împărțite, pentru că din punct de vedere al standardelor academice, tripla specializare poate duce la o diminuare a standardelor științifice de pregătire. S-a propus chiar un sistem diferențiat de evaluare academică finală, prin înființarea licenței în educație.

Cum reforma nu consta doar în reglementări, ci și în monitorizarea consecventă și evaluarea periodică, trebuie asigurată în continuare funcționarea independentă a instituțiilor create în cadrul procesului de reformă. Schimbările aleatorii și inconsecvente, ca și imixtiunea unor decizii cu alte motivații decât cele profesionale, pot compromite grav tot ce s-a făcut până acum.

Întorcându-ne la problema controversată a CDS (Curriculum la Decizia Școlii), unul din elementele de maxima noutate în cadrul schimbărilor aduse de noua filosofie a învățământului, trebuie ținut cont de faptul că profesorii nu par să fie împotriva acestei modalități de personalizare a școlilor. E adevărat că CDS presupune cunoașterea unor tehnici adecvate de proiectare didactică și înseamnă responsabilizarea tuturor celor implicați în popularea și elaborarea CDS. Dar e un lucru mai mult decât evident că școlile nu seamănă între ele și că trebuie exorcizată tendința de a asimila seriozitatea cu uniformizarea. Fiecare școală funcționează într-un context comunitar specific și activitatea ei trebuie să fie în concordanță cu acest specific.

Oricum, cel puțin la nivelul de declarații, MEC pare să fie favorabil continuării reformei. Discuțiile vor continua și vor trebui dezbătute și analizate cu maximă seriozitate deciziile de ultimă oră și semnificațiile lor. Reforma nu e o chestiune de ambiție politică sau de impact electoral. Ea presupune înainte de orice o filosofie coerentă care însoțește și garantează schimbările. La Forumul de la Sinaia, oameni din toate sectoarele sistemului de învățământ au început discuții bazate pe date concrete venite dinspre beneficiarul numărul 1 al reformei, școala românească. A fost doar un început.

LECTURI LA ZI

de Julia
Alexa

Despre rușine și alți demoni

AL DOILEA roman al lui Salman Rushdie, aparut pe piața românească, e o ficțiune complexă, cu o atmosferă exotica de lume postcolonială și postmodernă, în care umorul de toate nuanțele, absurd, rafinat și sec ori șarjând grotesc contururile realului, parodia și jocul narativ, fac din aceasta carte o provocare intelectuală, mai greu de citit, e drept, cu mai multe niveluri de semnificare, dar care, o dată parcursă, se constituie într-o experiență de lectură extraordinară.

Rușinea poate fi un roman istoric, simbolic, sau parodic, literatură ce se încadrează în realismul magic (seamăna mult cu Marquez, și, dacă mergem spre amănunt și atmosfera, se apropie și de Carlos Fuentes sau Carpentier). Nivelul simbolic se intersectează cu cel parodic, personajele au nume semnificative. Omar Khayyam Shakil e departe de a semăna cu poetul persan, un ins gras, inapt și derizoriu, cu o ascendență mitică parodiata (trei mame), îndrăgostindu-se de o retardată, Sufya Zenobia (legătura etimologică cu secta sufită reamintește ireverența religioasă a autorului), acest personaj feminin este însăși incarnarea rușinii, e debila, crudă și absurdă, totuși are o mare putere de fascinație. E un personaj înrudit pe departe cu Remedios, fecioara fatală din *Un veac de singurătate*, cele trei mame mitice sunt o treime sui-generis, comică și ciudată. Am putea considera această carte și un roman al femeilor, rușinea, aceasta teribilă stânjeneală de ceea ce reprezintă fiecare din ele vine și din maternitate, și din eros, din adulterul soților, oricum, această abordare se încadrează spiritului postmodern de „gender issues”, țesut în bulversanta textura parodică.

Ca roman politic, *Rușinea* seamăna cu *Toamna patriarhului*, e tot o parabolă a dictaturii, în spațiul Pakistanului-palimsest, în care istoria reală se diluează în mit și narațiune fantastică. Islamabad, orașul din „coasta lui Rawalpindi” e confundat cu „sfânta câmpie Arafat de lângă Mecca Sharif” de către ascetul Maulana Dawood (personaj-intruchipare a irealismului de orice fel, un guru senil și venerat). E un roman despre politică, despre armate glorioase sau infrante și incapabile să mai câștige un meci de fotbal, trădare și lovituri de stat, mărire și decădere, e o saga a familiei conducătoare Harappa, a liderilor megalomani, vizionari sau numai paranoici, o parabolă a neputinței și cruzimii deopotrivă (simbolizată de cuplul absurd Omar Khayyam – Sufya Zenobia). Acest personaj depășește ca in-

de curând în românește au un caracter burlesc, cu un umor absurd sau negru, parabole ale unor realități ce fac din aceste bucăți de proză scurtă piese ale celei mai bune literaturi recente din spațiul central european, alături de Kundera, Capek sau Danilo Kis. Politicul nu se reduce doar la parodiarea clișeelelor oribile ale comunismului și enormităților lui, ci se joacă inteligent cu spectrele mai blânde sau mai crude ale Europei, sau cu imaginea europeanului despre sine.

Astfel, ca un civilizat ce este, Mrozek, exponent al tuturor europenilor civilizați care se trezesc dimineața cu un crocodil în dormitor (kafkian), va proceda la aplicarea tuturor metodelor de remediere a situației, perfect valide teoretic în orice sistem logic. Problema e că timpul de care dispune un intelectual de treabă pentru analiza și sinteza acestor metode este limitat: crocodilul îi mănâncă piciorul și el e nevoit să-l gătuie în cel mai barbar mod posibil. Concluzia e seacă: „Sunt situații când apararea civilizației cere încălcarea normelor de civilizație”. *Noua viață* e o schiță ce poate fi interpretată în cheie existențialistă și care vorbește despre începerea unei „vieți noi” amânată pentru un permanent „măine”. Cum măine se transformă în azi, rezultă, printr-o inferență simplă, că viața nouă nu e posibilă. Aceasta e parodia implicită a logicii aristotelice precum și a ideii că e posibil vreodată altceva decât o temă realitate curentă.

Tot în grupa prozelor „existențialiste” se plasează *Schimbarea de tren*, cu aer ionescian (caracterul dramatic) și borgeșian prin simplitate stilistică. La fel, *Musca* sau *Partenerul*, extraordinar episod dostoevskian în răspar, cu un demon și un Karamazov lipsiți de orice drama, de orice valoare. Din categoria istorioarelor politice fac parte cele mai spumoase bucăți de proză, va veți distra citind *Dracula* (recuperarea kitsch) unde vampirul din Carpați apare fugărit lamentabil de stafia lui Ceaușescu. *Însemnările unui capitalist*, în mod fatal împiedicat să sugă sângele popoarelor din Est din cauza unei infecții în aparatul de supt, *Nomenclatura*, cu toți membrii

Slawomir Mrozek, *Povestiri*, 1990-1993, Ed. Polirom, 2001, 288 pag., 85.000 lei

Mrozek și lumea modernă

SLAWOMIR MROZEK se înscrie pe filiera Kafka, Beckett, Ionesco. Povestirile lui traduse

ei revenind implacabil în noi și tot mai ilogice funcții politice, *Puterea*, o schiță în care se dezvăluie sursele misterioase ale conducerii dictatoriale, constând într-o impresonantă grămadă de Mickey Mouse de plastic, sau *Muzeul figurilor de ceară*, unde un dictator sud-american sau balcanic, ce mai contează, moare de dorința de a auzi măcar încă o dată un „Traiască!”.

Satira devine grotescă și atunci când Mrozek privește pe fereastră la noua și luminoasă lume modernă postcomunistă, apocalipsa McDonalds, libera concurență a sex-shopurilor cu oferta bisericii, miracolul economic ce se produce pe piața prin nașterea unei noi firme cu numele răsunător ireproductibil aici. Excepționala schiță *Academia*, parodia cea mai haioasă a tuturor intelectualilor subțiri și a schimbării revoluționare instituite de o operă numită Kur cu rang de valoare incontestabilă.

Citiți-l pe Mrozek. Veți râde și va veți simți mai inteligenți.

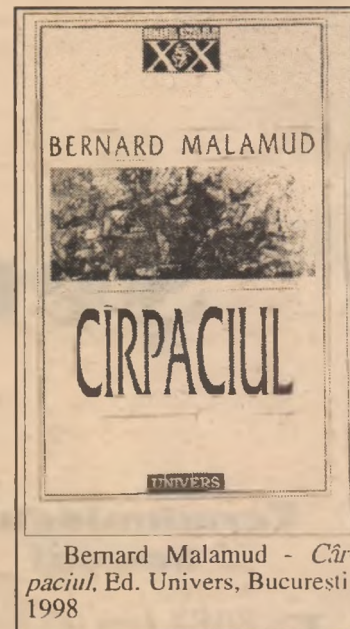
Evreul eterodox

CARTEA pe care am ales-o spre prezentare în rândurile următoare a apărut ceva mai demult însă ea se încadrează sferii de analiză mai largi de astăzi și merită atenție pentru cel puțin două motive importante: în primul rând e o carte foarte premiată (National Book Prize și Pulitzer Prize în America, în chiar anul apariției). În al doilea rând e o carte atipică. Autorul ei face parte dintr-o generație de prozatori americani de origine evreiască din care mai fac parte Isaac Bashevis Singer, Saul Bellow, Lionel Trilling, Phillip Roth. A fost numit și „scriitor al evreimii etice” de către Malcolm Bradbury, eticismul său ținând probabil de moștenirea spirituală dostoevskiană preluată de scriitorul emigrant.

În același timp e o carte „anacronică”. După ce în America se consumase mișcarea Beat, după ce Pynchon publicase *V*, în 1963, și Barth publicase *Giles Goat Boy*, tot în 1966, după ce Nabokov consacra în *Lohta* (1958) o formula românească nouă, Bernard Malamud scrie totuși un roman în care condiția evreului, îndelung tratată și înainte, apare aici într-o formulă narativă aproape naturalistă. Este un caz de anacronism asemanător lui Bellow, cu care împarte ascendența rusească, temele evreității și formula scriitoricească tradițională într-o epocă literară postmodernă.

Cartea este intrinsec valoroasă pentru complexitatea caracterelor, pentru descrierea stepelor rusești, pentru spectacolul inumanității și al justiției arbitrare lumești, sau pentru universul carceral, un soi de lait motiv al scriitorilor ruși de la Dostoievski la Soljenitîn.

Iakov Bok e un evreu eterodox care îl citește pe Spinoza dar nu merge la sinagogă și are cu Dumnezeu numai o relație

Bernard Malamud - *Cîrpaciul*, Ed. Univers, București, 1998

de dispreț reciproc după toate aparențele. Sărăciă lucie îi aruncă nevasta în brațele altuia și el decide să rupă firul fatalității parasindu-și orașul. Însa fatalitatea îl va urmări cu un soi de ironie crudă: e acuzat deuciderea rituală a unui copil de 12 ani și e închis. Singurul om bun și lucid care crede în nevinovăția lui va muri absurd. Bok își pierde orice nădejde și din acest moment trăirile lui sunt din ce în ce mai ciudate, delirante, va plonja într-o lume coșmarescă, ametoitoare. La acest capitol scriitorul nu face analiză psihologică propriuzisă, stările hipnagogice ale lui Bok au ceva pictural, de tablou expresionist, *à la maniere de Soutin* (un alt artist evreu rus, emigrat în Elveția urmarit de coșmarul pogromurilor). Interesantă devine aici și maniera narativă. Bok e pentru prima dată povestitor, (am spune noi cu termenii cei prețioși ca avem o viziune „avec” sau o heterodiegeza actorială). În același timp avem, prin drama lui, perspectiva asupra evreității: „Ce altceva înseamnă să fii evreu, decât un blestem etern? Îi era greață de istoria evreilor, de destinul lor, de păcatul lor de sânge.” Evreul, și mai ales acest Bok ghinionist, sunt victime a priori, ei sunt asociați automat cu Organizația Sionistă Mondială, Protocolul Parinților Sionului sau Manifestul Comunist. Și astfel *Cîrpaciul* devine un roman cu o teză mult prea evidentă. Ideea popoului lui Israel pe vecie condamnat la prigoană și pe vecie vinovat de nerecunoașterea lui Mesia, îmbracă în acest roman forme violente, teziste, revendicative. Prin însăși condiția lor, evreii nu pot fi neutri, apolitici, lăsați în pace. Destinul lor politic e transistoric și pecetluit de implacabil. Aceasta ar fi problematica generală a romanului. Însă ceea ce rămâne cu adevărat bun în roman sunt aceste episoade halucinatorii ale lui Bok, alimentate de complexe arhetipale, precum și caracterele fascinante (desprinse parcă din demonologia dostoevskiană) ale Marfei Golov sau Grigori Gronfein. Este un roman care merită citit pentru aceste câteva motive precum și pentru a reconsidera sursele prozei tradiționale în postmodernitate.

Tînăr avînt masochist

PAUL CERNAT, Ion Manolescu, Angelo Mitchievici și Ioan Stanomir sînt autorii unei cărți care ar trebui să facă ceva valuri în presa noastră culturală. Patru scriitori tineri ("scriitor", o etichetă comodă pentru niște oameni care scriu în registre diferite, cu ținte diferite), cu vârste cuprinse între 28 și 33 de ani, au dorit să semneze împreună o carte despre comunism: *În căutarea comunismului pierdut*. Volumul cuprinde esuri destul de greu de prins într-un gen anume: studii culturale, mentalități, critica literară, memorialistica etc. Mobilitatea registrelor compensează o anumită rigiditate a subiectului: texte propagandistice comuniste: de la proletcultism pînă la benzile desenate din *Cutezătorii*.

Prima întrebare este generată chiar de vârsta biologică a autorilor. Pînă acum n-am văzut decît rafuieli între scriitori care s-au format, s-au afirmat în acele vremi. Revizuirile sînt deocamdata memorialistica, mai mult decît analiză obiectivă. Și atunci, cu ce "spate" biografic vin acești tineri să vorbească despre comunism? Au trăit ei destule, sînt ei în măsura să judece? Simplificînd, cei patru sînt o ciudată generație care încă resimte efectele comunismului, în ciuda lipsei de experiență sub regim. Rîndurile confesive ale criticului Paul Cernat sînt revelatoare în acest sens: "Fac parte din ultima generație de români care mai au memoria comunismului. Copil, am prins sfîrșitul «destinderii» iar adolescența mi-am petrecut-o în cea mai dură perioadă a Epocii Lumina, pe întuneric, în frig, devitaminizat, supravegheat și dresat." Sînt surprinzătoare aceste afirmații pentru că arunca (chiar metaforic vorbind) un grup de tineri într-un sistem de obsesii, deja istoric. Autorii vor să suprademonstreze nocivitatea comunismului, în fond. Vor să arate că nu doar traumele aduse pînă acum în prim plan (compromisul etic, profesional, politic) sînt esențiale. Copilaria și adolescența lor ar fi fost profund afectate de acel regim. Imbecilizarea ideologică ar fi avut consecințe importante asupra dezvoltării lor. Comunismul apare astfel ca un rău

organic, injectat de la vîrste fragede. Cam asta ar fi imaginea de ansamblu a cărții.

Cei patru doresc, în fond, să închidă o etapă, aceea a memoriei martorilor comunismului și să deschidă etapa analizei reci, crude, a aceleiași perioade. Ei sînt ultima generație de "martori". Cu ei începe însă și etapa uitării "afective" a comunismului. Cu ei începînd, nu mai sînt suficiente exemple autobiografice. Nu mai vorbim despre lucruri de toți știute. Tinerii sub 25 de ani nu mai știu aproape nimic. Este nevoie de o reconstituire serioasă a contextului și, mai ales, este nevoie de foarte multe mostre. În cazul literaturii, o nevoie de mostre textuale, în care volumul de față abundă.

Un efect retoric periculos apare în urma parafrăzării mult prea lungi. Toți cei patru folosesc procedeul cu generozitate. La Ion Stanomir parafraza se transformă într-un ciudat stil indirect liber - autorul își afișează sarcasmul folosind sintagme întregi din retorică specifică epocii. O mișcare simpatică, dar care, generalizată, se transformă într-un adevărat argou critic. La Paul Cernat sau la Angelo Mitchievici, parafraza ajută la "analiza pe text", alta practică abuzată din plin de autorii noștri. Identificarea ironiei din parafraza devine iarăși un "sport" destul de obositor pentru cititori.

"Analiza pe text" aduce cu sine o problemă de metodă. Se pretează textele propagandistice la o astfel de analiză? Pericolul redundanței în analiza este enorm. Lectura devine cu atît mai dificilă cu cît intervine și parafraza. Atenția deosebită acordată unor texte de propagandă, iată un pariu riscant pe care și-l asumă autorii. Materia este analizată fără a i se preciza statutul. Penibilitatea unor texte trebuie precis demarcată de contextul istoric. Benzile desenate, filmele de aventuri erau ideologizate, dar jucas un rol foarte important, acela de "cultura populară". Această nuanță nu-i absolvă de vină (de a fi ideologizat materiale pentru copii, spre exemplu) pe autorii materialelor respective. Dar ne absolvă pe noi receptorii, de vina de a fi înghițit necondiționat tone de ideologie.

Un film precum "Pistruiatul" (după romanul lui Francisc Munteanu) este plin de ideologie, dar este plin și de intrigi clasice ale copilăriei și adolescenței. El este perisabil ca orice marfă mediatică sau ca o marfă ideologică? O întrebare cu răspuns aparent simplu. Mai ales dacă, încă de pe atunci reușim să identificăm partea rea a lucrurilor, așa cum ne mărturisesc Paul Cernat sau Angelo Mitchievici că s-a întîmplat în cazul lor. Eu mărturisesc că am reținut din "Pistruiatul" exact atît cît rețin copiii zilelor noastre dintr-un film precum "Singur acasă". Ideologizarea a afectat serios imaginarul infantil? Un muncitor musculos care își preamărește buldozerul este mai mult ideologizat decît Rambo? Iar aceasta nu se vrea o critică a suspiciunii, anticapitalista sau ceva de felul acesta. Îndrăznesc să spun că a existat un fond de normalitate pe fondul careia mai erau posibile opțiunile. Comuniștii nu au știut că aducînd ideologia în tema iubirii adolescentine, de exemplu, o pot distruge pe cea dintîi. Este ușor să decupezi acele pasaje, așa cum era ușor să rupi portretul tovarășului de pe prima pagină a unei reviste literare foarte bune. Paul Cernat scrie: „Pentru regimul ceaușist, ca și pentru orice regim totalitar, lupta în vederea colonizării minților și afectelor cetățenilor trebuie să înceapă de la vîrstele cele mai fragede.” O afirmație general valabilă, dar simplificatoare. Este foarte greu să razbați în mintea copilului și a adolescentului - toate materialele lor propagandistice aveau mai multe tășuri; ele scăpau din mîna celor care le lansau. Un om care se amuza cu Pistruiatul era deja pierdut pentru regim, măcar pentru cîteva momente. Intram deja în teoria catharsusului.

Din aceasta cauză, astfel de analize atente ale unor texte extrem de datate, tocmai pentru că ies din sfera estetică, pot părea acte de masochism. Am rîs foarte mult citind cartea, pentru că stupiditatea textelor citate este fără margini. Observațiile celor patru sînt și ele extrem de amuzante (mai ales Ion Manolescu știe să se apropie natural-ironic de astfel de texte). Ceea ce daunează este prea "aplicată" insistența

ÎN CĂUTAREA COMUNISMULUI PIERDUT

Paul Cernat
Ion Manolescu
Angelo Mitchievici
Ioan Stanomir

Paul Cernat, Ion Manolescu, Angelo Mitchievici, Ioan Stanomir, *În căutarea comunismului pierdut*, Editura Paralela 45, 2001, 334p., f.p.

asupra textelor respective. În fond ei se apropie tot cu armele esteticii de niște produse de tip cultură pop ("populară" chiar dacă a fost făcută la comandă, artificial). Există riscul ca un astfel de text să fie tratat cu aceleași "arme" cu care ne apropiem de un scriitor "adevărat" (Preda, Buzura, Breban etc.).

Un foarte bun eseu îi dedică Paul Cernat lui Adrian Păunescu ("Un poet pentru casa poporului"). Este corect descrisă autohtonizarea marilor mișcări ale tineretului occidental (hippie, spre exemplu), întreprinsă de cunoscutul bard. Sloganul "Make love not war" s-a transformat în "Iubiți-vă pe tunuri". Cultura pop a făcut puterea politică să se simtă amenințată prin intermediul fenomenului declanșat de Păunescu. O analiză perfectă cu multe ipoteze interesante și, mai ales, mai puține exemple sau parafraze. Alt text excelent este cel intitulat "Sexualitatea în poezia comunistă autohtonă" semnat de Ion Manolescu. Sexualitatea femeii ia forme dintre cele mai nefirești în textul ideologizat. Și în acest caz, mult mai percutante sînt ideile, exemplele ajută doar prin comicul involuntar.

Autorii noștri au intrat într-un paradox al teoriei. Dacă dorești să faci teorie trebuie să dai exemple cunoscute, consacrate. Însă ei lucrează cu un material extrem de perisabil, cu nume de autori care nu mai spun nimic astăzi, cu scrieri pierdute prin biblioteci. Bibliografia lor este aproape imaginara (sau "generală" cum ar spune Mircea Horia Simionescu) - cărțile citate de ei sînt aproape imposibil de găsit. Recuperarea unui comunism pierdut definitiv, acela din cultura populară, este extrem de importantă. Dar nu pentru a judeca încă o dată atrocitatea aspirării ideologice (sînt destule destine tragice care o confirmă), ci pentru a confirma o normalitate de fond. Copiii lasau mingea de fotbal și fugeau să vadă desene animate cu "Mihaela". "Steaua" cîștiga Cupa campionilor (deși era, evident, o echipă "politizată", bucuria a fost cît se poate de normală) și cîte altele. Foarte derutantă este amestecarea textelor proletcultiste cu o reală cultură populară. "Toate pînzele sus" este cu totul altceva decît pomele cu mineri ale lui Deșliu. Autorii știu treaba asta, dar uniformizează printr-un discurs omogen "materii" extrem de diferite.

Pentru prima oară după '89 apare o carte despre comunism care provoacă mai ales tînărul cititor. Memoria începe să piardă prim-planul și cîștigă teren ironia, inteligența, analiza "rece". Cei patru se vor un grup de "intersecție" între două perspective complet diferite: una este aceea a martorului, cealaltă ar fi aceea a arheologului.

Am primit la redacție Reviste

- *Steaua*, revista lunară editată de Uniunea Scriitorilor din România și Redacția Publicațiilor pentru Străinătate. Cluj. Redactor-șef: Adrian Popescu. Nr. 7-8/2001, 136 pag. *Pretul canonicului*, editorial de Adrian Popescu, *Cioran, chipuri ale profetului*, masa rotundă prilejuită de expoziția de fotografii E.M. Cioran de Irmeli Jung, "Generația '90" și poezia, interviu cu poetul american Rodney Koeneke despre poezia românească de azi etc.
- *Argeș*, revistă de cultură, Pitești, serie nouă, anul 1 (35), nr. 1, director - Mihail Diaconescu. Mesaj din partea primarului municipiului Pitești, Tudor Pendiuc, amintiri despre Școala de literatură - de Marin Ioniță -, sub titlul *Ferma de scriitori de pe șoseaua Kiseleff*, dosar *Nichifor Crainic* de Nedic Lemnar, interviu cu Henri Coandă, reproduc dintr-un număr al revistei *Argeș* din 1966 etc.
- *Paradigma*. Nr. 3-45/2001. Revistă multilingvă de cultură. Director: Marin Mincu. Redactor-șef: George Popescu. Marin Mincu, George Popescu, Octavian Soviany, Florentina Pascu scriu despre Romul Munteanu la 75 de ani. Cu același prilej: dialog Marin Mincu - Romul Munteanu. În același număr o discuție despre *Canon și canonizare* la care participă: Bogdan Ghiu, Ion Buzera, Ion Bălu, Sorina Sorescu.
- *Pagini literare*. Nr. 9, nov. 2001. Redactor-șef: Ion Șovăială. Apare la Cămpina. La 95 de ani de la nașterea lui Corne-

liu Baba sunt publicate pagini din jurnalul artistului. Mai sunt prezente în număr: Constantin Trandafir, Simion Barbulescu, Victor Sterom, Ion Șovăială (*Din arhiva lui A.I.T. Stamatiad*), Marta Barbulescu (fragment din *Jurnalul incomod*) ș.a.

Cărți

- G. Calinescu, *Semne de viață în pustiu*, alcatuirea ediției și comentarii de Geo Șerban, București, Ed. Universal Dalsi, 2001. 312 pag.
- Tatiana Slama-Cazacu, *Mesterii*, romanteatru, Ed. Polirrom, Iași, 2001, 319 pag.
- Dan Tărchilă, *Jurnal de vise*, o poveste de dragoste, București, Ed. Cartea Românească, col. "Cartea românească de proză", 2001. 72 pag.
- Catalin Mihuleac, *Bar de stepă*, proza scurtă, Iași, Ed. Timpul, 2001. 176 pag.
- Mihai Duțescu, *Ultimul carnaval*, poezii, Craiova, Ed. "M. Duțescu", 2001. 122 pag.
- Teșu Solomonovici, *România Judaică*, o istorie neconvențională a evreilor din România, vol. I-II, cu o "postfață" de Emil Cioran, București, Ed. Teșu, 2001. 504+382 pag.
- Adela Greceanu, *Donnișoara Cvasi*, postfață de Octavian Soviany, București, Ed. Vine, col. "OrfEu", 2001 (versuri). 74 pag.
- Liliana Grădinaru, *Labirintul imperfect*, poeme, București, Ed. "Viața Medicală Românească", 2001. 80 pag.
- Lucia Cuciureanu, *Palimpsest*, Arad, Ed. Mirador, 2000 (publicistica literară). 144 pag.

Andreea Deciu la prima carte

descopereai ceva și anume (îmi cer scuze pentru iremediabilul meu tipar de gândire de *macho*) o tandrețe oferită cu timiditate, o vulnerabilitate specific feminină. Cea care provoca atâtea rani și stârnea atâtea vaiere nu avea nimic războinic în ea. Ura prostia, dar îi compătinea pe proști. Voia să comunice, nu să inspire teamă. Iar după ce sfârâma o glorie falsă, se apleca și ridica în lumină, cu bunăvoință, câte o frântură care putea fi recuperată.

Gândirea ei de o forță grațioasă, ca și succesul dobândit în doi timpi și trei mișcări n-au fost privite doar cu simpatie, așa cum se întâmpla în redacția *României literare*. Îmi aduc aminte în ce manieră vulgară a persiflat-o, pe Andreea Deciu, Horia Gârbea, într-una din frivolele lui cărți, și cum chicotea un autor de note nesemnate din *Adevărul literar și artistic* pe tema *mâinilor delicate* pe care ajunsese critica la *România literară* (asta da, *macho!*).

Dar Andreea Deciu nu s-a sinchisit. Și-a extins prezența în viața culturală, colaborând la diverse posturi de radio și televiziune, ca și la reviste de elită, ca *Dilema* sau *Secolul 20*. A tradus o carte de John Searle, *Realitatea ca proiect social*, și a fost coordonatoarea unui volum de istorie orală, *Povestea caselor*. Și-a luat doctoratul în filosofie la Universitatea din Minnesota, iar în perioada călătoriilor întreprinse în SUA pentru pregătirea doctoratului a publicat săptămânal în *România literară* cronici de carte străină, trimise prin Internet.

Între 1997-1999 a predat teoria literaturii la Universitatea din București, iar din 2000 predă, tot teoria literaturii, la Car-

negie Mellon University, în Pittsburgh, Statele Unite.

Și iată că de curând i-a apărut - în România, în absența ei - și prima carte, *Nostalgii identității*. Este o carte de filosofie-literatură, de genul celor la modă în Occident, o carte scrisă însă în stilul ușor de recunoscut al Andreei Deciu: cu un spirit critic mereu activ, cu sagacitate și vervă, cu îndrazneala - transformată în obișnuință - de a insera confesiuni într-un discurs savant.

Spre deosebire de mulți dintre ai noștri tineri care la Paris învață la gâtul cititorului cum se leagă nodul, Andreea Deciu se adresează prietenos cititorului, explicându-i tot ce trebuie explicat și neezitând să-i facă mărturisiri:

"Oricât de naiv sau de neverosimil ar părea pentru cineva încă tânăr, mă număr printre cei foarte atașați de trecut. Dar de cât de abisal poate fi turbionul nostalgiei am devenit conștientă abia în străinătate, o dată ce, obligată fiind să mă ancoriez cu toate energiile în prezent pentru a mă putea astfel adapta, mi-am dat seama că mă trage permanent înapoi un miraj aproape morbid al zilei de ieri, al lui altădată și altundeva."

Judecând după această mărturisire, cartea este nu numai un eseu, ci și un act de exorcism. Autoarea își studiaza suferința pentru a se elibera de ea sau măcar pentru a o ține sub control. De la persoana întâi a confesiunii ea ajunge repede la persoana a treia a celei mai docte argumentații.

Înainte de toate, face un istoric al problemei (fiindcă, din perspectiva unui om lucid, nostalgia este, și ea, o *problemă care trebuie rezolvată*). "În 1688, la Basel - povestește Andreea Deciu -, Johannes Hofer de Mulhause publica o dizertație medicală pe tema dorului de casă, descriindu-l ca maladie a imaginației manifestată de studenții elvețieni plecați la studii în străinătate"; "În 1720 un alt medic el-

vețian, Theodore Zwinger, propune o alta ipoteză de explicare a nostalgiei, care nu mai invocă o dereglare a imaginației, ci mai curând a mecanismelor asociative ale memoriei." Primul dintre medici este și cel care a inventat cuvântul *nostalgie*, combinând doi termeni din greaca veche: *nostos* (întoarcere) și *algia* (durere). Autoarea cărții reconstituie cu talent literar - mai multe secvențe din ceea ce s-ar putea numi *comedia științei*. Plină de umor (involuntar) este opinia unui al treilea medic elvețian, Jean Jacques Scheuchzer, care în 1719 avansează ipoteza că la originea "boli" se afla diferența de presiune atmosferică dintre zonele muntoase din care proveneau studenții și zonele de câmpie în care ei se găseau la studii.

Sunt trecute, apoi, în revistă alte școli de gândire, până la citirea unor teoreticieni din vremea noastră, ca Jean Starobinski sau Vladimir Jankelevitch. Andreea Deciu preia critic toate sugestiile, dovedindu-se la fel de dezinvolta și eficientă în critica de idei cum o știam în critica literară. În strânsă legătură cu *nostalgia* ea analizează și notiunea de *identitate*, înțeleasă atât dintr-o perspectivă existențială, cât și din una naratologică. Trecerea de la viața la literatură se face ușor, fără... viza, în cartea Andreei Deciu. Este o formă de libertate inspirată și productivă.

Mai puțin inspirată și productivă se dovedește a fi însă ignorarea graniței între realitate și ficțiune în partea a doua a cărții, unde, pentru a-și ilustra teoriile despre nostalgie și identitate, autoarea recurge atât la jurnalele unor expatriați (Vera Calin, Eva Hoffman), cât și la texte literare propriu-zise (semnate de Vladimir Nabokov, Ion Slavici, Milan Kundera ș.a.). Ficțiunea nu poate fi tratată ca un document, iar dacă totuși este tratată astfel, experiența rămâne nerelevantă. Florile lui Luchian nu spun nimic botanistului.

Această a doua parte a cărții suferă și din cauza a ceea ce s-ar putea numi suspendarea spiritului critic în judecarea literaturii. Absorbită de critica ideilor, Andreea Deciu uită să practice și critica literară. Ea se apleacă asupra fiecărei scrieri literare cu o încredere desăvârșită, plecând de la prezumția de valoare. Dar nu toate scrierile sunt la fel de valoroase și, în consecință, nu toate trebuie luate în serios. În literatură, criteriul axiologic este și unul ontologic. O operă există doar în măsura în care are valoare. Cine nu se ocupă permanent de *evaluarea* textelor literare riscă să interpreteze, pe un ton solemn, *texte care nu există* (decât fizic, ca obiecte de hârtie și caron, sau, cine știe, ca CD-uri).

Este singurul caz în care Andreea Deciu se lasă molipsită de o orientare la modă în Occident și anume aceea care duce la ignorarea valorii literare și la transformarea literaturii, în mod nediferențiat, în obiect al hermeneuticii. În rest, ea judecă totul de pe o poziție independentă, așa cum o știam. Cartea ei ne captivează tocmai prin acest spectacol al evoluției unei *inteligente libere*.

Alex. Ștefănescu

PRINTRE tinerii invitați - imediat după 1989 - să colaboreze la *România literară*, s-a numărat și Andreea Deciu, studentă pe atunci la Facultatea de Litere din București. Pentru mine a fost o surpriză. O mignonă neverosimil de frumoasă, o păpușă Barbie privind lumea pe sub gene lungi scria ca unul dintre acei critici masivi și cu barbă, care examinează cărțile prin ochelari cu rame negre, zâmbind malițios. Nu auzise nimeni de ea, dar se pronunța în cunoștință de cauză, fără ezitare asupra celor mai diferiți autori, clasici sau contemporani, români sau străini. Pe care îi mai și sancționa cu o siguranță plină de grație. Nu o intimidau nici agresivii ei colegi de generație, nici Hemingway sau Faulkner.

Mintea ei mi se înfațșa ca o mașină de evaluat și interpretat texte, a cărei funcționare nu putea fi perturbată nici de sentimentalism, nici de teama, nici de perspectiva obținerii unor avantaje. Ca o mașină în sensul infailibilității, și nu în acela al lipsei de personalitate. Așteptam cu nerăbdare fiecare nouă expertiză a ei, doric să aflu dacă rezistă și cum rezistă scriitorii pe care mizaseam de-a lungul carierei mele de critic. Mi-ar fi plăcut să văd trecând prin această minunată mașină chiar și texte neliterare, cartea de telefoane sau mersul trenurilor, pentru a-i măsura performanțele.

Era evident că Andreea Deciu își însușise (când? nu se știe... poate printr-o metodă extraterestră de învățare rapidă) toate tehnicile de lectură de ultimă oră, nu înainte de a le supune unei analize critice. Această competență de studentă eminentă și, ulterior, de colecționară de masterate se asocia cu un refuz structural al oricărei prejudecăți. Andreea Deciu se *scutura* chiar și de câte o prejudecată pe care o descoperea în propria ei gândire, ca de atingerea unei broaște răioase. Profesionalitatea desăvârșită și independența opiniilor îi dădeau autoritate la o vârstă la care alții nu contrazic pe nimeni sau contrazic pe toată lumea strident și neconvincător. Toate însemnele inteligenței dominante erau prezente în scrisul ei. Dar dacă îi citeai textele mai atent și cu căldură sufletească, mai

HUMANITAS
Cartea care dăinuie

În TOPH, colecția celor mai citite cărți Humanitas

125 000 lei
LUCIAN BLAGA
Aforisme

65 000 lei
JOHN STUART MILL
Despre libertate

Comandați aceste cărți și alte apariții Humanitas — cu 10% reducere / titlu și taxe postale gratuite — serviciului CARTE HUMANITAS PRIN POȘTĂ:
Ed. Humanitas, Piața Presei Libere 1, 79734 București; tel. 01/223 15 01; e-mail: cpp@agora.humanitas.ro

Poeți din toată țara...

ISTORICUL literar Emil Manu pregătește pentru anul editorial 2002 o *Scurtă istorie a poeziei românești moderne de la simbolism la postmodernism* și îi roagă pe toți colegii poeți să-i dea o mână de ajutor, comunicându-i prin poștă sau telefonic datele privind biografia și opera lor la zi. Rugămintea se adresează în primul rând *poetilor tineri* care nu au fost cuprinși în dicționare sau în istorii literare. Poeții în legătură cu care există informații în lucrări din categoria celor menționate mai sus sunt rugați să comunice lui Emil Manu orice eroare conținută în respectivele lucrări.

Datele necesare: un c.v., o listă cu toate cărțile publicate (cu indicarea editurii și anului de apariție). Dacă este posibil - și câte un exemplar din cărțile pe care autorii le consideră esențiale pentru caracterizarea activității lor. Alte date: o listă succintă cu revistele la care au colaborat, funcțiile pe care le-au deținut în domeniul literar, ce premii literare au primit. Mai este necesară și o fotografie (sau un desen-portret semnat de un grafician).

Emil Manu, b-dul Ion Mihalache (fost 1 Mai), bl. 16, etaj 6, ap.17, s. 1, of. p. 2, București. Tel.: 223 70 53.

Membri ai U.S.R. de pretutindeni...

CRITICUL literar Alex. Ștefănescu îi roagă și el pe membrii Uniunii Scriitorilor din România, aflați în țară sau în străinătate, să-i trimită în cel mai scurt timp posibil o fișă cu date bio-bibliografice, pe adresa *României literare*. Aceste informații îi sunt necesare pentru a alcaui în regim de urgență, la solicitarea Uniunii Scriitorilor din România, un *Anuar* al membrilor ei (și pentru a completa sau corecta, acolo unde este cazul, informațiile de la rubrica *Calendar din România literară*).

Toate datele bio-bibliografice vor fi binevenite, dar dintre ele nu trebuie să lipsească: prenumele și numele din acte, pseudonimele literare, ziua, luna, anul și locul nașterii, prenumele, numele și ocupația părinților, școlile urmate, locurile de muncă ocupate, în succesiunea lor cronologică, apartenența la cenacluri sau grupări literare, data când și publicația în care s-a produs debutul, lista cărților publicate (titlu, localitate, editură, an de apariție; eventual: cine semnează prefața, cui aparțin ilustrațiile etc.), versiunile lor în limbi străine, premiile literare primite.

Dacă este vorba de membri ai U.S.R. care - spre regretul nostru - nu mai sunt în viață, membrii familiei sau prietenii care furnizează informațiile sunt rugați să precizeze și data morții.

„JE EST UN
AUTRE”

de
Ioana
Pârvulescu

JURNAL BERLINEZ

Sîmbătă 1 decembrie

FRIEDRICHSTRASSE. Una dintre marile stații ale S-Bahnului. Spre surprinderea numeroșilor călători, stația e împinzită de polițiști și de soldați care obligă pe toată lumea să folosească o singură ieșire. Printr-un zid de sticlă, observ în stradă o mulțime enormă de manifestanți și o masă compactă de polițiști, mai mulți decât am văzut vreodată în toată Germania. Am aparatul de fotografiat cu zoom la mine. Îl potrivesc și, când sa apas pe declanșator, imaginea se înverzește brusc. În fața aparatului s-a așezat un soldat care e cam de doua ori mai mare decât mine. Mă uit de jos în sus la el și-i văd undeva, departe, un suris larg, cu dinți ca de reclamă. Fotografiatul interzis, spune el mai mult amuzat decât serios, și mă împinge ușurel la o parte. Deși abia m-a atins cu doua degete, m-am trezit la vreo jumătate de metru distanță. Ne departam – sînt cu I. și M. - de acest loc încins. Cineva ne strigă ceva, pe o trecere de pietoni, dar nu auzim bine și nu ne dăm seama dacă e un avertisment bun sau unul rău. Spiritul meu de aventură e dat la minimum astăzi, iar locurile în care se afla înghesuie mulțimi ma înspăimînta. Aflăm destul de curînd ca e vorba de o manifestație a extremei drepte, iar la televizor, seara, îi vedem de aproape pe tinerii rași în cap, cu haine de piele neagră. Femeile nu lipsesc. Te întrebi ce-o fi în mintea lor. Berlinezii sînt indignați de această adunare deloc liniștită și o spun râspicat.

O stradă mai încolo ți se pare deja ca ești în alt oraș: brazii de Craciun împodobiți cu stele albe, lumea destinsă intrînd în cîte un magazin, la cumpărături. După ce am eșuat ca fotograf amator în surprinderea demoniului, prind în obiectiv o îngereasă care împarte fluturi de hîrtie dintr-un coș de nuiele. Are aripi mari, adunate, și păr lung, castaniu.

Luni 3 decembrie

IARNA berlineză nu seamănă cu nici o iarnă pe care am mai trăit-o. Tot aștept să se facă ziua, căci aerul moale și păstos e de un cenușiu crepuscular, dar pînă să se lumineze de-a binelea e noapte de-a binelea. Pe la 3 și jumătate se aprind toate beculțele cu care a fost împodobit Kurfürstendamm-ul și peste ele vine repede întunericul. De fapt,

Berlinul de iarnă este doar Berlinul de noapte. Lipsește cu desăvîrșire zăpada, deși oamenii o invocă plini de speranță. La magazine podoabele de Craciun nu sînt în exces. În schimb cînd te duci să plătești ai la dispoziție – din motive pur comerciale, desigur – gramajoare de bomboane și turtă-dulce. Dacă nu-țiiei singur, casiera îți strecoară una în pungă.

Marti 4 decembrie

AFOST rîndul meu la colocviu. Am ales o temă care sper să intereseze oamenii din domenii atît de diferite: *Parisul și Berlinul, capitale ale culturii românești*. Sala e extrem de receptivă și de binevoitoare, oamenii sînt obișnuiți să prindă cele mai mici nuanțe din discursul colegilor lor. Îmi dau seama – pentru a cîta oară? – că jumătate din succesul sau insuccesul unei comunicări depinde de auditoriu. La fel s-a întîmplat întotdeauna și la facultate, la cursuri. Ceea ce mă uimește cu adevărat sînt cîteva gesturi de solidaritate, de delicată prietenie înainte și după colocviu: în dimineața asta, Heinrich, literatul, cel care mi-a sugerat ideea de a vorbi despre Berlin în germană și despre Paris în franceză, îmi telefonează din Kiel, unde susține el însuși o conferință, ca să-mi ureze succes. Cînd ies din camera mea, dau peste un plic de la K., lipit pe ușă cu scotch: înăuntru, un urs berlinez de ciocolată, cu fundă la gît.

În cutia de scrisori găsesc un bilet scris îngrijit, de mîna, de la Gérard Mortier, care se scuza că nu poate fi prezent și îmi urează, de asemenea, succes. La scurt timp după aceea aflu ca a primit propunerea de a fi director al Operei Bastille din Paris. După conferință, cîteva e-mailuri de la colegi care n-au apucat să vorbească în ora rezervată pentru discuții, aici foarte strict respectată.

Joi, 6 decembrie,
Nikolaus Tag

SALA de mese e un spațiu al reîntîlnirii. Toate personajele colegiului care, ascunse îndărătul ecranelor, brodează hamic la computer cît e ziua de lungă, se regăsesc la ore precise într-o atmosferă plină cu inconfundabilul amestec de clinchete, arome și voci. Este greu să nu te gîndești la mesele comune din *Muntele vrăjit*. Lipsește numai ușa pe care o Clavdia Chauchat neglijentă să o trîntească de fiecare dată, ca să

stîrneasca nemulțumirea lui Hans Cas-torp. Nu mă îndoiesc că sînt măcar vreo doi-trei în sala. Joi, la masa de seară, sîntem chemați printr-un gong care pare finalul unei simfonii. Mă gîndesc că, în exact același loc, s-au regăsit, la masă, toți cei care acum sînt în anuarele din camerele noastre și care au fost oaspeți la Wissenschaftskolleg. Oare cu cine va fi stat la masa Stanislaw Lem în 1982-83? Poate cu Györgyi Konrad sau cu Nicolaus Sombard, care i-au fost colegi de an. Dar Richard Rorty în 1986-87? Va fi avut Mario Vargas Llosa o masă preferată, o fi ales uneori aceeași masă cu Andrei Pleșu, eventual lînga fereastra? Unde s-o fi așezat James S. Coleman în primul an de funcționare a colegiului și unde Carlo Ginzburg acum cîteva ani? Despre Llosa am întreb: a fost un om foarte corect, mi se spune, se purta ca un gentleman, dar era foarte reținut și-și vedea de treaba. A scris aici o parte din memoriile publicate și la noi, cu titlul *Pestele în apă*. Viața din sala de mese, după cîte spun gazdele, depinde de imponderabilul amestec de oaspeți din fiecare an și aflu ca în primii ani se rîdea mai mult și mai cu poftă. Astăzi fiind Sf. Nicolae, în dreptul fiecărui tacîm se afla cîte o cizmuliță roșie de marțipan. Copiii vin, o dată pe luna, împreună cu părinții, dar stau la o masă separată. Azi au primit cîte un săculeț plin cu dulciuri în care, cufundîndu-și cîte un braț pînă la cot, nu mai conținesc să pescuiască.

Luni 10 decembrie

SEARA, la 8, Mircea Cartarescu are o „Lesung”, o lectură la DAAD, din micul volum *Selbstbildnis in einer Streichholz Flamme*, tradus foarte frumos de Gerhrd Czajka. Sînt prezenți Herta Müller, Ernest Wiechner, Oskar Pastior și o mulțime de scriitori contemporani din mai multe țări. Dar despre toate acestea și despre toți aceștia îl voi întreb pe autor într-un interviu destinat, desigur, revistei pe care tocmai o citiți.

Marti 11 decembrie

MICUL dejun începe să se prelungească pînă la ora 9 și jumătate-10. Sîntem grupați la o singură masă. Criteriul de selecție al amatorilor de mic dejun este apropierea de sala de mese, căci multe familii locuiesc în alte clădiri ale pseudo-campusului. Poate contează și faptul că această masă se

plătește separat. Astăzi am discutat despre e-mailuri și despre felul cu totul paradoxal în care literatura pierde în folosul comunicării. Desigur, s-au adus și contraargumente: ispita romanelor epistolare „emailate” sau a jurnalelor facute din mesaje pe calculator, noua expresivitate a textelor în care nu există majuscule, semne de punctuație și diacritice (noi, cei de la masa, scriem cu toții mailuri după vechile reguli), dar e drept că producția de gen e cu totul neconvingătoare. Cînd mă întorc la mine constat, de-a dreptul îngrozită, că am făcut un schimb de aproximativ 600 de mesaje de cînd sînt aici. Ținînd cont că regula, pe care aici o pot respecta, cere să răspunzi la fiecare scrisorică electronică, înseamnă ca vreo 300 am trimis și cam tot atîtea am primit. Cum nu le printez, toată această activitate se pierde, căci scrisorile se șterg automat și dispar, progresiv, în neantul electronic din care au venit. În schimb scrisorile tradiționale pe care le-am scris de cînd sînt aici se pot număra pe degetele de la o mîna și asta mă întristează. De cîte ori ajung la rubrica *Subject*, programul computerului vrea să îmi dea o mîna de ajutor. Abia apăs pe o literă, ca-mi pune la dispoziție o parte din „subiectele” anterioare de la litera respectivă, ordonate alfabetic. De pildă la A:

Adăugire, art. p.7

Adresa berlineză

Adriana, poezie

Ai chef (Lust) de lucru ?

Am fost preveniți

Am sosit

Articol p.7, Ioana, de-adevăratalea

Attach

La B găsesc variațiuni pe tema *Berlin*, de la *Berlin Roma* la *Berlin ist eine Reise wert*. La V titluri foarte scurte sau foarte lungi: *Vai!*, *Vise*, *Vorba tînarului Eugen Ionescu* Nu-mi amintesc decât de cîteva dintre aceste mesaje (cum se și cuvine, în primul rînd de cele pentru *România literară*) și, cum s-au șters de mult, mă întreb curioasă ce voi fi scris sub interjecția atît de dezolată de la litera V, sau ce se ascunde sub titlul *Vise*. Nici vorbă să-mi amintesc cui am trimis asemenea subiecte.

Cutia sau mai bine zis casuța poștală a fiecăruia, așezată în biroul de la intrare la care avem, ca și la bibliotecă, acces permanent, e un adevărat nod de comunicare. Aici se intersec-tează informațiile și invitațiile oficiale, aici își pun musafirii colegiului copii după articole din ziare care interesează pe unul sau pe altul, aici vin reviste și scrisori. Cînd cineva pleacă pentru scurt timp cutia se umple și devine ne-încăpătoare. Cînd cineva pleacă de tot, cel mai sigur semn este pustietatea neagră a casuței poștale ramase, fără nici un rost pe lume, la locul ei.

Irina NECHIT

Elegie pentru șoarecele zburător

Nu știu dacă mai eram în viață
când am ieșit la plimbare.
Nu-mi amintesc pe ce stradă
m-a oprit cerșetorul spunându-mi
cere și ți se va da.
Am uitat în ce parte a cerului
urlau omizile printre frunze.
Mă întreb cum am trăit
până s-a lăsat întunericul.
Nu știu de ce număr pașii
înclieiați de poteci fumegânde.
Sunetele se zbat ca liliecii
în părul meu nemuritor.
O mână bătrână
mă trimite la culcare.
Dă-mi puțină lumină
soarele meu de ieri
să-mi rămână și mie ceva
după o zi pierdută
după o zi de zăpadă
după o zi de nisip.

Monolog

Lasă-mă pe raftul prăfuit
cu bolile și ploile mele.
Nu-mi vrei printre cuvinte
nu-mi trezi foile.

Tu nu ai rupt nici un copac
în pădurile mele.
N-ai sfâșiat pânzele de păianjen
prin care se văd stelele mele.

În cerul meu galben se întâlnesc
toate plecările.
Mai lasă-mă o toamnă
pe raftul înalt.

Nu mă deschide cu o rafală.
Nu șuiera printre rândurile
scrise cu sânge.
Nu mă atinge, vânt binecuvântat,
nu mă atinge.

La o agapă

La început
totul îmi părea o glumă.

Ascultam viorile vara.
Străbăteam ninsorile iarna.
Le citeam din poezii mei preferați

servitorilor mei sentimentali.
Totul era lună în bibliotecă.

Însă necredincioșii nemuritori
îmi spuseră la o agapă
că nimicul poate fi nimic
printr-o cură de slăbire.

De-atunci aruncasem toți mieii
în groapa cu lei.
Nu mai tăiam nici vite
nu mai ceream câte un purcel la cină.
Totul părea frumos.

Într-o noapte am compus un catren
apoi am visat abisul
și am simțit pacea picioarelor.

Eram numai piele și os
iar frații mei supărați
veniră să se împace cu mine.
Servitorii mi-au adus niște pui calzi
punându-mi oglinda în față

La început vedeam câte un om
pe fiecare piatră din pustiu.
Apoi totul s-a dus dracului.

Tăiam cuvinte

Tăiam cuvinte puneam lemne pe foc.
Fata mascată avea pistrii
își hrănea câinele negru
cu friptură tăvălită prin funingine
îi spunea să nu mai urle noaptea.

Ea ne ieșea în cale cu plinul
lăsa în zăpadă pistrii fără număr
să pâlpaie ca jăratecul
luneca pe cărarea limpede
ce spinteca luna.
Căinele urla prin somn.

Tăiam lemne
aruncam foi în foc.
Pistrii fetei scânteiau sub mască.
Urletul ei prin polei
mirosea a cuvinte arse.

Luminăția ta

Ai un nume ca un ghem de lână.
Împletești din el
mănuși pentru generali
căciulițe pentru secretare.

Fredonezi imnul țării
cu ministrul finanțelor

Îl tragi de limbă
pe ministrul de externe
Îl tragi de urechi
pe ministrul de interne
arunci un os ministrului culturii.

Ai obosit, luminăția ta!

La ședințele fără sfârșit
împletești din părul tău căzut
fulare pentru soldați
pulovere pentru călăi
ciorapi moi pentru slugile palide
care nu-și mai aduc aminte nimic
despre glasul măriei tale.

Elegie pentru gulerul alb

Șireata lume pictează flori
pe oala de noapte.
Gunoierul își spală manșetele.
Un giulgiu de mătase
învelește pubela.
Șobolanii înoată în dantele.
Liliecii zboară parfumați
printre glume și răni.
Muștele în rochite de bal
dansează în sala de așteptare.
Gulerul alb
îl strânge de gât
pe fluturele nebun.
Groparul își spală mâinile
în patru ape.

Mama mea caută un copil

Mama mea caută un copil.

La lumina zilei îl vede în patul
înzăpezit
sau în camera pentru oaspeți
unde portretul lui
îngălbeneste în fața oglinzii.

Mama nu vrea să-l sperie pe copil
și iese încet din casa pustie.

Uneori vara ochii mamei se umplu
de lacrimi de bucurie
când soarele îi orbește și ei nu mai
văd

decât un copil alergând prin curte
rupând primele vișine coapte
scâncind sub gardul viu de trandafir.

CERȘETORUL DE CAFEA

de Emil
Brumaru

De seris când ți se face frică

Pentru Svetlana Cârștean

Eram mai curat decât mazărea
Suflet ușor de crin galben aveam
În care-și clocea cli pa pasărea
Grea și rotundă ca un bolovan

Eram mai plăpînd decât lingura
Inima-n patru mari camere-aveam
Prin care-și plimba-n căni vechi
singura

Rouă cleioasă becisnicul an

Eram mai bolnav decât frunzele
Tăind aer rece îngeri aveam
Să-și moaie-ntinzîndu-și lin
pînzele

Ari pelor peste-un adînc leuștean

Noaptea mama își pierde copilul.

În toate visele ei rămâne singură
la capătul unui drum.
Caută în praf niște urme mici
dar abia spre dimineață apare ca
din pământ
o fetiță cu fundă neagră pe cap.

Eu am trezit-o pe mama.

Ce crezi despre mila fulgului

Fie-ți milă de mica ureche.
Spală-ți dinții
înainte de a vorbi cu ea la telefon.
Nu-i spune că toată noaptea a nins
cu stîrvuri de câini albi.

Nu te apropia de mica ureche
nu striga nu zbiera
nu-ți vomita în ea
cântecele de pahar
și de voie bună.

Mica ureche ascultă
buletinul meteo.
Nu te lipi de ea
nu-i spune ce crezi despre mila
fulgului
sau despre mila militarului.

Nu-i povesti cum se umflă capul tău
bătut cu bastonul.
Nu ți pa nu uita
s-o întrebi ce mai face
veverița turbată.
Dar pomul înflorit?

Nu-i spune că zăpada asta
e un hoit de inger.
Nu urla
când ai atâtea noduri în gât.
Fie-ți milă de mica ureche –
ea trăiește din mila cuvântului.

Memorialistica unui bătrîn penetișt

ILIE LAZĂR a fost unul dintre stimații fruntași politici ai PNR și, apoi, din 1926, ai PNT. Personalitate daruita militantismului, era totdeauna prezent acolo unde partidul sau îl chema, cu deosebire în perioadele alegerilor, unde cuvântul și veghea sa erau așteptate. Fire dirza și rezistență fizică, a suportat 18 ani de pușcărie, după 23 august 1944, dintre care 11 ani singur în celula și i-a fost dat să supraviețuiască și după 1964 (anul grațierii), murind tîrziu și tot dirz, deabia în noiembrie 1976 la vîrsta înaintată de 81 de ani. Și-a scris, în 1945, niște *Memorii*, pe care le-a publicat. Cum tot avea vreme și era liber a mai scris *Amintiri*, care astăzi sînt publicate de Fundația Academia Civică (editor dl Romulus Rusan) și, deși scrise idilic batrinește, lipsite de flacără intelectualității autentice, amintirile tîrzii ale lui Ilie Lazăr se citesc cu real interes.

Născut în 1895 în Giulești Maramureșului, Ilie Lazăr are aproape biografia standard a intelectualului ardelean. Avea în ascendență cîteva familii de preoți și protopopi și era mindru că, în Maramureș, toți ierarhii politici erau români inobilizați. Și la alegerile districtuale în vechea Austro-Ungarie aproape numai români deveneau deputați. Își evoca, nostalgic, copilăria, aducîndu-și aminte că, o dată pe an, mama sa își chema, la o „agapă” finii, care se întimpla să fie mai tot satul. Veselia dura două zile încheiate și toată lumea era mulțumită și bucuroasă. Tatăl său, om de o putere herculeană, era generos, dăruind rudelor de toate, dar refuza să se amestece printre „domni”, pe care nu-i agrea, refuzînd demnitatea de pretor la Ocna Șugatac. Parinții aveau pămînt mult și bun. Văra micul Ilie mergea, cu toți copiii, la uscatul finului. Avea șapte frați și două surori, toți beneficiind de lumina cărții, cel mai mare, ajuns doctor în filosofie, murind tînar. A venit și pentru copilul Ilie Lazăr vremea învățaturii, pe care a început-o la Sighet, unde a urmat și liceul, apoi la Lugoj, liceu românesc dar cu predare în maghiară („Aici am cunoscut adevărata viață românească și pe români. Valeriu Braniște, episcopul Hosu, Isidor Pop, familiile Brediceanu, Dobrin s.a., toți distinși luptători și mari români, care treceau prin acest important centru românesc”). Era prieten cu marele tenor de mai tîrziu Traian Grozăvescu, coriști împreună la corul liceului. Totul era, aici, patriarhal și demn și autorul considera că „această frumoasă și patriarhală viață românească n-a mai continuat în România Mare. Românii s-au divizat în partide, familiile se dușmăneau, în fine era jale ma-

re”. A urmat, cu studiile, la Academia de Drept din Sighet (dominată de sovism maghiar) și la Cluj, unde și-a luat examenele cu distincție. A venit primul război mondial, devenind ofițer în armata austro-ungară. A fost pe front, ranit greu, n-a scăpat nici de frontul galițian, unde a ajuns și la Cernăuți. Cum imperiul se clătina rău de tot, a contribuit substanțial la alungarea trupelor rătăcite de ucrainieni și la instalarea autorităților românești. („Entuziasmul românilor la vederea tricolorului fil-fiind pe primarie, era de nedescris”). Și ajungînd în Maramureșul natal, a făcut parte din delegația care a ajuns la grandioasa festivitate a Unirii de la Alba Iulia, ca deputat cu drept de vot în sala istorică din Cetate. A fost, apreciaza bătrînul memorialist, „primul mare act politic la care am avut cinstea – deși încă tînar – să iau parte”. Și avea dreptate. A participat, apoi, la eliberarea Lugojului ocupat silnic de administrația sîrbească. A fost, în sfîrșit, participant în delegația ardeleană plecată la București să certifice și să depună actul marelui Unirii, fiind primit de Ion I.C. Brătianu și generalul Prezan. A avut îndrăzneala ca, la cei 23 de ani ai săi, să-i prezinte lui Brătianu un memoriu al românilor din satele maramureșene de peste Tisa, care preciza drepturile istorice ale românilor asupra acelor teritorii. A mai luptat, cu un regiment român, la eliberarea teritoriilor de la Sighet la Baia Mare. Apoi, neobosit, a plecat la Viena pentru completarea studiilor, luîndu-și doctoratul și perfecționîndu-se în limba germană. După care, în 1923, s-a stabilit, ca avocat și militant politic, la București.

Harta politică a României postbelice s-a modificat enorm. Din două-trei partide existente pînă în 1916, au apărut numeroase. La început Ardealul era organizat administrativ în Consiliul Dirigent, un fel de guvern de sine statator. Ilie Lazăr mai păstrează opinia că desființarea Consiliului Dirigent e rezultatul intrigilor lui Goga. În fond era o necesitate politică națională pentru unificarea reală a țării și pentru solidarizarea ei națională. O țară mare ca România postbelică nu putea îngadui două guverne, care ascundeau, de fapt, tendința de autonomizare a Ardealului. Partidul Național al Românilor din Ardeal, în frunte cu Maniu și chiar Vaida-Voevod, nu se prea descurca în hațișul politic din Vechiul Regat. Or aici se hotărâu, totuși, treburile politice ale României Mari. Sigur că partidele regătene nou apărute (și cel liberal dinainte) se străduiau să racoleze fruntași ardeleni. Partidul Poporului al lui Al. Averescu a și reușit, racolîndu-i pe Goga, Vasile Goldiș, Ion Lepadatu, și Ion Lupăș și alții, ajunși miniștri și, apoi, abandonați, doar Goga izbutînd, după 1927, să-și creeze o mică grupare politică. Eforturi mari de racolare ducea și PNL, izbutînd parțial. Ceea ce nu ne spune Ilie Lazăr este că și Partidul Național condus de Iuliu Maniu, dezorientat politic, încerca alianțe și fuziuni cu partidele regătene. Astfel a făcut enorma eroare de a primi resturile fostului Partid

Conservator Democrat (fostii takîști) și, apoi, chiar grupusculele lui N. Iorga, creîndu-se astfel, o rivalitate între cei doi fruntași politici, fiecare socotînd că are dreptul să vorbească în numele Partidului Național. Singura șansa de a redeveni un mare partid politic care să conteze la alternarea la guvernare a ardelenilor era unificarea cu Partidul Țărănesc condus de Ion Mihalache și dr. N. Lupu. Tratatările, pornite greu, au început în 1924 și, deși congresele ambelor partide se aflau convocate în congrese pentru a valida fuziunea, în ultimul moment a căzut datorită împotrivirii lui Vaida-Voevod din cauza personalității lui C. Stîere. A mai fost nevoie de doi ani de conciliabule pînă ce, în 1926, fuziunea s-a realizat, președintele, Partidului Național Țărănesc fiind Iuliu Maniu, vicepreședinte Ion Mihalache și secretar general Virgil Madgearu. De abia după doi ani de lupte politice necurmăte, în noiembrie 1928, ajunge PNT la guvernare, premier fiind Iuliu Maniu. Guvernarea acestui partid de centru stînga (aripa țărănistă era chiar curat de stînga) a început bine. Dar, fatalitate, în 1929 izbucnește criza economică mondială și PNT are nefericirea de a nu-și putea înfăptui, în condițiile economice date, deși depune stăruitoare eforturi, programul politico-economic. A intervenit, apoi, la 8 iunie 1930, urcarea pe tronul României a regelui Carol al II-lea. Maniu, la început favorabil, a avut naivitatea de a-i propune lui Carol un loc în Regentă, punîndu-i și condițiile de a-și reface căsătoria cu regina Elena și să n-o aducă în țară pe Elena Lupescu. Firește că principele Carol, cinic, a promis, dar s-a înscăunat rege, nu și-a refăcut căsătoria și a adus-o în țară pe Lupeasca. Maniu, umilit, a devenit adversarul regelui iar Al. Vaida Voevod „omul regelui”. Dar regele venise în țară hotărît să guverneze printr-un guvern personal, în afara partidelor și împotriva lor. A încercat formula în aprilie 1931 numînd guvernul N. Iorga. Dar, în condiții de gravă criză economică mondială, guvernul Iorga (în care factotum era Const. Argetoianu) n-a rezistat decît pînă în iunie 1932. Au urmat două guverne penetiște Vaida Voevod, din octombrie 1932 pînă în ianuarie 1933 un guvern Iuliu Maniu și, apoi, pînă în noiembrie 1933 un alt guvern Vaida Voevod. Regele a fost, deci, nevoit să revină la guverne penetiște, pînă ce a apelat la PNL. Drept e să se spună că PNT devenise al doilea mare partid al țării, uneori chiar cel dintîi, deasupra, în preferințele electoratului, Partidului Național Liberal, între care domnea o mare rivalitate. Dar rămîne faptul că în cîțiva ani buni de guvernare, datorită condițiilor amintite, PNT nu și-a putut înfăptui programul de guvernare.

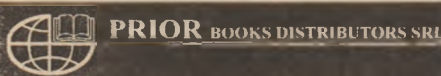
Ilie Lazăr, devenit membru al Delegației permanente a PNT și conducător al filialei ei maramureșene, se plînge, în amintirile sale, de incorectitudinea procedurilor electorale ale țării, care mergeau pînă la falsificarea și furtul urnelor. A fost o prea tristă realitate. Ceea ce nu ne explică Ilie Lazăr sînt cauzele care au dus la aceste consecințe nefaste. Realitatea este că și Constituția din 1866 și cea din 1923 aveau prevăzute o prerogativă regală. Și anume că

regele numește și demite miniștrii. Potrivit acestei prerogative regale suveranul numea periodic (de obicei odată la patru ani; cînd era cazul, mai devreme) un prim ministru (de obicei șef de partid), dădea decretul de dizolvare al vechilor Corpuri legiuitoare iar noul guvern organiza alegerile. Pe care le cîștiga invariabil, folosînd – cum amintește memorialistul nostru – cele mai grosolane și cinice procedee. De pildă, Partidul Poporului a organizat alegerile în 1926, ministru de interne fiind chiar Octavian Goga. Guvernul, deși cu un partid slabănog, a obținut 75,4% mandate în Camera Deputaților și 80,9% în Senat. Dar în 1927, revin la guvernare liberalii care organizează, în iulie, noi alegeri, pe care evident, le cîștigă cu brio. Semnificativ e faptul că Partidul Poporului, după treisprezece luni, nu obține decît 1,8% din voturi. neizbutînd să fie reprezentat în Camera Deputaților cu nici un mandat. De fapt, se poate spune că guvernele țării nu erau expresia voinței electoratului ci invers. Apoi, în februarie 1938, regele Carol al II-lea a desființat toate partidele, alegerile, instaurînd dictatura regală. Din rău în mai rău. Ardelenii din PNT (pînă în 1926 singuri) nu se puteau adapta acestor practici politice, mai ales cele electorale. Ilie Lazăr mărturisește că a fost delegatul PNT, frecvent, în Maramureș, și a vegheat la corectitudinea alegerilor. Posibil. Dar nu cred că a izbutit totdeauna. Rămîne faptul că, în noiembrie 1927, cînd PNT, venind la guvernare, a organizat alegeri cu adevărat libere, pentru că partidul venea pe un val de efectivă simpatie populară.

Adevărul rostește Ilie Lazăr despre afacerea Skoda, cînd regele a voit să-l, scoată neonest pe Iuliu Maniu. Și nu a izbutit pentru că Maniu, perfect onest, deși prim ministru pe vremea încheierii contractului de furnituri de armament, nu și-a murdarit mîinile. Cînd suveranul și-a dat seama că nu-l poate implica pe Maniu, a dat semnalul de stingere a scandalului. S-a spus însă ca un nepot de soră al lui Maniu (Zaharia Boilă) ar fi beneficiat de comisionul firmei cehoslovace. N-are dreptate Ilie Lazăr cînd scuza pactul de neagresiune parlamentară încheiat de Iuliu Maniu cu C.Z. Codreanu, Capitanul legionarilor, în 1937. De fapt, aceasta a fost o gravă eroare politică, legitimînd Garda de Fier, aducîndu-i peste 15% din voturi. În schimb, relevabile sînt mărturisirile lui Ilie Lazăr despre atitudinea lui Maniu împotriva dictaturii de la Viena și convingerile lui că Germania va pierde războiul, aducînd probe (incomplete și, de aceea, necredibile) despre rolul lui Maniu în organizarea actului de la 23 august 1944. Cum se stabilise că actul de eliberare va avea loc în 26 august și regele Mihai, aflînd că Antonescu va fi atunci pe front, l-a convocat la Palat, în 23 august, arestîndu-l. Și cum, din păcate, lipsind grupa de luptători penetiști conduși chiar de Ilie Lazăr, s-a apelat la echipa condusă de comunistul Bodnăraș.

Amintirile lui Ilie Lazăr trebuie citite, chiar cu acele inevitabile scăpări de condei ale bătrînului barbat politic.

Z. Ornea

PRIOR BOOKS DISTRIBUTORS SRL

Informații exhaustive pentru toate domeniile cunoașterii umane în Noua Encyclopaedia Britannica 32 de vol., sursa dumneavoastră de referință pentru secolul al XXI-lea.

CD-ROM BRITANNICA 2002 GRATUIT,

pentru perioada sărbătorilor.

Tel./fax: 210.89.08; 210.89.28;

212.35.61; 211.89.57

e-mail: prior@dial.kappa.ro

http://www.prior-books.ro

Ilie Lazăr, *Amintiri*. Editor Romulus Rusan. Prefață de Dan Radosev. Fundația Academia Civică. Biblioteca Sighet, 2000.

Versuri inedite

JURNALIST român, reporter subtil și remarcabil „foletonist de pagina a doua”, cum îl caracterizează Perpessicius, colaborator apropiat al lui Nicolae Titulescu (al cărui secretar a fost timp de un deceniu), Romulus Dianu (1905-1975) e, azi, aproape uitat. L-am cunoscut prin 1970 (înainte cu 5 ani de moarte). Am fost vecini și aproape seară de seară ne vizitam și-mi povestea, cu o voce de un calm angelic, mai ales întâmplări din cariera sa diplomatică. A fost unul din cei mai apropiați prieteni ai lui Ion Vinea și ai marelui gazetar Pamfil Seicaru. Un intelectual fin și discret. Știa foarte multe, dar nu se umfla în pene, ca mulți dintre colegii săi, mai puțin dotați decât el...

I-am citit toate cărțile scrise fie singur (romanele *Adorata* și *Noaptea la Adakaleh*) sau în colaborare cu cel mai bun prieten Sergiu Dan (romanul *Viața minunată a lui Anton Pann*). După război este condamnat la închisoare pentru delictul de presă, ca mai toți jurnaliștii din epocă, acuzați că au „ponegri” „luminoasa transformare a lumii în drum spre cea mai dreaptă orânduire din istoria omenirii” expresia este un citat din sentința de condamnare). După ieșirea din închisoare a fost nevoit să-și câștige pâinea cu munci necalificate: salahor, vânzător de cărți, aiutor de lemne. După această infernală căutare a unui echilibru spiritual se iniștește, devenind pensionar al Uniunii Scriitorilor la propunerea lui Ion Caraion. Autorul *Cântecelor negre* îl întâlnește vânzând cărți într-un pasaj și-l obligă să vină a doua zi la Zaharia Stancu și gazetarul devine un *om între oameni*, cum îi place să-l ironizeze pe Camil Petrescu.

În ultimii cinci ani de viață a scris trei cărți de proză. Aceste versuri mi-au fost înmânate personal de autor cu o săptămână înainte de moarte.

Emil Manu

GRAZIOSO, LERUI DOAMNE...

— Lied —

Ceasul nostru de la Universitate,
Tei, Doamne, Lerui, Lerui,
e candela nimănu,

Șfântu-Așteaptă-din-Cetate,
Șulgi de nebunie ning din lună,
alergăm, Lerui Doamne,
cu primăveri și cu toamne,
așteptăm, la ceas, o zână bună.

Poate nu-ți mai amintești de mine...
Frumusețile de jos în sus,
au urcat, Lerui, golgothe și ți-au dus
lorile grădinii de suspine.

Pe trifoieștea iubirii cade bruma
Doamne, cum să te mai las?
Cât te-am așteptat la ceas,
Șulgi te mai așteaptă și acuma...

PATRIE IMAGO DOLORIS

De la centurionul caligans roman,
cân' la sutașul cel mitos și stogoman,
păcinea a trăit Tei-Legănat,
prin munți, sub toana timpului
vărgat.

În liniștea care mereu s-a adâncit,
în lin noaptea veacului, tăcerea i-a
vorbit

și-n bizantin cobalt văzu smălțați,
sub coviltire, îngeri și soldați.

Pe bolta ce-au pictat-o meșteri ucenici,
privim arcași, printre bordeie mici;
așa au vrut; prin faptă, prin cuvânt,
să ne-nrudim cu brazda de pământ.

Din teava puștii, neagră de omor,
păstorul și-a făcut caval de dor;
iar la altar, pe scut îngenunchiat,
se roagă, pentru oști, Tei - Legănat.

DOLIU LA MAHALA ÎN GRAND

Pleznește inima-n stejari de-atâta
viață,
ne sorcovește promoroaca din
desișe,
aleargă arborii de fum, pe coperișe,
la ziuă pomii s-au înmănușat în
ghiață.

Pe pieptul ei răpus de doruri și de
văta
Unde-au dormit de frig perne și
boale,
Se razimă un ucenic pe mâna-i
moale,
Să-și amortească răzvrătirea lângă
fată.

(Din „Carmen Miserabile”)

Tentația schimbării

CUM nu ne-am menajat nici-o dată, nici în discuția asta nu era necesar să ne menajăm. Chiar dacă acum implicațiile personale erau de o încărcătură aparte. Dialogurile cu amicul H. s-au așezat, de fiecare dată, în reconfortantă franchețe. Fie ele artistice, literare, mundane. Anul trecut, după ce forțele neocomuniste reveniseră pe val, am simțit nevoia să-i spun ce gindeam în chestiune, știind că în fibra lui vibra un iliescian nostalgic, marcat încă de unica, neuitata stringere de mână a fostului aparatcic de Iași. Cu atât mai mult simțeam aceasta nevoie. Cu riscul de a nu ne mai putea revedea în obișnuirii noștri parametri. Faceam amândoi pași printre castanele proaspăt cazute și reluasem, ca de fiecare dată, subiectele picante din romanticul tîrg. Demonul de serviciu îmi tot ciocănea în membrane (în fond, amicul votase, sigur, cu Iliescu sau cu Vadim; pentru mine totuna) și nemaiputându-i suporta discreția opțiunii, i-am zis: Dragul meu H., uite, n-am să-ți țin acum o lecție de morală politică, ar fi nu știu cum... dar una de estetică parcă tot m-ar tenta: după o jumătate de secol totalitar, a vota în continuare în favoarea comunismului, fie el și fardat social-democrat, mi se pare de prost gust. Nu atât prostia, cât prostul gust operează aici. Știu, ai să-mi spui că e la mijloc o chestiune de consecvență privind niște valori pe care comunismul, cel puțin teoretic, le-a avansat și care ți-au convenit (prin obirșia ta, modestă, prin umanismul tău... structural etc.), dar mi se pare absolut obligatoriu pentru un spirit cit de cit viu să-și dorească, la un moment dat, să facă și altceva. Radical altceva. După hidusul interstițiu totalitar, nu știu, dar spiritul parcă vrea ceva frumos, ceva un pic mai frumos, or, a merge, iată, la senectute, tot pe mina social-democrațiilor noștri de peste noapte, mi se pare... inestetic. Pauză. Am mai dat un timp șuturi ușoare castanelor, după care ne-am despărțit. Ne revedem tot mai rar, nu fără a ocoli vechile noastre tentații. Din ce în ce mai anemiata însă. Și ca întâlnirile să nu cada în posac, apelez, histrionic, la argumentul... estetic. Uite ce, mă retează H., cînd aud de... esteticul asta al tău, îmi vine să... Și-i iau vorba din gură: ... să tragi cu pistolul, nu?

De la schimbarea partenerului de dans, la cea a partenerului de viață nu-i decît un pas, un pas de deux. Îl detaliază magistral-ironic David Lodge în *Schimb de dame*. Doi magiștri ai campusurilor universitare, despărțiți de ocean, dar amici, trec unul pe lângă altul, în zbor de avion, fiecare propunîndu-și să ia locul celuilalt, beneficiind de generozitatea soțiilor care abia așteaptă tentanta schimbare. Parșivul romancier își pune în lucrare întreg arsenalul scriptural, pentru a nuanța, infinițezimal, situarea cazurilor în noile date conjugale. Totul, evident, într-un climat de uluitoare facilități moderne. (Inaccesibile, vai, nouă, aici, mai ales într-o materie atât de gingașă.)

Dacă tot se vorbește de irelevanța unei antinomii stînga/dreapta, atunci Vadim a dat magistrala lovitură, uitînd pur și simplu de stînga lui (ceausista) și plasîndu-se, voios, într-o dreaptă (extremistă). Ce vrei, se plictisise și el!

Schimbarea cum bate vîntul. De la Răsărit. De la Apus. A pictat, o parte din viață, ca Repin. Și n-a dus-o rău: a stat excelent cu purpuria „comandă socială”. La micul dezgheț (cu voie de

la poliție) a schimbat macazul: a pictat ca, pardon, Klee. Dar n-a mai dus-o tot așa de bine. Acum a revenit la Repin, iar la ușa atelierului său clienții stau la coadă ca la coadă. Dacă (îndrăznesc să spun) nu e cumva, carență de caracter, atunci sigur e una de virilitate. A spus-o mai pe șleau fudulul Gauguin avînd în vedere chiar fuduliile.

Superba Nicole Kidman (pe care, fascinat, am văzut-o săptămîna trecută în lejerul muzical „Moulin Rouge”), despărțită de Tom Cruise, își contraria amicii cu schimbarea, (nu neaparat intimă) a partenerilor. Cum era văzută la brațul unui bărbat, cum se vorbea de o nouă legătură: „Nicole, o avertizau prietenii, știi ceva, n-am chef să ma bag în chestia asta!”

Scenă. Bărbatul cu inima sfărîmată destainuindu-se prietenului său: „Soția mă înșală”. Acesta-i ofera soluția: „Fă dragoste cu ea o dată pe zi; și fix într-un an ai s-o vezi moartă”. Cincizeci și una de săptămîni mai tîrziu, în scenă își face apariția sotul încornorat, într-un scaun cu roțile, împins de soție. Îmbracată într-o fustiță de tenis și ținînd sub braț o rachetă. Îi aranjeaza pernele, îl saruta, el e deja un cadavru viu. „Odihnește-te, dragule, îi spune, mă întorc imediat, după partida de tenis, foarte curînd”. În urma ei, soțul, jubiland, către public: „Ea habar n-are că i-a mai rămas doar o săptămîna de trait”. E genul de anecdotă după care se topește monstrul academic intercontinental Ravelstein, apelînd pentru asta la neseccata mină a prietenului său, naratorul din recentul roman omonim, alias Bellow (Nobel, 1976). Asta, așa, ca să mai schimbe un pic ștaiful de campus cu relaxata deriziune.

Istoria picturii românești e o perpetuă schimbare. Schimbare de canon, schimbare de optica personală. Dacă nu avem în vedere canonul pre-Aman, oricum nestructurat, apoi cel postmodern, la fel de precar aglutinat, atunci putem numi două mari orientări: 1. cea inaugurată de însuși Aman și întinzîndu-se, neconvulsiv, pînă după al doilea război mondial; 2. cea consecutivă acesteia, încă în curs de manifestare, dar cedînd (și prin vîrstă biologică) haosului stilistic al erei digitale. Seria glorioasă Aman, Grigorescu, Andreescu, Luchian, Petrașcu, Pallady, pîna la Ciucurencu. Baba și-a consumat evoluția prin „anularea” calma a antecesurului, păstrîndu-și intactă substanța autohtonă, cu inevitabile contaminări apusene. Următoarea serie, suportînd apăsarea ideologicului, dar rezistînd demn prin cîțiva artiști de caracter, a cunoscut o diversitate spectaculoasă de abordări tematice și formale. Dacă e să numim o schimbare radicală, o fractură, s-o facem în raportarea, oricum precaută, la ce se întîmplă acum în curentul globalizant al... formelor fără fond. Imposibil de categorisit, sintetizat, omologat. O va face (poate), cu mai aplicată detașare și exactitate, mintea care își va aroga nebanuită încă modificare somatică.

Schimbarea! Schimbarea! Strigau amariții în '96. Preluaseră și ei, bietii veșnic nehaliți, lozinca venită de undeva, de-acolo de unde forțele autentice democratice gîdeau la o cu totul altă schimbare, cea mentală, evident, și o pliaseră pe stomacul lor: păpică sa fie, că muncă... Schimbarea! Schimbarea! strigau. Și tot cu gîndul la păpică au strigat iar în 2000: Schimbarea! Schimbarea! Și tot așa...

Val Gheorghiu

Al. I. Amzulescu la 80 de ani

SECOLUL al XIX-lea și primele decenii ale celui următor lasaseră, în cercetarea baladelor populare românești, o serie de moșteniri care blocau abordarea riguroasă a acestui gen. Între aceste aspecte, sunt de amintit: absența unei decise atitudini critice față de textele *lustruite*, dacă nu chiar integral contrafacute, care au putut sa-l înșele chiar pe Titu Maiorescu, care n-a suspectat de fals o creație patentat alecsandrină cum este *Șoimul și floarea fragului*, emiterea de judecăți pe un mic lot de documente (se știe pe cât de puține variante mioritice și-a construit

D. Caracostea studiile despre acest subiect); studiarea doar a textului literar al baladelor, rupt de componenta inseparabilă muzicală; subaprecierea originalității baladelor românești, socotite sub valoarea fie a cântecelor apusene, fie a celor balcanice (D. Draghicescu scria chiar că „cea mai mare parte din baladele și legendele noastre nu sunt ale noastre proprii”); cunoașterea cu totul aproximativă a reliefului, a tipologiei baladei românești și a frecvenței subiectelor ei.

Un răspuns modern și convingător la aceste probleme și încă la multe altele a dat Al. I. Amzulescu (s-a născut la 4 decembrie 1921, a făcut studii universitare la București, a fost cercetător științific la Institutul de Etnografie și Folclor, a fost distins cu premiile „B. P. Hașdeu” și „Timotei Cipariu” ale Academiei Române), autor al unor cărți preocupate în principal de balada populară: *Vechi cântece de viteji* (1956), *Balade populare românești*, I-III (1964), *Cântece și jocuri din Muscel* (1964), *Toma Alimoș*, I-II (1967), *Cântece bătrânești* (1974), *Cântecul epic eroic. Tipologie și corpus de texte poetice* (1981), *Balada familială. Tipologie și corpus de texte poetice* (1983), *Cântecul nostru bătrânesc* (1986), *Balade populare românești* (1988), *Repere și popasuri în cercetarea poeziei populare* (1989), *Cântecul popular din Muscel - monografie folclorică zonală* (1990), *Valori de patrimoniu ale cântecului bătrânesc din Oltenia* (2000).

Cea dinăi componentă a îndelungatei, rodniciei și innoitoare sale activități este aceea de culegător, grație osârdiei și competenței căruia arhivele s-au îmbogățit cu peste șase sute de înregistrări efectuate cu acribie și mijloace moderne. Cine cercetează cele peste o sută de texte tipărite în *Cântece bătrânești* (1974) remarcă abila segmentare episodică a cântecelor în strofe libere,

rostul interludiilor muzicale, repetarea unor versuri sau întregi secvențe, marcarea rostirii parlată a unor versuri, cuvinte sau silabe, rostirea alternativă a unor versuri în recitativ melodic și în zicere parlată, notarea diferențierilor în versurile repetate și a sunetelor, silabelor și cuvintelor de completare ale versului cântat, toate acestea menite să releve tehnica interpretării cântecelor povestitoare, normele și condițiile lor specifice de desfășurare. O altă noutate o constituie biografiile și repertoriile informatorilor principali, cu datele esențiale despre știința lor de carte, despre învățarea lăutăriei și cunoașterea stilului epic tradițional de cântare.

În urmă cu cinci sferturi de veac, Al. Lambrior lansa explicit ideea necesității alcătuirii corpusului folcloric românesc. O serie de alți învățați n-au ostenit să reclame urgența unei astfel de lucrări. D. Caracostea a pledat pentru necesitatea cercetării „existenței felurite a motivelor în spațiu”, a „catagrafiei tipologice exhaustive a variantelor”. Mai târziu, G. Calinescu a scris că „Nu perfecțiunea unei variante constituie valoarea specimenului, ci totalul de imaginație pe care îl realizează în cariera ei balada”. Cel care a realizat năzuita catagrafie este Al. I. Amzulescu, care a abordat genul în globalitatea lui în impunătoarele lucrări *Cântecul epic eroic* (1981) și *Balada familială* (1983), tipologii și corpusuri de texte poetice. Masivele tomuri conțin rezumatele celor 403 cântece epice în versuri și bibliografia lor, care tinde spre exhaustiv: variante apărute în volume, în reviste și ziare, apoi variante culese cu magnetofonul și cu fonograful, în fine comentarii făcute de către interpreți pe variate probleme ale subiectului ori ale interpretării.

Cele două tipologii sunt instrumente de lucru de referință ale oricărui cercetător al eposului popular românesc cântat. Important este să amintim ca și cercetătorul străin poate lua cunoștința de subiectul baladei populare românești prin consultarea catagrafiei, apărută în traducere germană: „*Rumänische Volksballaden, zusammengestellt und herausgegeben von Al. I. Amzulescu*, Übersetzt und neubearbeitet von Helga Stein (Freiburg, 1974).

Prin amplele studii introductive la aceste tipologii și prin altele închinete unor subiecte ca *Șiret Pârcălabul*, *Mihu Haiducul*, *Marcu și Gerul*, *Trei Crai*, *Miorița* (despre aceasta a scris o carte, care a apărut în aceste zile), Al. I. Amzulescu a ridicat faptele la sistem și la teorie. Un model de aplicare a geografiei folclorice este și cartea sa *Valori de patrimoniu ale cântecului bătrânesc din Oltenia* (2000), despre o zonă în care cântecul epic – scrie autorul – „s-a aflat parcă mai mult decât oriunde la el acasă”.

Mai semnalam un fapt, plin de semnificație, privind receptarea operei sale, și anume că lucrări precum *Cântece bătrânești* și cele două tipologii s-au impus și dincolo de cercul etnologilor, despre ele scriind critici literari ca Vladimir Streinu și Șerban Cioculescu. Acesta, scriind despre *Balada familială*, i-a subliniat importanța „capitală prin obiectul ei, cât și prin impecabila metodă științifică a autorului”.

Jordan Datcu

PĂCATELE LIMBII

de Rodica Zafiu

Limbi imaginare, limbi amestecate

LATURA ludică, manieristă sau experimentală a literaturii române a produs, printre altele, câteva interesante exemple de limbi imaginare; în același timp, istoria culturală a contactelor lingvistice multiple a favorizat plurilingvismul literar, prezența în texte a unui amestec (tot ludic, manierist sau experimental) al mai multor limbi, adesea în variante macaronice. Pentru lingviști, aceste „curiozități literare” reprezintă un domeniu de interes firesc: prin materialul lor, construit în așa fel încât să devină cât mai strain sau să-și păstreze legături cu transparența limbii native, dar și prin conștiința lingvistică pe care o pun în evidență: a importanței limbii în genere, a funcției unora dintre nivelurile ei (fonice, sintactice, semantice), a regulilor specifice fiecărui nivel. O descriere generală a fenomenului ar presupune o sistematizare în funcție de mai multe criterii: după cum limbilor li se atribuie sau nu un nume (glotonim) și deci o identitate imaginara extratextuală, după cum acoperă un întreg text sau doar fragmente din el, după cum se prezintă ca limbi umane, animale (mai ales păsărești), magice etc.; în fine în funcție de îndepărtarea sau apropierea de limba contextului cultural în care apar – în cazul nostru, de româna. *Leoparda* lui V. Teodorescu își permitea o înstrăinare totală și pentru că apărea cu „text bilingv”, în traducere imaginară. Altminteri, era un text mai ales pentru văz, cu secvențe grafice atipice nu numai pentru româna, ci pentru orice limbă existentă (*ynggggooe*). Finalul dezarticulat din *Brusca vorbire* a lui Nichita Stănescu, destul de straniu, era în schimb mai curînd onomatopeic, des înat auzului („Halerib, Khaa./ Helerib, Khii./ Heoro, loro, oro”). Limbajul ludic cu a parențe criptografice din *Epilogul* lui Negruzi la *Păcatele tineretelor* trecea fără mare și mic explicită, în cursul aceleiași fraze, de la normalitatea exprimării în română la secvențele incompreensibile, în care totuși se păstrează unele instrumente gramaticale, cuvinte de legătură; astfel ca finalul textului – „într-un col mai bhrăsbenios” – sună aproape familiar. *Limba spargă* a Ninei Cassian păstrează nu numai instrumentele gramaticale și elementele morfologice (sufixe, desinențe) românești, ci și unele cuvinte pline; în plus, are o surprinzător de clară mărca stilistică: fiind o limbă populară, identificabilă ca atare prin cuprinderea în forme de versificație și specii poetice tipice (strigături, orații), prin fonetisme și chiar prin asemănările cu cuvinte populare reale („S-a crupit țelea-n bizarcă”; „Scorțopește-te un pic” etc.). Formula descîntecului a produs la Geo Bogza cuvinte nefamiliare („rota dria vau/ simo selmo valen”), iar la G. Magheru succesuni de termeni neologici reali, analogici sau derivați („Esburi/ Fantasmagorii/ Hipnezie/ Carambolante/ Hecatombante”). Formulele din jocurile de copii au fost folosite de Emil Botta – la care strigătul „Pumnareta, Pumna, Pi” se transformă în formula-dezastru „Rapița, Papița, Not” –, sau de Ion Gheorghe în *Zoosophia* („oprica/ poprica/ boc/ țangăr/ mangăr/ clant”). Onomastica imaginară are efecte similare creației de secvențe în limbi inexistente, mai ales cînd e cuprinsă în lungi enumerări (la Ion Stratan, în volumul *Cinci cîntece pentru eroii civilizatori*, numele „pentru puii nenascuți ai unei pisici de jad”: „Amina Aeda Aema Anada Area/ Beuna Beana Bieta Bonua Butota/ Leima Leada” etc.). Celebrele secvențe din Ion Barbu (*In memoriam*) oferă trei ipostaze esențializate ale limbii imaginare, evocînd onomatopeele păsărești („cir-li-lai”), limba stranie („vir-o con-go-eo-lig”) și refrenul muzical („Iir-liu-gean”). Onomatopee animale și păsărești combinate cu formule magice apareau deja în *Innuul dracilor* al lui I. Heliade Rădulescu („Bîrr pac, papă Satan, Cronc, cron, ga! meu, chiți-chiți, meu!”). Într-o poezie a lui Șerban Foarță e însă inclusă chiar o „înjuratură” – „pe limba pasarilor colibri”: „o-rî-o to-to-brîx i-máx ri-máx/ gal papagal sâmîntă de limáx/ broscolopendră-n pufuri de cocò” (*Șapte unisonete*). Refrenele muzicale – variații ale combinațiilor banale de silabe sonore („tra-la, la-la”) sau ale numelor vechi ale notelor muzicale („pavu-ga-di-ke-zo-ni-pa”) – se înrudesc și ele cu limbile imaginare; ele apar în *Hora de băieți* a lui Argezi (unde se trece de la onomatopee animalică și de la bilbliială subumană la melodie), în texte de Al.O. Teodoreanu (*Cîntece de ospiciu*), Cezar Ivanescu, G. Calinescu, Horia Furtună, Mircea Cartărescu ș.a. Impresia de limbă imaginară o pot produce și înstrăinările pur grafice, precum cele (extreme) din volumul lui Caius Dobrescu, *Deadevă*. Amestecul mai multor limbi, care are o istorie chiar mai bogată, începînd de pe la *Occisio Gregorii...* și ajungînd pînă la experimentele postmoderne recente, merită o discuție specială.

CALENDAR

2.12.1890 - s-a născut Molter Károly (m. 1981)
2.12.1908 - s-a născut N. Vasilescu-Capsali (m. 1984)
2.12.1912 - s-a născut Gheorghe Chivu (m. 1986)
2.12.1935 - s-a născut Nicolae Labiș (m. 1956)
3.12.1929 - s-a născut Dumitru Alexandru (m. 1991)
3.12.1948 - s-a născut Mara Nicoara
3.12.1973 - a murit Vitalie Tulnic (n. 1931)
3.12.1976 - a murit Constantin Goran (n. 1902)
3.12.1991 - a murit Petre Țuțea (n. 1902)
4.12.1883 - s-a născut Nicolae Cartoian (m. 1944)
4.12.1883 - s-a născut Tompa László (m. 1964)
4.12.1883 - s-a născut Vasile Uscătescu (m. 1961)
4.12.1895 - s-a născut Octav Dessila (m. 1976)
4.12.1910 - s-a născut George Togan
4.12.1913 - s-a născut Vlaicu Băma (m. 1999)

4.12.1921 - s-a născut Nicolae Ștefănescu (m. 1977)
4.12.1921 - s-a născut Alex.I. Amzulescu
4.12.1942 - a murit Artur Enășescu (n. 1889)
4.12.1966 - a murit N.N. Condeescu (n. 1904)
4.12.1983 - a murit Al. Oprea (n. 1931)
5.12.1882 - s-a născut Natalia Negru (m. 1962)
5.12.1907 - s-a născut Lotte Berg (m. 1981)
5.12.1938 - s-a născut Paul Drumaru
5.12.1974 - a murit Zaharia Stancu (n. 1902)
5.12.1975 - a murit Dinu Pillat (n. 1921)
5.12.1985 - a murit Mihail Celarianu (n. 1893)
5.12.1987 - a murit Leonid Dimov (n. 1926)
6.12.1892 - s-a născut Romulus Denetrescu (m. 1972)
6.12.1897 - s-a născut Oscar Walter Cisek (m. 1966)
6.12.1931 - s-a născut Aurora Cornu

6.12.1933 - s-a născut Elena Tacciu
6.12.1937 - s-a născut Mihai Drăgan (m. 1993)
6.12.1940 - s-a născut Nicolae Baltag (m. 1975)
6.12.1952 - a murit Dimitrie Popovici (n. 1902)
6.12.1984 - a murit Valeria Boiculesi (n. 1919)
6.12.1985 - a murit Elena Eftimiu (n. 1900)
6.12.1991 - a murit Vladimir Colin (n. 1921)
7.12.1894 - s-a născut Ion Luca (m. 1972)
7.12.1909 - s-a născut Alexandru Talex (m. 1998)
7.12.1917 - s-a născut Fodor Sandor
7.12.1935 - s-a născut Sorin Titel (m. 1985)
7.12.1937 - s-a născut N. Grigore-Marașanu
7.12.1951 - s-a născut Ioan Vieru
7.12.1971 - a murit I.M. Rașcu (n. 1890)
7.12.1987 - a murit Ioana Bantaș (n. 1937)

Cu George Emil Palade, la Sar despre boala lui Tudor Arghe

TUDOR ARGHEZI avea o imagine ravașita a medicinei, poate de aceea medicina l-a și fascinat. Poate de aceea a și lovit, a și adulat medicii. Percepția fierbinte a artelor, iar fierbințeala nu i-a trecut niciodată. Șerban Cioculescu scria undeva despre Arghezi că, oscilând între sublim și abject, nu avea simțul realului, ceea ce este adevărat, deși da impresia de paradox. Relația lui cu nobila știință a dovedit-o din plin. Pendularea de-o viață între iatrofobie și iatromanie l-a împiedicat să perceapă ceea ce este propriu realului vieții, măsura, echilibrul, starea staționară, păzite cu strășnicie.

Urmărită de toate somitățile medicinei românești pe întinderea unui an, 1939, boala lui a părut atât de enigmatică, încât voci autorizate s-au gândit să propună în nomenclatoare o entitate morbidă nouă, „boala Tudor Arghezi”, așa cum înainte cu un deceniu și mai bine, medici eminenți intenționaseră să dea formei clinice extrem de particularizate a febrei tifoide, cu eroziuni aortice fatale, contractate în Italia de către Take Ionescu, numele ilustrului om politic: „boala Take Ionescu”. Arghezi a scăpat, Take Ionescu nu. Amândouă denotațiile au căzut.

Celui ce i s-a dat mult, spun scripăturile, i se va cere mult. Lui Tudor Arghezi i s-a cerut o suferință pe măsura harurilor, adică foarte mare... Maladia lui și unele dintre simptomele ei au iscat neliniște și zbucium în lumea medicală, s-a întâmplat însă ca figuri de mare însemnatate științifică să fi fost maculate de către poet, ori subiect de acuzații dureroase de nedrepte. Ploaia timpului spală însă piatra statuielor... Viitoarele exegeze argheziene vor trebui să țină seama de motivațiile ascunse și de obiceiurile mai mult sau mai puțin secrete ale unor personalități ca Arghezi, ce se sustrag în mod obișnuit unei anamneze.

Despre această cumplită boală am auzit pentru întâia oară în 1955, student în medicină fiind, cu prilejul unei demonstrații chirurgicale având ca subiect cromocistoscopia, ținută de profesorul Ion Juvara („Cuti”), pe atunci conferențiar, la Spitalul Caritas. Experiența în folosirea acelei metode adusesese în discuție cistoscopia pe care profesorul Theodor Burghel o făcuse cu 20 de ani în urmă lui Tudor Arghezi, cu prilejul unei hematurii pricinuite de un polip vezical, pe care l-a și extirpat. Se pare că acest mic episod a stat la baza teribilei suferințe de mai târziu și chiar a paraliziei. Profesorul Juvara a amintit faptul că, printre nenumărații medici chemați la căpătușirea bolnavului disperat de durere, s-a aflat și George Emil Palade, de care mă legau relații de familie. Aș fi fost foarte bucuros să am re-

latari în această privință chiar de la el, dar cum o scrisoare în Statele Unite ale Americii, unde, la Rockefeller Institute din New York, lucra savantul, era pe atunci primejdioasă, dorința mea a rămas nesatisfăcută. Trecuseră deci cincisprezece ani, dar dosarul acelei suferințe nu fusese clasat, ceea ce încă nu știa poetul, care între timp se restabilise prin intervenția doctorului, taumaturg în unele privințe, D. Grigoriu-Argeș.

Ce se întâmplase? În 1939, o sciatică extrem de dureroasă, refractară la orice tratament, l-a ținut pe Arghezi la pat, reducându-l, desfigurându-l somatic și scufundându-l într-o disperare finală. Suferința îl împușinase: ajunsese piele și os. Toți din jur erau speriați: familia, medicii, lumea scriitoricească. Suferința de la Marțișor devenise o cauză națională, comprimată de discreția ce se cuvenea. L-au examinat toate somitățile medicale, de la N.Gh. Lupu, N. Hortolomei, N. Ionescu-Sisești, Dimitrie Bagdasar, C. I. Parhon, Th. Burghel etc. la tânărul George Emil Palade, recomandat bolnavului de către profesorul N. Gh. Lupu. Toți s-au gândit la un factor compresiv pe nervul sciatic, ferindu-se cu grijă să-i numească natura, cu excepția lui Dimitrie Bagdasar, creatorul neurochirurgiei românești, care a pronunțat cuvântul *cancer*, ceea ce mai mult l-a înrăit decât l-a speriat pe Arghezi. Dimitrie Bagdasar l-a îngrijit cu o fidelitate fără nume, cu o iubire și o răspundere vrednică de medicul ideal, dar verdictul a trezit în Arghezi reacții feroce. Nu l-a iertat nici la moarte, nici după moarte, căci ilustrul neurochirurg avea să moară cu mult înaintea poetului. Resorturile acestei reacții au scăpat analizei celor în drept și oferă încă laturi enigmatice. Ea rămâne legată și de propunerea profesorului D. Bagdasar de a-i secționa nervul sciatic, în ideea suprimării durerilor, ce nu dispăreau nici după infiltrațiile cu alcool pe care i le făcea personal, nici după radioterapie. Aceasta din urmă avea să-și arate urmările benefice mai târziu, când Bagdasar nu mai era în viață. Infiltrațiile vor fi constituite poate una din cauzele vindecării miraculoase, una, deoarece îndeobște cauze unice nu există.

Toți se așteptau să moară... Arghezi însă și-a revenit spectacular la un moment dat, nu a mai avut dureri, a ieșit din marasm. Revenirea – care se va dovedi a nu fi fost vindecare – a coincis cu o injecție misterioasă făcută de doctorul D. Grigoriu-Argeș, personaj extravagant și indiscutabil histrion, dar reumatolog bun. Familia apelase la el în urma sugestiei regizorului Soare Z. Zoare, el însuși artist și soț al unei poete, Alice Soare, autoarea

volumului de sonete *Ferestre luminate*. În momentul sosirii acestui personaj funambulesc, scriitorul era părăsit de toți, afară de Dimitrie Bagdasar, în ale cărui îngrijorări și ezitări, el, tip forte, nu se putea rezema. La capătul puterilor, istovit, cașec-tic și speriat, cu imaginea morții în față, speranța lui aștepta o neșovăire care să și-l asume total. Atunci a apărut vrăciul bizar. După ce-l inspectă/palpă/percută/ascultă, flagelându-l cu oximoronul, înviorător pentru un oltean, „Bă maestre”, rosti providențiala sintagma:

– Al meu ești!

Și a fost... Poetul și-a ridicat patul și a umblat. Ridicarea a coincis, așa cum vom vedea, cu anumite evenimente petrecute în organismul său, dar cine să se gândească la aceste mișcări ascunse de trupe când în afară trîmbețele Marșului Triumfal îi aruncau pe toți în al nouălea cer?! Subconștientul lui Arghezi găsea în noul doctor și o derivație psihologică pozitivă, în sensul că încerca să compenseze prin excesul de laudă, care a și început să se reverse, excesul de ură și denigrare a unui număr impresionant de oameni mari ai medicinei românești spre care își îndreptase privirea mordantă, plăcerea brutalităților de vorbire și incriminarea.

După ieșirea din infern, a urmat răfuiala poetului cu doctorii, în epitete pe care satira, filipica ori diatriba nu mai dovedeau să le încapă. O iatrofobie obsesivă îl napădea progresiv cu igrasia ei otrăvitoare: „...m-au văzut și revăzut 42 de dobitoace medicale” sau, uitînd că la un moment dat s-a apelat la morfina, să scrie: „suferința a mai mare n-a venit de la boală, ci de la medici” etc., pentru ca la moartea, în 1946, a profesorului Dimitrie Bagdasar să-și încheie necrologul cu urarea, imorală pe cât de impudică, dar nesurprinzătoare la Arghezi: „Fie-i țarina ușoară și parfumată”...

Arghezi judeca binar, prin da ori nu. Aceasta nu înseamnă că excludea din raționamente tranzițiile infinitezimale de care se leagă subtilitatea, dar judecata binară o făcea numai după ce se fixa într-o poziție clară de acceptare ori de respingere a subiectului. Rafinamentele lui stilistice sunt dezvoltări ale fixării la unul din acești poli, dizertații strălucitoare ale unui condamnat la o părere. Pe Dimitrie Bagdasar îl exclusese din start și nu mai avea cum să-l treacă prin sita judecăților fine, să vadă că avea, într-o anumită măsură, dreptate. Durerile îi accentuasera acest fel de a fi. Pe Bagdasar l-a congelat la polul minus, l-a fixat acolo și acolo a rămas: nici o clipă nu s-a gândit să revină și să-i *sufle cald* peste refrigație, ca asupra albinei lui prăbușite din înalt, ucisă de sarcina chemării și nu dormind în

potirul de floare al nepăsării la suferință. Gîndul iertării nu l-a muiat... Dacă tot nu se poate vorbi cu perfectă îndreptăciune de iatrofobia lui, e pentru că aceasta e neutralizată de iatromanie. Există și cazuri în care Arghezi îi adula pe medici deopotrivă în tablete ori în dedicații. Facea lucrul acesta însă mai mult pentru a-i flata în circumstanțe legate de o boală sau alta a lui ori a copiilor lui, pe care adora cu o furoare primitivă de patriarhat minusculei sale ginți. În astfel de împrejurări spiritul critic îi era nul. Așa s-a întâmplat cu însuși George Emil Palade, care a dedicat pe un exemplar din *Ce-ai în mine, vîntule?*, dispărut din biblioteca familiei. Vorbea acolo în termeni exaltanți despre tânărul și frumosul doctor spre care proiecta „credințioșia ciine care sărută urma stăpînului” (citez cu memorie). După cum se vede, Arghezi era un generos...

Iatrofobia poetului se explica, psihanalitic, și prin resentimentul pe care îl avea față de lumea medicilor, în care iatromania și iatromania lui vedea un univers arghezi, față de care se posta automat într-o poziție de rivalitate, la fel ca față de universitate, în cazul căreia însă sentimentele ostile îi erau ordonate de conștiința fructificării.

Răfuiala a culminat cu piesa *Serbia*, a cărei premieră a avut loc la 4 aprilie 1946 în Sala Studio a Teatrului Național din București. Se împlineau trei ani de la bombardamentul american al Bucureștilor. Acum bombardată se trezea întreaga Europă medicală a țării, ori pusă la zid și în diferite criptonime. Piesa era însă debilitată cu stingăcii și puerilități, cu atât mai puțin cu cât veneau de la cel mai mare poet al vremii. Asemeni marilor greșeli ale genurilor în ordinară prăbușire omenească. La gîndul propriei execuții prin ipotezic cancer, artistul a răspuns prin salvarea execuțiilor ale medicilor ce reflectaseră seriozitate la răul lui ascuns. Prefacerea numelui celor ce au încercat să-l vindecă era, în multe cazuri, prea străvezie: e cazul ajuns să menționez quolibetul Paladei Scalade, acesta din urmă transformat mult mai târziu, și numai la tipărirea piesei, în *Scarlat*. *Scalade* ajunsese între timp unul dintr-acei mai mari citologi ai lumii, care nu fusese unul din cei mai muiate iertați... La reprezentarea piesei, studenții de medicină, solidari cu profesorii lor jigniți, au făcut gărzi *sui generis* în sală strigîndu-se unii pe alții din colțuri, oarecum ale sălii pentru lucruri cu totul străine de ce se petrecea pe scenă, fluierînd ori apăsînd trofund spiritual replicile penibile ori ingrate rostite de actori ca Emil Bota, Armand Luca ori Costache Antoniu... Era, cum scria Paul Cortez, o comedie în care sat-

reptătea umorului. Piesa a căzut după reprezentații, nu însă fără unele ni prompte din partea autorului a familiilor Malaxa și Palade, pentru stea să dorească scoaterea de pe afiș ei. Or, acestea n-au dorit...

Arghezi se vindecase, diagnosticul amasese neprecizat. Lupul s-a întors în care mîncase oaia... Așa că, lăpă 16 ani, în 1955, semnele vechii nți apar din nou și odată cu ele a spaima. Răul, care numai cît moc- două decenii, se împlinise. Che- profesorul I. Făgarășanu descoperă a iliaca dreapta o colecție purulentă a, o puncționează, extrage conțin- injectează în loc o soluție de strep- ina. Simptomele suferinții dispar pe Abia acum se poate stabili diagnos- Chirurgul I. Făgarășanu a avut noro- e a cădea peste un moment ideal, pe evoluția torpidă a bolii îl pregătise de vreme. Aceasta favoare fatidică nu ost oferita nici unuia dintre nenu- ii medici consultați, deși Dimitrie asar și-a explicat paralizia prin com- a exercitată de o formațiune tumo- cea ce era exact, numai că greșise a tumorii, gîndindu-se la cancer și nu punga cu puroi. Ceea ce surprinde e faptul că majoritatea somităților ce l-au examinat în timp pe Ar- trecut cu ușurință peste stările lui brile și chiar peste puseele febrile, nu puteau să fie generate de prolifer- malignă.

Abia acum s-a putut reconstitui dru- bolii. Suferința începuse în 1934, re a electrocauterizării polipului ve- Aceasta a deschis poarta infecției dente care, transmisă prin plexurile ase și limfatice din jur, a cuprins ver- le IV și V lombare. Urmarea a fost oces de liză osoasă din ale carei pros- s-a constituit un abces care, com- nd rădăcinile rahidiene, a dus la areză sau paraplegie. Injecția miste- a doctorului D. Grigoriu-Argeș a is cu migrarea abscesului spre părțile ve, către teaca mușchiului psoas, și rea zonei de deasupra, îndelung orimată. În termeni medicali, era a de un abces osifluent osteomieltic bral migrat în teaca psoasului. Oricît fi persuadat I. Făgarășanu pe Arghezi ivința virstei matusalemice a itiner- i abscesului, a buneii orientări (pină la nct) al lui D. Bagdasar și a nevoii de- o alta *Seringa* prin care să restituie cinii românești onoarea pe nedrept ulata prin piesa, Arghezi s-a înțepenit chea și eterna lui poziție antinomică toare la cei doi Dimitrie: Grigoriu- și i-a fost mintuitor, Bagdasar – și... Intuitivul Arghezi a dat chix,

C.D. Zeletin și G.E. Palade

parăsit de cei mai mulți dintre medici. Nu- i mai puțin adevărat că și el îi părăsise. Lui Dimitrie Bagdasar, care renunțase la o vara de odihnă pentru el, îi spunea:

– Sufletul meu, doctore, s-a logodit cu al dumitale! Dar cum lui Arghezi îi placea să rupa logodnele, a rupt-o și pe aceasta, punîndu-i în circă logodnicului plin de rivnă metafore macabre nemeritate: „Co- trobăind în creierul bolnavilor sanatoși, el avea la activul celebrității lui o sută douăzeci de morți la suta de pacienți.” Și în tribunal, alături de alți colegi și de... Facultatea de Medicină, acuzîndu-i în bloc de faptul că incapacitatea lor profesio- nală, care l-a scos din activitate 18 luni, s-a soldat cu un deficit în onorarii de 100 de milioane de lei. Tribunalul București a respins reclamația: acuzații nu ceruseră nici un onorariu, iar reclamantul n-a putut aduce proba vreunui contract cu edituri sau reviste, pentru a dovedi preju- diciul material indicat cu atîta precizie...

ULTIMUL din mării medici în viață, care l-au îngrijit pe Tudor Arghezi în 1939, este George Emil Palade, primul și pînă acum singurul român laureat al Premiului Nobel. Vineri 5 iunie 1998, am fost invita- tul lui, mai întii la Facultatea de Medicină a Universității California din San Diego, căreia îi era decan. Trăiam o bucurie particulară, aproape frenetică. Îl cunosc din copilărie, ne-am reîntîlnit în mai multe rînduri cu prilejul vizitelor sale în România, dar era pentru întii oară cînd îi vizitam laboratoarele de biologie celu- lară. Ne-am plimbat apoi ore în șir pe aleile pure ale campusului universitar, prin umbra rară a eucaliptilor, discutînd chestiuni de familie, de istorie și de litera- tură. La un moment dat, am evocat episo- dul bolii lui Tudor Arghezi.

– Dacă e așa, atunci să ne așezăm pe o banca!

– Și dacă stam pe bancă, îngăduie-mi

sa notez!, am replicat eu. Așa că am trecut într-un carnet cuvintele lui, adevărată sin- teză a unei minți excepțional de clare, cuvinte pe care le reproduc aici cu o strictete ce nu mai trebuie demonstrată, probă că folosesc ghilimele.

– Polipoza vezicală a lui Arghezi a fost operată de Dorel (*Theodor*, n. n.) Burghel. El avea un fel propriu de a se comporta față de un bolnav: dacă vedea că nu se îndreaptă spre vindecare, se îndepărta de el. Așa s-a întîmplat și cu Arghezi. O infecție serioasă, pare-se ascendentă, i-a indus o radiculită lombară. Suferea, fără nici o îndoială, avea dureri susținute și foarte puternice.

Au urmat fel de fel de consultari, a fost dus la mulți medici, mulți medici au venit să-l vadă. Printre ei, Daniel Danielopolu și Dimitrie Bagdasar. Unii au făcut erori grosolane de diagnostic. Cele mai sur- prinzătoare au venit de la Bagdasar, Arghezi slăbise peste poate, îi ieșeau oasele prin piele. Avea în spate o proemi- nență a osului iliac. Bagdasar credea că e o tumoră... Nu era prin urmare nimic de făcut decît să i se ușureze suferința prin morfina. Lui Arghezi îi placea starea de elevație pe care i-o dădea opiaceul. Am luat hotărîrea să-l întărcăm de morfina. Am găsit un aliat în cucoana Paraschiva. Arghezi protesta... S-a încercat totul, în fel și chip...

În sfîrșit, și-a revenit.

Așa cum am mai spus-o, nu știu cît a apreciat Arghezi demersul, deloc ușor pentru mine, al dezintoxicării de morfina, dar Mitzura pare foarte încîntată de prezența mea la căpațiiul tatălui ei.

Situația mea era complicată din – să zicem – două pricini: îl îngrijisem cu con- cursul cucoanei Paraschiva și, apoi, eram mesagerul lui în a obține bani de la inginerul Malaxa, care-l susținea finan- ciarmente. Malaxa se lăsa din ce în ce mai greu, iar Arghezi își pierdea răbdarea.

După curarisirea de morfina, a venit

un moment cînd n-a mai fost nevoie de mine. Vizitele mele s-au rarit, apoi au încetat.

După ce s-a refăcut, a scris piesa *Seringa*, în care din diverse motive, i-a luat la rînd pe toți, fără să se gîndească o clipă la cei ce l-au îngrijit și l-au salvat..."

Pauză enigmatică. George Emil Pala- de, admirator neabatut al artei lui Arghe- zi, asupra careia era informat în tot acest amar de vreme cît a lipsit din țară, zim- bește. Mie?! Lui?! Suris amar?! Ironic?!

Pun o întrebare esențială:

„– A fost răzbunare?”

Zimbetul a dispărut. Deodată am simțit cum distanța dintre înțelegere și acceptare se reduce vertiginos.

– Nu știu dacă a fost o răzbunare. Era întii de toate o dezamăgire. În fața unui doctor, Arghezi își spunea:

- sau mă abandonează, ca Burghel;
- sau mă condamnă, ca Bagdasar;
- sau nu mă mai ajută în nici un fel.

Deci, profesia medicală trebuia criti- cată sever. Pentru că unii, clar, l-au părăsit, spalîndu-și mîinile, ca Burghel...

Cînd am fost ultima dată în țară, Mitzura, elevă de liceu pe vremea bolii în discuție, a vrut să mă vadă. N-am răspuns. Am vrut să merg însă la Marțișor. M-a dus șoferul lui Cim (*dr. Constanța Palade, sora savantului*, n. n.). M-am recules la mormîntul lui Arghezi și al Paraschi- vei..."

Interpretarea a fost surprinzătoare.

George Emil Palade, atît de lovit în *Seringa*, privea de sus zbaterea lui Arghezi, tîlmăcind zbuciumul lui ca urmare a unei dezamăgiri induse de medici și nu ca pe o răzbunare. Bine- înțeles, dezamăgire a unui temperament puternic. Era un semn de superioritate și – de ce nu?! – de dragoste.

C.D. Zeletin

Din volumul de eseuri *Amar de vreme*, sub tipar la Editura Vitruviu

Altă opinie despre

AM CITIT cu stupoare articolul domnului Marius Dobrin: *Sentimentul urii în romanul „Moromeții”*, publicat în numărul 41 al *României literare*. „Cercetarea critică” este tendențioasă, cu o selecție de citate scoase din context, care, prin acumulare, pot lăsa impresia de agresivitate și patologie a urii. Condeierul însuși își dă seama că interpretează romanul cu criterii nepotrivite, ignorând, credem noi, viziunea complexă a autorului și esența ficțiunii sale. Nimeni nu contestă unele violențe de limbaj, asprimi ale unor gesturi, dar ele sunt mereu motivate, ura lui Paraschiv fiind justificată și alimentată de matusa lui și de convingerea că nu se poate căpăta într-o familie numeroasă și hibridă. Unele ieșiri și „violente” ale lui Niculae Moromete sunt fie provocate de atitudinea fraților săi, fie de inadapțarea lui la un mediu țărănesc împovărat pentru el și de incertitudinea lui că nu va pleca la școală.

Se afirmă despre secvența narativă a întâlnirilor din poiana lui Iocan că este un prilej de denigrare a politicii românești interbelice și de persiflare a partidelor politice, când, în realitate, acești oameni transformă ziua de duminică într-o sărbătoare a spiritului lor, când ei intră, după puțină lor de înțelegere, într-o competiție politică (unii sunt liberali, alții sunt țărăniști). A susține punctul de vedere al semnatarului în cauză mi se pare o rea-voință, dacă nu cumva o cecitate incompatibilă cu un intelectual. Amintesc că în volumul al II-lea Ilie Moromete, care suportă rigoros cenzurii comuniste (ideologiei mai bine-zis) și se simte frustrat de proprietate și de libertatea de altădată, are nostalgia acelor întâlniri de la fierarul Iocan. Înainte puteau să se adune în grup, să discute politica, să se confrunte principial, să zică ce voiau despre rege, fără să suporte vreă consecință nefastă. După instaurarea unui regim totalitar cenzura acestuia anulează libertatea individului.

Evident, e și ironie, sunt și inteligență și naivitate în secvența respectivă, dar și bucuria de a gândi liber, de a polemici și de a prelungi, de multe ori mimetic, competiția politică în aria lui Iocan.

Romanul, după opinia domnului Dobrin, este concesiv și tributar unor slogane comuniste, ca și cum M. Preda și-ar fi propus să servească ideologia respectivă. Realitatea socială, istoria și politica sunt falsificate crede semnatarul articolului, spre a satisface comanda politică a vremii. Să fie chiar așa? Chiar toate instituțiile statului sunt deformate și batjocorite?

Familia regală (dar mai ales aventurierul rege Carol al II-lea) este văzută din perspectiva luptei de clasă? Să mă ierte comentatorul improvizat, dar aserțiunea este o aberație. Lectura care înfățișează atacul asupra orașului Guernica este urmată de o discuție care amintește de o ședință de învățământ politic la sate? Dacă citim detașați și cu sensibilitate estetică episodul epic respectiv, observăm dincolo de gravitatea intervenției agresive a Germaniei, curiozitatea unor țărani, care, deși au participat unii la război, nu cunosc mijloacele moderne și catastrofice ale atacului, aflăm naivitatea lor amuzantă de a-și explica unele evenimente belicoase prin coborârea acestora în comunitatea lor, în Siliștea-Gumești, și de a le interpreta prin analogie cu experiențele lor de viață. Și din nou nu pot să-i dau dreptate semnatarului rândurilor din

România literară, în ceea ce privește afirmația că numai N. Iorga este simpatizat dintre oamenii politici. Este un neadevar căci, în funcție de apartenența la un partid sau altul, țărăni, la nivelul lor de pricepere, dau dreptate fie celor de la putere (liberalii), fie celor din opoziție (țărăniștii).

Cred că Ilie Moromete, dincolo de aspectul ludic al spectacolului ad-hoc, voia să înțeleagă motivația măsurilor excepționale ale celor de la putere; iar Cocosila, prietenul sau și „adversarul” lui politic dă dreptate lui V. Madgearu din opoziție.

Se mai afirmă în același articol că pasajul cu serbarea de sfârșit de an școlar este o caricatură. Ce e drept, aici M. Preda are ca model pe I.L. Caragiale, creând un personaj incult, violent, agramat (directorul Todorigi). Dar domnul Dobrin nu sesizează complexitatea viziunii scriitorului, posibilitatea lui de a crea în registrul grav și în cel grotesc, nu sesizează nuanțele și subtilitățile estetice.

Dacă Todorigi, directorul școlii, e șarjat în maniera caragialiană, învățătorul Teodorescu este lucid, bun profesionist, exigent, persuasiv în discursul său, el impune respect. Relațiile dintre cei doi sunt alterate și de rivalități personale, iar Teodorescu este învățător responsabil, comprehensiv în relațiile cu părinții și cu elevii. El nu acceptă compromisi și repudiaza licheaua școlară, chiar dacă elevul este odrasla actualului director. Ma întreb cum să fie școala ca instituție desfigurată, când un nucleu important epic al cărții transfigurează impresionant atașamentul lui Niculae Moromete pentru acest spațiu formativ, suferința lui că nu poate să ajungă învățător, neliniștea și iritarea lui provocate de starea precară a familiei care îi poate stopa accesul la carte.

Biserica este și ea, potrivit impresiei aceluiași comentator, prinsă într-o imagine blasfematorie. Oare așa să fie?

Este adevărat că Ilie Moromete o ironizează pe Catrina, soția sa, pentru excesul ei „bisericesc”, dar asta înseamnă că țărănul inteligent este un ateu, un necredincios? A identifica pe Dumnezeu cu unii slujitori ai bisericii este discutabil. Este uitat un simplu și profund gest al lui Ilie Moromete, care, așezându-se la masă, înainte de a se împărtași din roadele pământului și ale soarelui, se închină evlavios.

Aceeași stare de perplexitate și-o poate provoca și ideea că Țugurlan este ridicat de autor „la rangul de personaj simptomatic pentru acel timp”. Cel superficial nu observă că Țugurlan este doar un om înrăit din cauza sărăciei lui, zeci de pagini concepute de autor urmăresc relația lui Țugurlan cu lumea și cu Ilie Moromete, în special, care, până la urmă, îl fascinează pe omul revoltat și are asupra lui o influență fastă, așa zice cathartică. Tocmai această capacitate de analiză fină, de nuanțare, de motivare a unui gest sau a unei psihologii, de convertire nu schematică, ci subtilă a unui ins violent (mai ales în limbaj), într-un individ care descoperă până la urmă frumusețea și armonia lumii și încearcă să se împace cu ea, tocmai această artă narativă și analitică impresionează și constituie o noutate în proza românească de inspirație rustică.

Nu am timpul suficient și nici spațiu unde să public zecile de pasaje epice din care să reiasă bucuria de a trăi, fascinația în fața miracolului existențial, reflexivitatea adâncă a țărănului, generozitatea lui, iubirea în diferite ipostaze, etalarea agerimii sale, drama

familiei lui Ilie Moromete, spectacolele gratuite ad-hoc. Uita cineva, atât de ușor, iubirea celor doi tineri: Polina și Brică, sentimentul patern al aceluiași plugar care trăiește cu iluzia că timpul este răbdător cu oamenii?

Poate să ignore vreun cititor utopia în care locuiește atâta vreme Moromete potrivit căreia nimeni nu-i va spulbera farmecul vieții sale, în ciuda atâtor asperități și primejdii existențiale?

Cât privește părerea atât de idilică a domnului Dobrin despre perioada interbelică, pot afirma că eroarea Domniei sale este lamentabilă, făcându-și astfel publică necunoașterea complexității istoriei românești din deceniul al IV-lea, totală absența a documentării.

Este cunoscută probitatea scriitorului M. Preda față de informația istorică și de adevăr, și eu cred că documentarea autorului asupra celor zece ani convulsivi a fost meticuloasă și profundă.

De altfel, chiar din discursurile parlamentare, reproduse unele în *Dimineața* (reale? fictive?) se observă idiosincraziile partidelor politice (de la putere sau din opoziție) nearmonizarea de interese, lupta pentru putere, manipularea opiniei publice, invazia pe scena politică a unor forțe agresive profasciste și antisemite, patrunderea acestora în Parlament, primejdia provocată de incapacitatea politicienilor de a găsi soluții sociale și politice care să reconcilieze nu numai partidele din opoziție cu cele de la putere, dar și pe guvernanti cu guvernarea (în majoritate populație rurală) care suportau greu nu numai efectele crizei economice mondiale (1929-1933), ci și prea marea farmișare a proprietăților (în ciuda împroprietărilor din 1923) și polarizarea averilor în mâna unor potenți și pauperizarea majorității românești V. Madgearu (țărănist în opoziție) incriminează solicitarea guvernului liberal de a prelungi starea de asediu și cenzura presei (Acțiunea romanului se consuma în anul 1937, nu în 1930 când Carol al II-lea este adus pe tron). Ministrul Justiției (liberal la putere) motivează necesitatea prelungirii acestora, incriminează pentru starea țării P.N.Ț. Cine citește atent paginile de sinceră istorie a anilor 1930-1937 (38) constată conflicte puternice între P.N.L. și P.N.Ț., corupția, interesele de grup, trafic de influență, ascensiunea în plan politic a grupurilor antidemocratice, în special a Garzii de Fier, a regelui însuși (Carol al II-lea), poate observa iminenta suprimării partidelor și a instalării dictaturii regale. Este îndubitabil că în anul 1938 economia românească se redresase în buna măsură, dar majoritatea populației trăia precar și mișcările revendicative sporiseră. Modestă era situația economică și socială a satului românesc, cum reiese din memoriile unor cercetători români și străini și cum relatează *Enciclopedia Română* din 1938, 1939. Reproduc un citat chiar din romanul lui M. Preda din care reiese că acțiunea romanului se petrece în anul 1937, înainte cu câteva luni de a se retrage Tătărascu de la guvernare. După cum s-a văzut, guvernul liberal Tătărascu avea să cadă înainte de sfârșitul anului (1937 - n. m). Pentru a convinge de falsă, de idilică imagine pe care ne-o reproduce domnul Dobrin despre deceniul domniei lui Carol al II-lea, citam însemnările lui Grigore Gafencu - după „O istorie sinceră a poporului român” de Florin Constantiniu - autor care constată că „siluirea voinței alegătorilor a fost o practică obișnuită a perioadei interbelice”. Iată

notele lui Grigore Gafencu: „...mai grozava decât năvalira tatarilor sau invazia turcilor, a venit ziua de alegeri; de alegeri cum sunt înțelese și practicate de români, de administrația română, de o armată română, de magistratura română. A fost o urgie absurdă și barbară, dezlanțuită de sus în jos peste o populație pașnică și liniștită, s-au arestat delegați și candidați, s-au furat urnele și cărțile de alegători, s-au bătut, mai ales, s-au șchinguț și snopit sub lovituri de ciomege sute și mii de alegători. Îngrozita, populația se ascundea în păduri (...) Sub ochii mei se petreceau scene de barbarie, de vulgaritate, de lașitate abjectă... Câte gropi, câte șanțuri prăfuite și înglodate mai are și biata noastră conștiință națională. Câte moravuri din alte vremi, ce educație neisprăvită, ce lipsă desăvârșită de simț al dreptății și al demnității individuale!” (observații din timpul guvernării lui N. Iorga - n. m). Merită reprodus un eșantion din *Enciclopedia Română* (vol. I, 1938 - după „O istorie sinceră a poporului român”) pentru a pune în relief realitatea deceniului regal atât de elogiata de semnatarul din *România literară* „...între clasa conducătoare, a celor puternici, a celor bogăți, a celor ce pot influența politica (sa zicem a guvernărilor) și a celorlalți, a guvernanților, există un drum greu de străbătut, (...) Guvernării nu reacționează împotriva unei legi greșite sau periculoase: ei se adaptează, dar o golesc de conținutul ce l-a avut în mintea autorilor ei. Inexistența unei clase de mijloc a agravat prăpastia între guvernanti și guvernați prin faptul că n-a putut crea și pregăti personalul subaltern calificat pentru aplicarea legii în spiritul ei”. Nu sunt aceste aprecieri atât de actuale?! Istoric de prestigiu, cercetător avizat, domnul Florin Constantiniu afirma o idee care contrazice „argumentele” puerile ale domnului Dobrin: „România Mare sau, mai exact, societatea românească din frontierele ei a continuat să evolueze între vechile coordonate ale bacșișului și ale hatârului. Spiritul civic, fără de care nu există democrație adevărată, nu s-a putut dezvolta în aceste condiții. Democrația a ramas firavă, și, în anii '30, ea avea să fie asaltată de doua totalitarisme: legionar și regal” (p. 319)

SI IATĂ acum, concluziile în urma recensământului din 1930, publicate în *Enciclopedia Română* din 1939: „România poate fi definită din punct de vedere profesional prin: o populație covârșitoare agricolă, cu un *regim de exploatare primitiv familial* (sublinierile îmi aparțin - I.C.), un *grad de industrializare modest*, un *aparatură administrativă destul de important* (citește excesiv - n. m). Situația aceasta justifică, ținând seama și de conjunctura internațională, *venitul redus al populației țărănești, costul ridicat al produselor industriale, ritmul încetinit al civilizației și al comerțului* - în general - îngăduind *acumularea beneficiilor în mâinile unei minorități restrânse*, și, sfârșit, *standardul de viață modest al păturilor funcționărești*”.

Și acum să luăm, rând pe rând, afirmațiile, deloc responsabile, ale domnului Dobrin și să le demontăm cum se cuvine.

Zice Domnia sa: „...în următoarele cărți se transformă (Niculae - n. m) într-un activist comunist și astfel Preda intră deplin în seria scriitorilor care au încercat să umanizeze această «sectă»”.

„Moromeții”

Ce ușor se uită riscul scriitorului M. Preda, care a făcut un adevărat proces al injustiției și al agresivității regimului totalitar, în ciuda unor slăbiciuni ale omului care nu afectează esențial opera acestuia. Și cele patru milioane de membri ai partidului constituiau o secță? Toți care au aderat voit și nevoit, la partidul unic erau ciumați, oameni ai farădelegii? Am înțeles, citind mii de pagini de jurnale și memorii ca au avut apartenența la partidul incriminat personalități marcante, mari oameni de cultură, artiști, care s-au caracterizat nu numai printr-un comportament demn, dar au suferit consecințele unei libertăți de gândire și ale unei îndrăzneții de a apăra condiția umană și de a divulga și critica abuzurile și absurditatea regimului comunist.

Domnul Dobrin vorbește despre lipsa de respect față de cel bogat, din al cărui avut se fură. Cred că excepția este ridicată la norma de conduită. Să nu uităm că există un adevărat resentiment față de cei bogați care își însușesc ilicit averi. Și de ce uită domnul Dobrin lecția morală, frumoasă și demnă pe care le-o dă Ilie Moromete fiilor săi, Paraschiv și Nilă, într-un moment exasperant. Este atât de dramatic acest personaj care, deși trăiește modest, respectă omul și proprietatea acestuia refuzând comportamentul hoțesc și inuman al lui Tudor Balosu.

Să continuăm cu o altă observație a aceluiași domn, care sesizează: „Pe de-o parte ironiile aparent subtile la adresa familiei regale (de ce aparent subtile?! – n. m.) văzută (sic!) din perspectiva luptei de clasă și de altă parte o aluzie la dictatura carlistă” și mai departe: „în anii '30 nu au existat tendințe de totalitarism care să transforme ființa umană, ci doar derapaje și tendințe autoritariste...”

Acțiunea romanului se petrece, cum am afirmat, în 1937!, când extremismul de dreapta era la apogeu și în prag de finalizare dictatura regală!

Obsedat de suprafața textului, domnul Dobrin comite un neadevăr care trădează o viziune mitizantă asupra perioadei interbelice: „În orice caz, comentariul politic este făcut prin prisma șabloanelor comuniste, critica totală și persiflarea partidelor politice fiind nefirească aceluși timp din carte (anul 1937! – n. m.). Însuși faptul că numai Iorga este acceptat ca personaj politic pozitiv ilustrează încadrarea în nomenclatorul ideologiei impus de comunism.”

Lipsa de informații, de documentare a semnatarului amintit de atâtea ori este totală. Partidele politice interesate de putere, luptele sterile între ele pentru supremație se cunosc deja. Și apoi, Iorga nu este acceptat ca personaj politic pozitiv, el este simpatizat și respectat ca inteligență și ca savant („are doi creieri!”). Ironia dacă există, și ea există! este la adresa partidelor, dar fără ură viscerală, ci marcată de o stranie seninătate și calm în circumstanțele de la poiana lui Iocan (excepție face Țugurlan). Este de fapt un spectacol al spiritului (degajat de privațiunile cotidiene) aparținând unor țărani inteligenți care intuiesc unele disfuncționalități administrative, politice, dar nu acuză anume pe cineva, vreun partid. Marin Preda avea o inteligență artistică deosebită care nu-i permitea să fie facil și schematic, tezigist. Urmărind notele domnului Dobrin, ajungem și la eșantionul epic cu legionarii care, pretinde dumnealui, avea priză la populația țării: „Atitudinea față de legionari nu poate să fi

fost așa cum este descrisă de Preda, atâtea vreme cât erau pe un val de popularitate...”

Legionarii în 1937 deveniseră agresivi, intoleranți, radicali antidemocratici, exclusiv filogermani, criminali (vezi uciderea în 1933 a prim-ministrului I.G. Duca – se spune în complicitate cu Carol al II-lea). Așa că M. Preda, informându-se riguros, nu putea să realizeze o imagine mistificată a legionarilor.

Reiese dintr-atâtea incriminări ale domnului Dobrin că plugarii lui M. Preda nu aderau nici la democrația clasică, nici la extrema dreaptă „ca și cum țărani aceia prefigurau apariția partidului comunist care va reprezenta soluția generală”. Trebuie să ne asumăm gravitatea afirmațiilor noastre și să privim lucrurile cu mai multă seriozitate. Este vizibil „spiritul civic” al plugarilor, atât cât se pricep ei exersează democrația și dezavuează excesele legionare. Iar cât privește ultima parte a frazei reproduce din *România literară* o putem califica nefondată, fiind un rezultat al unei obsesii: subordonarea creației lui M. Preda ideologiei comuniste. Așa se explică și afirmația tranșantă că M. Preda a urmărit să propună și o figură de erou din 1933, participant la greva de la Grivița. Indignat de un gest irascibil al unei învățătoare, domnul Dobrin califică reacția necontrolată o grosolanie la adresa regelui Carol al II-lea. (Stropii de cerneală al unei călimări aruncate asupra directorului școlii pătează portretul regal.)

Și scena cu Botoghina, ajuns la doctor este, în opinia aceluiași domn, tot aparent realistă, deci falsă, din moment ce, crede Domnia sa, „un medic de altădată, ca de altfel orice alt profesionist de altădată (ce minunat se repetă acest adverb paradisiac: *altădată* – n. m.) respecta etica profesiei sale și avea o relație de seriozitate, fără dispreț sau mercantilism”. Sa observăm proiectarea unui mit al corectitudinii și al onestității profesioniștilor de odinioară și căderea în capcana utopiei perfecțiunii morale interbelice.

Dar toate aceste inventate scaderi ale romanului ar trebui să anuleze, cred eu, însăși esența estetică a unei cărți valoroase a literaturii postbelice (vezi Nicolae Manolescu – *Arca lui Noe*), fascinația personajului Ilie Moromete, nouitatea unui erou atipic în lumea rurală, chestiuni de fond în viziunea scriitorului.

Spre final, domnul Dobrin se întrebă – iritat și îngrijorat, ca și cum n-ar cunoaște și viciile românului: „Poate să fie românul așa? Este reală această agresivitate primară generalizată (de ce generalizată?! – n. m.) și de asemenea nivel înalt (sic!) de expresie?”

Or, se știe de mult că M. Preda, pleddând și eseistic și în creația sa contra spiritului gregar, împotriva agresivității primare, este considerat, în pofida unor deficiențe umane și, uneori estetice, un autor al respectării și ameliorării condiției umane.

Se întâmplă, în acest articol neinspirat al domnului Dobrin, un ciudat fenomen manifestat în comentariul propus de dumnealui: aparența este luată drept esență, iar esența drept aparență. Domnia sa, dacă e bine intenționat, rămâne în palierul epidermic al textului. Păcat!

Prof. Ilie Cileaga
Constanța

CRONICA
PLASTICĂ

de Pavel
Șuşară

Mișcările unei generații (II)

O DATĂ dobândită o anume libertate a prezenței și a manifestării publice, fie ea și minimală, artistul își redobândește, aproape spontan, și dreptul legitim la o anumită geografie interioară. Cazurile cele mai spectaculoase sînt tocmai acelea în care debutul artistic are loc într-un climat nonconformist, ateu și insurjecțional, iar evoluția ulterioară acreditează existența unor tensiuni profunde, a căror eliberare deplasează întregul ceremonial al creației înspre spiritualism, în sens larg, sau chiar înspre sacru și eclezial. Așadar, pictori care au traversat, inițial, experiențele unui simbolism tardiv, ale conceptualismului sau ale unui anumit tip de constructivism, plasate oricum într-un spațiu în care nonfigurativul se confruntă doar cu abstracțiunea, au descoperit mai apoi valorile lumii create, ale formelor constituite, ale voluptății panteiste pe care materia o poartă în sine sau, dimpotrivă, ale recuzitei ecleziale și ale hieraticii de certă descendență bizantină. Începînd cu deceniul opt, chiar cu primii lui ani, tendințele se diversifică și dinamica lor se accelerează. Deși, în mod curent, artiștii tineri continuă să rămîna în perimetrul genurilor consacrate și să „picteze” conform aceluiași rețete tehnice, în fond lucrurile se schimbă decisiv. Pictura nu mai este nici un mijloc de consacrare a unei anumite *realități*, nu mai este nici o glasă pe marginea idealității sau o formă de acces în spatele materiei, acolo unde așteaptă bucuriile spiritului pur, ci, pur și simplu, o continuă negociere cu limbajul și o tehnică de eliberare a tensiunilor existențiale. Chiar dacă fac expoziții și lucrează la șevalet, în atelier sau în spațiul liber, dorința artiștilor de a scăpa din captivitatea *genurilor* și din stereotipurile meșteșugului este vizibilă de la mare distanță. Încercările de evadare către noi modalități de expresie, către *foto și video sau către instalație, happening și performance*, sînt tot mai evidente, dar ele nu se pot manifesta altfel decît în cercuri extrem de restrînse și aproape în conspirativitate. Însă mutațiile care au loc în conștiința și în mentalitatea artiștilor tineri indică limpede faptul că romantismul și jocul cu idealitatea s-au erodat, că autonomia esteticului a devenit insuficientă și că în orizontul mare al creației *spiritul profetic* al unei prezențe *cvasisacerdotale* este pe cale de a fi înlocuit cu *proiectul higienic* al unui agent sanitar. Dacă expresia nu este acum una sumară, precară și poveristă, ca un comentariu implicit pe marginea unui pustiu în expansiune, atunci ea este în mod sigur una expresionistă, supralicită și ostentativă în efortul său declarat de a sancționa redundanța și entropia. Că artistul este limitat de atelier, că pictura nu îl mai exprimă integral și că privirea lui este ațintită către social, către politic și către spațiul aproape magic al străzii se va vedea, cu adevărat, după 1989, adică după dispariția instituțiilor comuniste și a sistemului de relații pe care acestea l-au generat și l-au întreținut. O dată cu apariția unor condiții favorabile, artiștii tineri s-au deplasat, într-un număr semnificativ și cu un stoc de energie pe măsură, către spații

ile neconvenționale și către limbajele corespunzătoare, aflate atîta vreme sub interdicție. Ultimul val de artiști, cel care astăzi își trăiește deplina maturitate, a avut și evoluția cea mai spectaculoasă: pentru el schimbarea n-a însemnat doar o mișcare mai mult sau mai puțin alertă pe același palier estetic-formal, ci, pur și simplu, ieșire din cadru, reconstrucție prin fugă, negație și uitare.

Evident, această imagine, de multe ori îngroșată voit din necesități de demonstrație, nu face decît să simplifice pînă la schematizare un fenomen a cărui evoluție este infinit mai complexă și, în esență, rebelă față de orice retorică. Așa cum tipologiile sexuale din demonstrațiile lui Weininger sînt doar categorii abstracte, ele neputînd fi găsite niciodată în stare pură, nici artiștii români care populează anumite intervale istorice nu sînt niciodată singuri și cu atît mai puțin angrenați într-un unic circuit al fatalității. În anumite doze, toate comportamentele și toți vectorii coexistă în aceeași unitate de timp, numai ca de la o perioadă la alta se schimbă *dominantă*. Uneori abuziv, prin intervenții arbitrare și mutilante, alteori prin dialectica intrinsecă a fenomenului însuși. Dacă *realismul socialist* al deceniilor cinci-șase a însemnat o evidentă prăbușire, dacă *spiritualismul* deceniilor șapte-opt a reprezentat o resurecție a coeziunii morale și o stabilizare a pulsului interior, *experimentalismul* deceniilor opt-nouă este, în mod cert, mesagerul și însoțitorul unei libertăți de multe ori cu aparențe anarhice. Așadar, generațiile se schimbă, indivizii înșiși privesc lumea diferit în funcție de cauze cuantificabile sau din rațiuni imponderabile, pictura îmbracă și ea forme diverse și se sprijină pe ideologii și pe filosofii în plină mișcare. Este, oare, această dinamică semnul unei slăbiciuni sau argumentul unei vitalități? Un artist care se plimbă prin paradigme ca pe aleile unui parc și care schimbă canoanele și nonșalanța unui top model, poate fi el suspectat de incoerență interioară și de inconsecvență exterioară? Dacă ar fi să luăm drept exemplu pictura română din ultimii șaiszeci de ani, răspunsul este, categoric, nu! Asemenea unei planete care antrenează în propria-i mișcare, prin forța gravitației, tot ceea ce o înconjoară, tensiunile timpului și capriciile istoriei absorb fragila faptură a artistului și se răsfrîng direct asupra lumii simbolice în care acesta locuiește constant. Cum se răsfrîng ele asupra acestei lumi și cu ce preț artistic și moral, aceasta este o altă întrebare.

P.S. *La interval de numai o zi, ne-au părăsit acum, în pragul sărbătorilor, două personalități marcante ale artei românești contemporane: criticul de artă Cornel Radu Constantinescu, tîrît în justiție și hărțuit pînă în ultima clipă de către cei care infestază nestingheriți, prin impostură și fals, fenomenul artistic național (și nu numai!), și pictorul Ion (Alin) Gheorghiu, un reper artistic necontestat al ultimei jumătăți de secol. Asupra operei și personalității lor vom reveni, mai pe larg, cu un alt prilej. Dumnezeu să-i odihnească!* (P.Ș.)

Pîcală – sau despre complexele personalității lui Creangă

PUBLICATĂ, fără semnătura autorului, în *Învățătorul copiilor*, sceneta *Picală* poate redeschide discuția asupra valențelor artistice ale scrisului lui Creangă, căci, considerat îndeobște aparținând „poveștilor didactice”, acest text relevă din plin dispoziția lui Creangă către echivoc, către spectacolul reductibil la nivelul limbajului, în fine, către nonconformism și gratuitate. Fără prea mari diferențieri, despre aceste povestiri (*Picală*, este mai degrabă, o scenetă sau o anecdotă) s-a crezut o vreme că ar avea intenția sa-i învețe „pe elevi lucruri folositoare, practice, inițierea făcându-se cu ajutorul unor imagini extrem de atrăgătoare”, așa cum citim în notele din ediția îngrijită de Iorgu Iordan și Elisabeta Brâncuși. Mai mult, acestor scrieri, asupra cărora nici Creangă n-a insistat, li se rezervă un loc marginal, nefiind incluse în opera lui artistică. Cunoscut din ediția a treia a manualului, tipărită în 1874 – ediția a II-a, din 1871 nu a fost identificată –, textul depășește cel puțin cu un an debutul din „Convorbiri Literare” (*Soacra cu trei nurori* apărea în numărul din 1 octombrie 1875). În fond, același lucru se întâmplă și cu celebra *Poveste*, prezentă în aceeași ediție a III-a a manualului, inclusă însă în categoria operei sale ne...-didactice, adică artistice. Este posibil ca la acest fapt să fi contribuit și autoritatea lui Eminescu, care reproducea în „*Timpu*” (nr. 102, din 7 mai 1880) povestirea, comentând-o în felul următor: „Povestea aceasta pare a fi scrisă de Creangă. Ce este original în ea? Materia? Am putea dovedi că, deși populară românească, ea se află și la alte popoare, la cel german bunăoară. Tezaurul comun de povești și anecdote al popoarelor e mare în aparență, dar totuși se sleiește într-un număr oarecare de prototipuri. Aproape toate basmele noastre populare, câte sunt strinse, cite nu, se reafină sau în germene sau întregi în Scandinavia, în Germania, în alte locuri. O seamă de povești din ale lui Picală se află în *Basmele* lui Andersen și-n alte colecții. Ceea ce e original e modul de a le spune, e acel grai românesc cu care se-mbracă ele, sunt modificățiunile locale, potrivite cu spiritul și datinile noastre”. Or toate aceste cuvinte, care însumează, în fapt, multe din observațiile critice pertinente de mai târziu, sînt valabile în aceeași măsură pentru povestirea *Picală*, interesant în aceasta din urmă fiind modul în care se relevă *contradicțiile și complexe* personalității lui Creangă. Față de multe alte texte, *Picală* relevă în mai mare măsură „personalitatea umană” a scriitorului și nu întimplător se poate spune despre acest personaj, ca și despre moș Nichifor Coțcariul, că este un *alter-ego* al său.

În fine, trecînd peste aceste truisme, în ce ar fi putut consta caracterul instrumental și didactic al acestei povestiri? Altfel spus, care este „lecția de viață” asupra căreia autorul atrage atenția? O analiză nu foarte minuțioasă duce la constatarea că povestirea e, mai degrabă, ne-didactică (sau chiar anti-didactică), din moment ce „morală” din final conține observația dezarmantă pentru orice inițiativă instructivă: ”Prostia din naștere, leac în lume nu mai are: ea este o uricioasă boală, ce nu se vindecă în școale, ba nici în spitale”. Mai mult decît atît, avem de-a face cu o povestire despre prostie, ambiguă din toate punc-

tele de vedere, din moment ce identificarea prostului este o treabă extrem de delicată. Totuși, nu constatăm o nouă dată dacă afirmăm că nu există nici o îndoială în privința descifrării corecte a rolurilor celor două personaje, chiar dacă în text, la modul concret, nu există mărci, semne vizibile în acest sens. Putem avea, într-adevăr fără dubii, certitudinea deșteptăciunii lui Picală?! Ce anume ne împiedică să acceptăm distribuția parcă normală a rolurilor, conform căreia Picală este prostul, iar deșteptul este negustorul? Înainte de orice altceva, modelul folcloric, și nu numai românesc, pentru care Picală este prostul aparent, uneori stăpîn pe propria-i deșteptăciune, disimulată, ascunsă, mascată, alături profitînd, într-un fel aproape involuntar, de conjuncturile favorabile care i se oferă: Așadar, înainte de a înțelege textul în sine, el impune o interpretare intertextuală. În plus, nu e singura dată cînd Creangă operează cu astfel de aparențe, alte cîteva scrieri mizînd tocmai pe răsturnarea și înșelarea așteptărilor. E suficient să amintim *Povestea lui Ionnică cel prost*, una dintre scrierile „corosive”, sau *Moș Ion Roată și Unirea*. Dincolo de toate aceste date contextuale, nu e lipsit de interes să readucem în discuție poziția lui Creangă la Iași, printre junimiști, căci, așa cum nota un contemporan, „prefăcîndu-se prost, el cam încearcă să prostească pe alții”. Parcă pe urmele lui Negruzzi (Costache, și nu Iacob, cu care, înainte de a veni la Junimea, Creangă are fațize și deloc politicoase dispute... electorale), cel care-și numise scrierile, cu o modestie trucată, „păcate ale tinereților”, Creangă pune în acțiune o întreagă strategie (instinctivă sau calculată?!), de „înșelare” a cititorului, mizînd tocmai pe complicitatea tacită cu el, fie că e vorba de Maiorescu sau de un cititor oarecare, inform și cu identitate abstractă. Prin cititor, simularea se transformă în disimulare, prostia devine deșteptăciune, iar minciuna, adevăr. De aceea, *Povățuitorul la cetire prin scriere* i se pare „proștișor lucru” și tot de aceea humuleșteanul, nesimțîndu-se tocmai sigur în mediul literar, preconizase o prefață orgolioasă și în răspăr: „iubite cetitoriu./ Multe prostii ai fi cetit, de cînd ești./ Cetește rogu-te și aceste și unde-i vede că nu-ți vin la socoteală, ie pana în mîna și dă și tu altceva mai bun la ivală căci eu atîta m-am priceput și atîta am făcut”. De sub tenta autodiscreditantă, țîșnește convingerea orgolioasă, nu știu dacă și fermă, în forța sa creatoare și în stăpînirea perfectă a mecanismelor limbii. Iată, de asemenea, un fragment, dar nu e singurul relevant, dintr-o scrisoare către Maiorescu: „Dacă n-ai ris de mult de vreo prostie a vreunui idiot, de care numai în răposata Junime de la Iași se putea rîde mai cu haz, poftim, vă rog, de-ți rîde cu hohot de, una acum”. În fața a ceea ce s-ar putea numi autoritatea exterioară a celor din jur, care putea să-l intimideze, o oarecare neîncredere în sine ia forma acestor orgolii mascate, autorul apelînd la o cale mediată de afirmare a propriei autorități. O cale mediată și mai mult decît vicleană, dînd satisfacție unei răzvrătiri implicite. Ajuns printre cei mari, printre care, totuși, nu se simțea bine, învins de oarecari vanități firești, Creangă nu poate renunța la un anarhism ingenuu, expresia unei revolte nefățise, dar nein-

doielnice. La care se adaugă, într-un fel organic, din conștiință a vanității și deșertăciunii, plăcerea în sine, amuzamentul, gratuitatea jocului cu ipostazele ființei umane.

Caci, în realitate, chiar și disputa din povestirea *Picală* este una despre cum se poate cîștiga autoritatea și despre cum poate fi folosit limbajul în acest sens. De fapt, o observație se impune. O astfel de funcționalitate este evidentă pentru celelalte două povestiri invocate anterior, mai *didactice* și mai *utilitariste*, unde spectacolul inocenței urmează să dea roade imediate, fie pentru că el este urmărit de cîțiva spectatori, în ochii cărora personajul își dezvaluie fața inteligenței, cazul lui moș Ion Roată, fie pentru că beneficiază *la propriu* de prostia și îngimfarea bărbatului, cazul lui Ionnică. Or în *Picală* nu există, cel puțin aparent, nici un astfel de beneficiu concret, iar spectacolul nu este urmărit de nici un fel de spectator, în afara lui însuși, devenit propriul admirator. Spectacularul nu are altă menire decît propria-i existență, susținută numai de plăcerea gratuită a reafirmării sinelui. Este, s-o recunoaștem, și puțin narcisism în această dedublare care-i permite personajului (și lui Creangă, în tot felul de împrejurări) să joace un rol defavorabil pentru a-și dezvălui prin disimulare superioritatea.

FIREȘTE că limbajul instituie în toate aceste situații o relație de putere, balanța oscilînd între autoritatea impusă prin convenție socială și autoritatea cîștigată exclusiv pe terenul disputelor, într-o confruntare care nu permite concilierea – dacă termenii nu sînt cam duri –, prin manifestarea în anumite contexte lingvistice. O dată cu *Picală* și *negustorul* stau fața în față realități precum *utilitarism* și *contemplativitate* sau plăcere gratuită a spectacolului, *prejudecată* și *fapt* sau instituire reală a puterii, în fine, limbaj abstractizat și limbaj „sensibil”. În ce privește primele două opoziții, lucrurile par destul de simple, și ele au fost deja comentate într-un fel sau altul în critica literară. Creangă construiește un text – nu o lume, căci criteriul verosimilității este abolit prin recursul la esențial – în care, urmărind aflarea unor informații exacte, negustorul intră într-un veritabil vertij al echivocurilor. În așa fel încît, din instanță care părea să dirijeze dialogul, el se transformă într-una care e obligată să explice și să se supună nedumeririlor celui alt. Comunicării acesteia din interes, deturmate, de altfel, și se opune comunicarea ca „ritual” și joc, orice cuvînt devenind prin intermediul lui *Picală* un instrument al rămînerii pe loc, într-un fel de *retorică a inactivității*. În acest caz, imaginea standard despre deșteptăciune și prostie se schimbă radical, cu atît mai mult cu cît reacțiile celor două personaje – de fapt, nu atît personaje, cît categorii, *prototipuri*, cum zicea Eminescu – dezvaluie modul în care se cuantifică fiecare tip de comportament. *Picală*, tot mai *idiot*, pare să oprească timpul pe loc, pe cînd negustorul, sustras intereselor sale imediate și neputincios în fața limbajului, folosit cu atîta iscusință, își pierde cumpătul și firea.

În realitate, stau fața în față nu numai două tipuri de comportament, ci și două tipuri de civilizații, identificabile

în modul de raportare la un anumit limbaj. Creangă parcă ține să confirme aici spusele lui Maiorescu, din studiul din 1867 despre poezie, care pune și problema procesului de abstractizare a limbilor. Sigur că la mijloc, în cazul nostru, este capacitatea lui Creangă de a folosi echivocul, într-o construcție cu totul neversimilă, susținută de plăcere în sine a demonstrației. Dar iată cum termenii au în mîntea negustorului un sens abstract, pentru a capăta în înțelegerea lui *Picală* un sens concret și, cronologic vorbind, primar. Asta în cazul în care *Picală* nu refuză pur și simplu, din calcul, să răspundă (conform) așteptărilor negustorului.

TOTUȘI, am citit interpretări care vorbeau despre refuzul lui *Picală* de a satisface așteptările negustorului ca un mijloc de apărare în fața interesului mercant al acestuia. Lucru posibil dacă n-am ține cont de faptul că Ion Creangă creează o situație pur virtuală pentru a lăsa limbajul să se transforme în spectacol. Dar dacă ar fi să vorbim despre un anumit „didacticism” sau utilitarism al jocului susținut de *Picală*, atunci poate ar trebui să aducem în discuție chiar problema atît de comentată și, în fond, spinoasă, a exponențialității humuleșteanului. Ar avea dreptate Vladimir Streinu să spună că *Picală* face parte din categoria celor care, întrebați cum o mai duc cu nevoia, ar spune: „cînd ea deasupra, cînd eu dedesupt”. Neatins de fețele aspre ale vremilor, el se retrage într-un timp care înseamna propria înstrăinare, dar și propria salvare. Retorica inactivității, de care vorbeam, ajunge să reprezinte în cele din urmă o justificare, nu numai artistică, a lenei. Poate că „lecția” din finalul scenetei ar trebui pur și simplu recitată. „– Na cinci bani, du-te să-ți puie doagele ce-ți lipsesc”, spune negustorul, ieșind din impasul și din capcana în care fusese prins. Să fie oare aceasta chiar miza jocului celui care se odihnea lîngă pod?! Stînd la Porțile Occidentului (...Nastatin Hogeia barbian autodevorîndu-se) și preferînd să se arate neputincios, ba chiar neinstare să înțeleagă limbajul „negustorului”, care e precis, tehnic și fără simțul umorului, *Picală* are ceva din românii care își laudă, măcar pe ascuns, inteligența, cu un narcisism vinovat, preferînd acțiunii contemplația și așteptînd să profite de interesul și, în cele din urmă, lehamitea celui asemenea căruia nu vrea să devină. Fără îndoială că supozițiile acestea sînt inadecvate, căci despre care român am vorbi noi: cel de la sat sau cel de la oraș, cel de azi sau cel de acum o sută de ani, cel concret sau cel abstract? Și în plus, nu pentru gradul de exponențialitate, oricît de abstractă ar fi ea, e valoros Creangă, ci pentru spectacolul gratuit al limbii, care pare să-l proiecteze pe autor în ceea ce Maiorescu numea „lumea ficțiunii ideale”. În cazul nostru, însă, lumea ficțiunii ideale e chiar *textul*. Orice utilitarism se dizolvă, în cele din urmă, în sens autonom. Nonconformismul și gratuitatea se completează, astfel, într-o construcție care, dincolo de structurile oximoronice, ascunde și relevă complexe umane ale personalității lui Creangă.

Mircea A. Diaconu

OCHIUL MAGIC

Desen de LINU

Pe alocuri

ÎN BULETINELE meteo auzim adesea formula, uneori neelucidată pînă la capăt, "plouă pe alocuri". Adică nu peste tot, asta e limpede. Una din bucuriile noastre în preajma Craciunului este împodobirea și iluminarea orașului în care trăim, mai bine sau mai rău. Festivități cu aer ritualic strîng comunitatea la un loc, brazii își primesc pozoabele, străzile sînt invadate de lumini, de fantezia desenelor cu becuri, a traseelor și modelelor alese. De cîțiva ani, lucrurile astea se întimplă și în București. Bănuiesc că și în alte părți. Îi urmăresc pe cei ce stau cățărați și suspendați parca prin aer, citeva săptămîni la rînd, pregătind revărsarea luminilor peste oraș. Încerc să descifrez schițele desenelor, să anticipiez faze, evoluții, să plec, ca într-un labirint, pe urma unui fir abia sesizabil. Numi pasă dacă ajung la un liman sau nu, dacă rămîn prinsă ca o pinză în plasa unui păianjen. În fine, ziua cea mare a sosit. Iau mașina și plec prin oraș. O încărcătură teribilă, o lumina orbitoare mi se vîră în ochii. E un dar al românilor de a cădea dintr-o extremă în alta. Mai bine mai mult, decît deloc. Merg pe Bulevard, de la Unirea la Piața Romană, întorc și fac dreapta, pe lîngă Universitate. Nimeresc aproape în beznă, ornamentele dispar, ochiul mi se obișnuiește greu cu întunericul. Pe cele mai multe artere nimic nu s-a schimbat. Aceeași tristețe. Nici un becuț în plus, de sămîntă, deși centrul capitalei, să zicem, înseamnă mai mult decît o arteră, altminteri prea încărcată de atîtea jocuri de lumini. Mi-am amintit de citeva case de țărani gospodari. Fiecare are o cameră, superbă, cu televizor, cu covoraș și pendulă, cu lazi de zestre, pe care o vizitezi ca pe o sală de muzeu. Nimeni n-o locuiește, nimeni nu doarme acolo. Țăranii se înghesuie tot în bucatărie, unii într-altii, și iarna și vara, deși iarna nu-i ca vara. Sînt liniștiți pentru că spațiul de reprezentare e arătos și bine dotat. În rest, Dumnezeu cu mila! Ca și în buletinele meteo, plouă cu ornamente luminoase. Pe alocuri. Pe alocuri nu înseamnă peste tot.

Frica

ÎNTR-O după-amiază, o dată cu inserarea, într-o stație de troleibuz s-a strîns lume multă. O tînară studentă așteaptă și ea, ca toți ceilalți. La un moment dat își simte poșeta pipăită de niște mîini străine. Dacă ar

fi intuit ce urmează, ar fi abandonat-o cu tot cu acte și cu cei douăzeci și cinci de mii de lei pe care îi avea. Instinctul de apărare funcționează înaintea oricăror alte scenarii. Fata își trage poșeta la piept, demascîndu-i pe hoți. Mai mult, infuriindu-i la culme. În vîzul tuturor, cei trei flăcăi de 17-18 ani (și nu țigani) se năpustesc ca niște fiare asupra tînerei. Cu pumni, cu picioare. Se ghemuiește încercînd, fără succes, să-și acopere fața. Loviturile se succed nemilos, cu o forță animalică căreia nu i se poate opune. Dar ea speră. Așteaptă ca măcar o femeie, una singură să țipe, instinctul matern să o isterizeze, să le trosnească niște sacoșe în cap. Așteaptă ca măcar un bărbat, unul singur să-i sară în ajutor, să încerce să facă ceva pentru ca ploaia de lovituri să se oprească odată. Un val de durere îi cuprinde tot trupul și sufletul. Zace aproape în nesimțire, ca violată, plină de sînge, la picioarele oamenilor, mulți, incremențiți ca statuile. Lipsiți de reacții, de revoltă, de milă. Să fie frica de hoți și bătași mai mare decît cea de Dumnezeu? Troleibuzul oprește și stația se goleşte. Bizară coincidență. Toată lumea îl aștepta pe același.

Pentru liniștea noastră

VREAU să fac un anunț important pentru țară, pentru cei care luptă, zi și noapte, pentru stoparea corupției, hoțiilor, furturilor, spargerilor, actelor mafioate. Și, de asemenea, important și pentru populația terorizată, aducîndu-i, pe această cale, liniștea pe care a votat-o și atît de necesara pașnicilor Sărbători. Capul rautăților a decedat acum doi ani. Trăim ultimele zbateri ale trupului părăsit de sufletul reilor, coșmarurile se apropie de sfîrșit pentru că s-a dus dintre noi, pe drumul fără întoarcere, "creierul" tuturor acțiunilor. O fi murit de moarte bună, l-o fi ucis vigilența organelor sau l-o fi străpuns, din invidie, vreun pumnal criminal? Să fi fost sinucidere din amor? Cine știe? Oricum, la cimitirul *Reînvierea*, pe una dintre alei poți da nas în nas cu speranța de bine și de liniște a întregului popor, sculptată pe marmura unei cruci: VASILE RĂGĂLIE (1955-1999). ȘEFUL BANDIȚILOR. Bănuiesc că nu doar a celor de cartier. Titulatura e prea mare. Mi-am luat o piatră de pe inimă și mă grăbesc să le-o iau și conducătorilor. De orice culoare. Răsufu ușurată. Reinvie în mine dorința și chefel de viață. Bândiții au făcut armistițiu cu politicienii. Drumul spre UE și NATO e liber. Se cuvine în aceste condiții ca Răgălie să fie ridicat la rangul de erou. N-ar fi nici primul și, vai, nici ultimul dintre bandiți care ar primi aceste onoruri. Fie ele și *post mortem*.

Marina Constantinescu

LA SCARA UMANĂ

PREPELEAC

de Constantin Toiu

OTOMBRIE 1960. Văzut filmul *Comicos* al lui Bardem, - viața unor actori care umblă în turneu prin provincie. Un simț tragic al grotescului, tipic literaturii spaniole. Ceva sumbru, anxios, ce te pune brusc într-o stare metafizică: fatum-ul întunecat, absurd, inextorabil, în mijlocul căruia destinele oamenilor se contractă, se răsucesc asemenea fierărilor unui edificiu distrus de o explozie. Interesantă, didactic de morală, scena de la sfîrșit. O actriță tînară care oscilează între o carieră rapidă, ușoară, prin mijlocirea unui impresar bogat, influent, și adevărata chemare a artei, cu mizeriile, lipsurile, sacrificiile ei... Ea se decide, deodată, după succesul avut într-o dublură efemeră, alegînd drumul spinos, autentic, al artei.

În momentul în care ia hotărîrea aceasta, ea se afla pe scena goală, după spectacol, înaintea teatrului pustiu. Amantul bogat (însuși Diavolul) plecase învins după ultima tentativă. Ea a respins gloria facilă, pentru calea justă... Când părăsește scena goală, sala, pustie și ea, începe să aplaude cu frenezie: de peste tot, de la galeria populară, de la balcoanele lumii bune, de la parter, ropote puternice nu mai conțin.

M-a înfiorat!... Deși conflictul etern dintre bine și rău este atît de ieftin, estetic vorbind... (Morală, ca inamică).

*

De cîte ori pîtrund în culisele unui teatru de la noi, nu pot să nu mă gîndesc la un bordel. Totul e atît de sordid, de murdar, de provizoriu, infect... Este ceva din perdiția unei case de toleranță în atmosfera aceea histrionică. Pînă și mirosul fetid, amestecat, de urină și de colonie sau pudră de machiaj, cu miasme grele de closete înfundate, de mucuri stinse pe jos, - culoarele întortocheate, lungi, cu uși fața în față prin care se aud răgete, zbie-rete, arii de operă sau romane, voci vocalizînd... Ceva care totuși mă întărită totdeauna. Care mă aruncă îndărăt în adolescența rușinată, împovărată de sentimentul unei culpe nelămurite, de păcat neispășit, precum și de o libertate și în același timp de o scîrbă de mine însumi... Cu toate acestea, caut mereu compania actorilor și actrițelor, care mă atrag. Am cunoscut în ultima vreme mulți, și mă simt solidar cu ei. Îmi place tagma lor de îngeri decăzuți, spiritul lor de corp, deși deseori sunt niște indivizi oribili, orgolioși, inculți, răi, invidioși, cabotini, superficiali. În ciuda acestor constatări, mă simt în mijlocul lor mult mai liber, cu toate că mai trist, mai inutil, mai încărcat de un fel de libertate păguboasă, lipsită de orice răspunderi reale... Totuși, nimeni... decît o actriță... a comparat alexandrinul lui Racine, limpede, curgător, cristalin, cu un râu de munte plin cu păstrăvi... (K. după un spectacol *Fedra*). Altă actriță de primă mărime, E.P.: mică, grasă, excelentă gospodină, pune murături ca nimeni alta, fața puerilă, neastîmpărată, ochi albaștri, infantili, conștientă de valoarea ei și de un... nu știu cum să spun... un egoism generos... (pe scenă).

*

Diverse metode de a minți, de a ocoli adevărul, două cazuri în care este mascată minciuna: *amphibologia* și *reservatio mentalis*, ambiguitatea, echivocul, fraza cu două înțelesuri,

rezervația mentală în care adevărul este ocultat dinadins, - tehnici scolastice. Iezuiții care se bazează pe etica lui Aristotel, - *Etica nicomahică*, o etică practică, „accesibilă” omului, opusă eticii de origine divină, ideală, inaccesibilă a lui Platon. Scopul ideal al platonicienilor alcătuit din idei irealizabile pe pămînt, Aristotel îl transformă într-o etică, într-o virtute accesibilă omului, în limitele existenței sale terestre. Ceea ce convenea spiritului iezuit *transigent*, inclinat să disculpe acțiunile oamenilor, judecîndu-i la valoarea lor reală, nu ideală. Principiul luat de iezuiți după Machiavelli, *scopul scuză mijloacele*, combătut de Pascal (platonician), este pre-figurată de Aristotel chiar, care spune despre *iscusință* că este *facultatea de a recunoaște și de a folosi mijloacele utile în vederea îndeplinirii unui scop superior*. De unde, adepții lui Ignațiu de Loyola conchid: *Dacă scopul este bun moralmente, facultatea de a-l duce la îndeplinire este laudabilă. Dacă este rău, orice iscusință este o viclenie josnică (Une fourberie basse)*...

Aristotel neagă, așadar, transcendenta imperativului moral, iar iezuiții sunt în spiritul acestuia când afirmă că moralitatea „nu este un scop ideal transcendent”, ci reglementarea și ordonarea virtuții *accesibile omului*. Nemaexistînd directive morale de aplicație generală, iezuiții descompun morală într-un număr cît mai mare de „cazuri de conștiință”, izolate, nesistematizate, niște „aporii” în sensul aristotelician problematic, totul adaptat exigențelor vieții practice.

Rigoarea imperativului ideal scîzînd, se ajunge la o înțelegere largă a particularităților omului, totul măsurîndu-se „à l'échelle humaine”. După filosoful *praxisului*, moralitatea nu e decît calea de mijloc...

Iată textul aristotelician pe care îl traduc din limba franceză:

„Așadar, virtutea devine o dispoziție voit permanentă care păstrează mereu o cale de mijloc, calculată după cerințele legitime ale personalității fiecăruia, fiind determinată de către rațiune, cu alte cuvinte prin înțelegerea tuturor cazurilor izolate între ele. Virtutea ține mijlocul între cele două erori, de *prea mult* și de *prea puțin*, și una și cealaltă depășind sau neatîngînd ceea ce este just în chestiunile potrivite sensibilității sau energiei spirituale, pe cînd virtutea găsește totdeauna calea de mijloc și o adoptă”.

*

Printre notițele acestea filosofice făcute în 1960 se strecoară cîteva strofe și versuri de Guillaume Apollinaire, absolut întîmplător. La capătul însemnărilor, în lupta ce se da între idealul platonician și morală practică aristotelică, mi se pare turburătoare prezența acestor poezii atît de tipice „scării umane”, ca mărturie existențialistă. Nu mai traduc; las totul la înțelegerea cititorului.

*Les démons du hazard selon
Le chant du firmament nous
menent*

*A sons perdus des violons
Font danser notre race humaine
Sur la descente à reculons...*

(*Le chant du malaise*)

Și, acest mesaj, atît de sincer, atît de copilăresc, pe care Poetul, din trecutul său stîns, îl îndreaptă spre noi, cei de azi: *Hommes de l'avenir, souvenez-vous de moi!*...

POLIROM

NOUTĂȚI
decembrie 2001

A.P. Cehov

Stepa și alte povestiri

Andreï Makine

Crima Olgăi Arbelina

Ian McEwan

Amsterdam

În pregătire:

Matei Călinescu

Despre Ioan P. Culianu și Mircea Eliade. Amintiri, lecturi, reflecții

J.D. Salinger

De veghe în lanul de secară

Reduceri de 30%

Pentru comenzi on-line în site-ul www.polirom.ro ▶ Agenda

Comenzi la: CP 266, 6600, Iași, Tel. & Fax: (032)214100; (032)214111; (032)217440
București, Bd. I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, Tel.: (01)3138978, Timișoara, Tel.: 092/548785
E-mail: sales@polirom.ro

www.polirom.ro

ANIVERSARE

Nesunetele

JOHNNY RĂDUCANU este un improvizator genial în muzică, asemenea lui Nichita Stănescu în poezie. În momentele lui de inspirație, când nu-i mai ajung sunetele, recurge la nesunete. Face corp comun cu pianul - sau contrabasul - trăind la scena deschisă bucuria de a cânta. Vazându-l și ascultându-l, te bucuri de bucuria lui.

La concertele lui Johnny Răducanu, te gândești cu groază că feeria sonoră va lua sfârșit și că va trebui să te întorci în lumea zgomotului de fiecare zi, în lumea țipetelor, pocniturilor și scrâșnetelor.

Acest jazzman care descinde din Barbu Lăutarul este umil cu publicul, ca un rege care într-un moment de bunăvoință spală picioarele supușilor. Dar este și capricios-dictatorial, punând admiratorilor condiții greu de îndeplinit sau spunându-le adevăruri incomode, oricât de solemne ar fi împrejurarea.

Este un artist adevărat, este artist cu totul, din creștet până în tălpi, cum puțini mai sunt azi. Stând de vorba cu

el simți nevoia să-l atingi, ca și cum calitatea de artist ar fi o fosforescență care s-ar putea lua pe degete.

În ce mă privește, admir la Johnny Răducanu și talentul literar. Aproape tot ceea ce spune ar trebui notat și publicat. În spusele lui exuberanța se asociază cu înțelepciunea, fără ca prima să fie temperată de cea de-a doua. Se întâmplă, dimpotrivă, ca atunci când se aruncă apă peste foc și când focul, în loc să se stingă, cum ne-am aștepta, izbucnește într-o jerbă de scânteie.

Mulți preținși scriitori trăiesc de o viață întreagă din scris fără să aibă talentul literar al lui Johnny Răducanu. El este un scriitor-filosof-prestidigitator, ca Petre Țuțea. Dacă te uiți la el dintr-o parte, ți se înfațesează ca un măscărici. Dacă te uiți din partea cealaltă, îți apare ca un profet.

Niciodată nu m-aș gândi cu dispreț la România. Dar dacă totuși aș disprețui-o, mi-aș recăpăta imediat respectul amintindu-mi că în România trăiește Johnny Răducanu.

Alex. Ștefănescu

Alături de Mircea Diaconu

Foto: Petre Cojocariu

Cu Johnny la pian

CU ANI în urmă, la Tescani, m-am amuzat cîntînd, cu Johnny la pian, tot soiul de muzici retro. Am descoperit, cu acel prilej, cît de aplicat și de serios poate fi prietenul meu, chiar cînd lucrurile pornesc de la o frivolitate. Crezusem că o să ne distrăm, pur și simplu, dar Johnny a transformat totul în construcție elaborată, în efect scenic: a gîndit un acompaniament abil, cu treceri ingenioase de la o melodie la alta, mi-a dat sfaturi "tehnice", pe scurt m-a obligat la un efort care a durat două nopți. E unul din motivele pentru care îl asigur de amorul meu. El știe să ia în serios ceea ce mai toți iau în glumă și să ia în glumă ceea ce mai toți iau în serios. Iar aceasta e una din definițiile clasice ale înțelepciunii...

Andrei Pleșu

Jazzman inspirator de cuvînt

DINTRE toți jazzmenii României, Johnny Răducanu a avut parte de cele mai numeroase evocări amicale. Un lucru firesc, dacă ne gândim la legăturile pe care cosmopolitul fiu al Brăilei a știut să le stabilească și să le cultive cu reprezentanții celor mai diverse arte. De la colegii de breaslă până la literați, de la oamenii de teatru până la artiștii plastici, de la coregrafi până la arhitecți. Identificându-și traiecul existențial cu arta improvizației muzicale, a demonstrat prin sine însuși că jazzului nu-i poate rămâne străină nici una dintre manifestările estetice.

Johnny Răducanu le-a inspirat multor confrăți intelectuali formulări memorabile. În filmulețul prezentat de TVR1 la cea de-a 70-a aniversare a muzicianului au fost citate câteva dintre ele, fără a-i menționa pe toți autorii. Lectorul acribic le va găsi semnăturile în numărul omagial, 48/ 1991, al revistei *Contemporanul Ideea Europeană*. Pe vremea aceea reușisem să public, în paginile *Jazz Context* din *Steaua*, scânteietoarele inedite improvizate metaforic de Nichita Stănescu despre cel ce improviza în fraze melodice.

Chiar dacă personalitatea lui Johnny Răducanu e la fel de inefabilă precum muzica sa, cei care au încercat să

i-o capteze în cuvînt par a se contamina de inventivitatea (cu accente poznașe) a personajului. Aș recomanda cititorilor mai tineri inspiratele cugetări pe această temă emise de Sorin Dumitrescu (ilustrator al albumului discografic *Confesiuni I* și autor al neuitatului aforism: "Johnny Răducanu a intro-

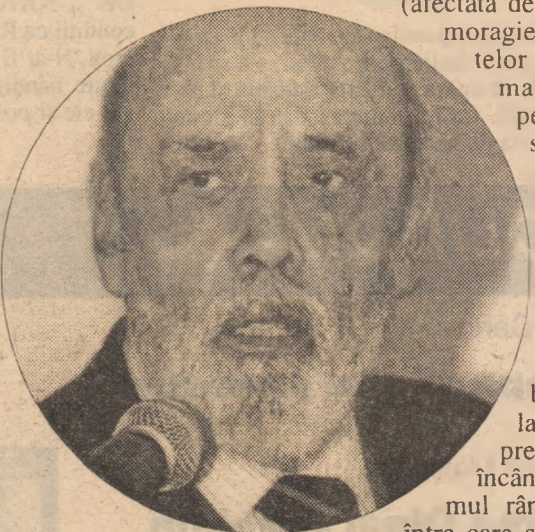
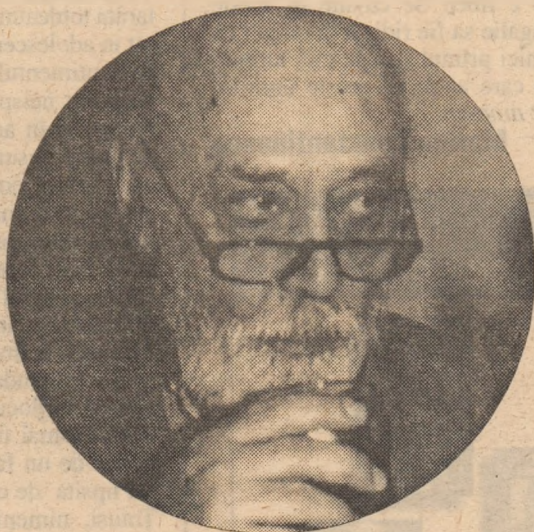
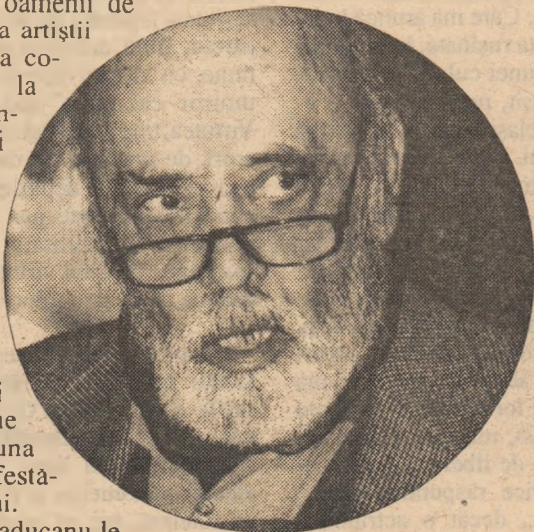
tuțul său armonic ia drumuri asemănătoare acelor automobile ale comediei mute în care un Harold Lloyd - spre pildă - reușea cum-necum să smulgă volanul de pe axul său: iar vehiculul evita miraculos ciocnirile, devalând pe strazile din San Francisco. Sunt rautacios. Probabil invidios. Știu că nu

acestei sărbători a jazzului românesc (altninteri, presa noastră culturală își menține inapetența față de manifestări artistice de maximă creativitate și "sincronism" cu evoluțiile la vîrf pe plan mondial: jazzul și coregrafia).

Dacă libertatea câștigată după 1989 n-a ameliorat, din păcate, soarta micii noastre comunități jazzistice (afectată de trista hemoragie a talentelor spre țări mai prospere), în schimb atitudinea sărbătoritului de acum a rămas consecventă: la bine, ca și la rau, el a preferat să-i încante în primul rînd pe cei între care s-a născut.

Fuse un promotor al rafinării melosului românesc în ritmuri și armonii saturate de swing, anticipând - cu mai bine de trei decenii - actualul caracter periplanetar al jazzului. Astăzi, Johnny Răducanu e una dintre puținele verigi vii dintre o epocă a jazzului-ca-metaforă-a-libertății și timpul nostru frustrat de iluzii. Recentul concert aniversar de la Sala Radio din București l-a readus în postura de catalizator a ceea ce avem mai valoros în domeniu. De ziua lui Johnny, parcă suflarea jazzistică a țării și-ar fi revenit la viață. Să fie de bun augur!

Virgil Mihaiu

duș în jazz instituția autohtonă a oftatului"), Andrei Pleșu, Dan Laurențiu, Nicolae Breban, Fănuș Neagu (originar din aceeași urbe dunăreană), Florian Lungu, Dumitru Capoianu, Cornel Todea, Edgar Elian etc. Din unghi muzicologic, Pascal Bentoiu a dat una dintre cele mai penetrante caracterizări ale lui J.R.: "Ador să se scalde în armonii voluptuoase, încearcă mai totdeauna să găsească ieșirea modulatorie neașteptată, pentru el culoarea nu este timbrală, ci aproape exclusiv armonică. Inventiv. Neprevăzut. Câteodată straniu. Cel mai adesea perfect controlat, deși - spre bucuria noastră - uneori conduc-

voi reuși niciodată plimbări armonice atât de fermecătoare ca acelea întreprinse, cu un aer de copil mirat și uneri malițios, de către Johnny."

Scurt timp înainte ca "the Swinging Guru" să împlinească șapte decenii de viață, Sorin Antohi (a cărui formulă o citasem ca titlu la o amplă prezentare apologetică în *Jazz Forum*) mi-a trimis prin e-mail o splendidă rememorare a felului cum îl cunoscusem noi pe maestrul. Precis o voi utiliza în viitoarele mele sinteze despre evoluția muzicii-simbol a secolului abia încheiat.

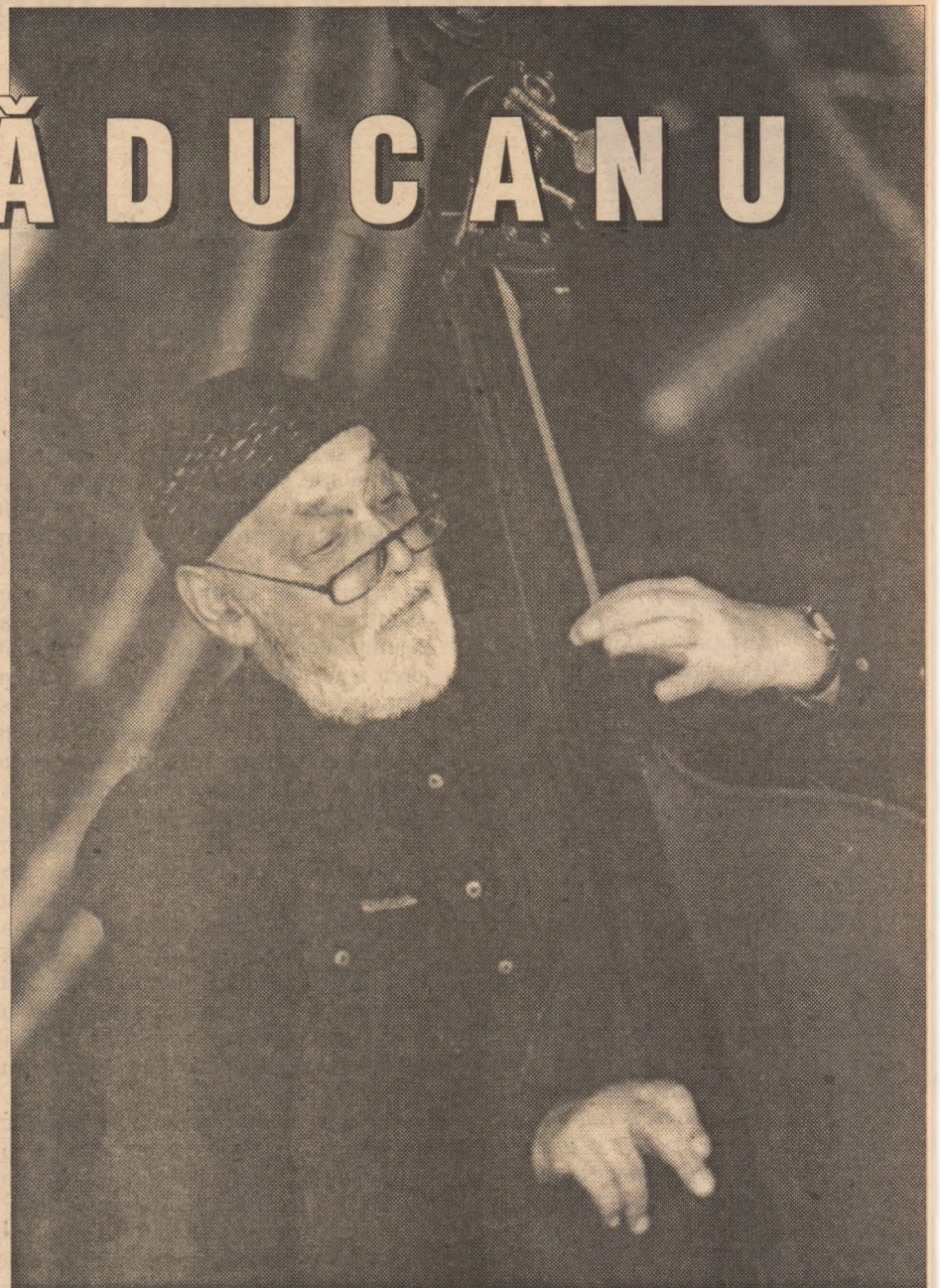
Merită elogiul inițiativa *României literare* de a consacra un spațiu special

JOHNNY RĂDUCANU

O mie și una de povești

JOHNNY RĂDUCANU mi se pare a fi definiția însăși, vie, palpabilă și ambulanta a PRIETENIEI. Deși popular cum pare s-ar putea banui că are o sumedenie de prieteni, adevărul nu este chiar acesta. Aleși pe sprinceană de-a lungul celor, iată, șaptezeci de ani, aflați pe pământ sau sub pământ *aceia* printre care s-a învîrtit și se învîrtește ca un spiriduș ce prinde sufletele cu mii de sfori, *aceia* au știut să se bucure de devoțiunea lui. Totală și pînă la capat, dincolo de bombaneli în barbă, de proteste, revolte sau ape liniștite, de vorbe care amesteca aiuritor tandrețea și ironia. Johnny Raducanu are *vocația* prieteniei. Relația cu cei pe care îi iubește poate fi citită din felul în care ține contrabasul în brațe, se încordează, cuprinde instrumentul și pare ca sînt unul și același, se depărtează brusc dar degetele rămîn mîngîind coardele, dialogul lor tainic nu se întrerupe nici-o secundă. La fel clapele pianului, mai senzuale, mai parșive parcă, mai vii și mai languroase dedate plăcerii de a fi chemate, atinse, ocolite de mina celui care le caută armonia, le inventează sensul și miracolul transformării în sunet. El vorbește cu instrumentele lui ca Geppetto cu Pinocchio, păpușa însuflețită din prea plinul dragostei lui. Cite povești nu-și spun... De fapt, Johnny are tot mereu la îndemînă, pe spinare, în suflet sau în minte, un sac, fără fund, plin de povești. Muzicale și nu numai. E un fel de Șeherezadă. La fel de vorbărează și de neobosita. Poate nu și într-atît de feciorelnic sfioasă. Nu, asta nu. A mai împrumutat și de la șeic cite ceva. În sacul cu pricina găsești orașe, saxofoane, fulare, albi și negrese, femei de tot felul, vorbe de duh și pentru cei săraci cu duhul, mirodenii mirobolante, mult, mult piper, zgomote su-

nete, pași, Tescaniul tot, bucăți din America, cuvinte ciudate, case de negăsit azi în Iași, suferința, frînturi de romanță, priviri din mii și mii de ochi, hohote de ris, lacrimi, doruri, doine și șoapte, cimitire și palate, vodcă și tutun, voluptați și dezamăgiri, un jazz de toate zilele și nopțile, de sărbătoare, de vise și coșmaruri, de viață, de dumnezeire și de moarte. O zi petrecută cu Johnny înseamnă un acces la ceva din comorile acestea. Pe el nu-l interesează bogățiile pămîntesti, lumești, trecătoare și înșelătoare. Averea lui e în sac. E în muzica și în prietenii lui. Nu l-am văzut de un an. De la înmormintarea lui Bernea. M-a luat de braț și a truit o oră. Continuu. În poarta cimitirului vorbele erau lacrimile lui, durerea, strigătul neputinței și "adio bătrîne!" Neliniștile, cele ale creației, sfișierile, cele ale creatorului, se traduc, de multe ori, înainte de a se preschimba în sunete, într-o revărsare de fluvii de cuvinte. Prin capul meu umblă atîtea povești năstrușnice spuse de Johnny în seri și dimineți, în garsoniera lui, într-un tren de Iași, într-o piață, în mașina mea care nu i-a creat niciodată un sentiment de siguranță. Într-o iarnă cu un frig năprasnic, prietena mea m-a dus la Praga, la renumitul club de jazz „Reduta”. În vitrine, poze cu Bill Clinton cîntînd la saxofon în acel loc, însoțit de Havel. Am gustat concertul din plin și ne gîndeam la Johnny. Nu mare ne-a fost mirarea să descoperim, mai în ceha, mai în engleză și cel mai sigur în limbajul miinilor, că personajul nostru era cunoscut dintr-un periplu american, o țară care l-a primit mereu ca pe un *star*. Ceva din simpatia exuberantă față de Johnny a fost transferată, în lipsă, asupra noastră. La întoarcere, i-am povestit cu lux de amănunte. Dădea din cap și plescaia de plăcere, exersînd o nouă

Fotografiile din aceste pagini ne-au fost puse la dispoziție cu amabilitate de revista *Flacăra*

compoziție pe fulare, nu pe clapele pianului, ca să nu-și deranjeze vecinii. „Sînt barosan, ce, acum ai aflat?” Nu, Johnny. Am învățat să ascult jazz-ul ca să învăț să-l ascult și să-l înțeleg pe el.

Imediat după ce am născut, o persoană prea dragă mie s-a întîlnit cu Johnny în apropierea maternității. Ploaie. Și s-a emoționat. Pentru mine a fost mai mult decît o coincidență. A fost un

semn, o sosire a ursitoarei celei bune. N-am să aflu prea curînd dacă fiul meu a primit în dar ceva din vocația acestui mare artist. Aș vrea, însă, ca apariția lui neașteptată să însemne deținerea parolei pentru a putea intra pe tărîmul *mariilor prietenii* și a celor o mie și una de povești. Acolo, oricînd și oriunde, barosanul este Johnny.

Marina Constantinescu

Un om care muncește toată ziua

TATĂL MEU, profesorul pensionar, veteran de război, Gheorghe Arion și vrăjitorul de sunete Johnny Raducanu locuiesc în același bloc. Când îl întîlnesc pe tata, nu scapă niciodată ocazia să-mi povestească despre Johnny („muncește toată ziua omul ăsta, își pregătește cu grijă orice apariție în public, de parcă ar fi un învățacel și nu un maestru pe care îl admiră toată lumea”).

Cînd îl întîlnesc pe Johnny, de fiecare dată îmi aduce vești despre tatăl meu, folosînd un limbaj colorat și plin de miez („se ține tare gagiul, a trecut pe la mine și mi-a adus o carte pe care a scris-o despre satul lui natal, mi-a adus și un cîntec despre meleagurile unde s-a născut, ce mai încolo și-ncoace, la 88 de ani e mai viu decît un țâști-băști de 20 de ani”). În ianuarie 1998, aflînd, de la mine, că a fost premiat de *Flacăra*, mi-a spus o vorbă pe care n-am s-o uit niciodată: „Arioane, ești mesagerul lui Dumnezeu”. La care i-am replicat: „Nu sunt decît un mesager”. „Nu, nu” – m-a contrazis – „ești așa cum am spus eu. Habar n-ai din ce pasă sufletească prostă m-a scos vestea pe care mi-ai dat-o”.

Dragă Johnny, îți doresc să ai parte numai de bucurii precum aceea de atunci. Pentru a le cunoaște, n-ai nevoie de intermediari. Fiindcă harul tău e divin.

George Arion

Johnny

S-AR PUTEA ca mulți prieteni ai lui Johnny Raducanu să scrie despre el tot felul de bazonii. Să-i scoată în evidență excentricitatea și nebuniile de moment. Păi și eu aș avea ceva de spus în domeniul acesta! Dar ce rost are cînd Johnny este un băiat atît de cuminte? L-a văzut cineva în singurătatea lui, în papuci și cu fes pe cap, zile în șir, clampanînd la pianina de care este atît de mîndru și lasînd să se prăfuiască într-un colț un contrabas nou-nouț la care nici n-a apucat să cînte într-adevăr?

Căți l-au auzit înjurînd ca un birjar frigul de afară, frigul dinăuntru, femeile nebune, rîzînd apoi cu hohote de ce singur spusese la mînie? Puțini au înțeles însă că ceea ce îl sperie într-adevăr este prea multă dragoste pe care ai putea să i-o arăți. Omul e echilibrat dar suspicios și refuză orice surplus sentimental. Îi place să muncească și să lenevească. E pătimaș, nebun chiar cînd simte ca are dreptate și se pornește a vorbi, dar fuge și pufnește trist cînd se izbește de prostie.

Multe femei îl găsesc atractiv, iar el face cruce speriat simțînd că nu poate ține piept unei asemenea situații.

Într-un cuvînt, Johnny Raducanu e un singuratic. De geniu. Ce face el acolo, în cămăruța lui de la etajul 7 al unui bloc de garsoniere confort I din Bd. Banu Manta, de nu-l reclamă nici un vecin, ține probabil de miracol. Pentru că el deranjează, de dimineața pînă seara, bunăstarea blocului. Odată urcînd la etajul 7 cu un lift nesigur mai ales între etaje, cineva care locuia

pe același palier m-a oprit să dau drumul brusc la ușa liftului spunîndu-mi:

- Lasăți-o ușor. Johnny cîntă!

Pianul se auzea, cred, pînă în stradă reluînd obsedant o temă rebela care nu se vroia dominată și care își prelungea rezistența pînă după miezul nopții.

Ar mai trebui pomenit aici nea Marin, vecinul de la etajul 4, mecanic de avioane de vînațoare în al doilea război mondial, controlor sever al moralității maestrului cît și mulți alți locuitori de garsoniere din blocul unde Johnny Raducanu își face veacul.

„Blocul nou” iată simbolul unei bunăstări cu pereți subțiri, țevi tînguitoare, miros de igrasie, frig, chiriași sperați în a-și păstra identitatea.

Peste toate aceste neajunsuri se prelungea însă un sunet nedefinit. Dintr-o muzică nedefinită. Scrisă de un compozitor nedefinit. Născut dintr-un popor neastîmpărat. Violent și iubăreț. Sentimental și fără scrupule. Cu școală înaltă; Liszt, Chopin și Beethoven putînd fi oricînd geloși pe un talent care nu ține seama de convenții. Niciodată jazzul nu e mai frumos decît atunci cînd recunoști, în subtilitățile lui, ceea ce marii maeștri ai muzicii universale au „furat” din armoniile naturii. Jazzul ridică fusta Doamnei arătînd că este o ființă vie, tînară și nărașă, care abia așteaptă să-și dea în petec. Aici Johnny Raducanu e maestru de ceremonii. Farmecul lui are chipul oacheș al copilului care ia vioara în mîna și chiar cînta la ea.

Ion Caramitru

NĂSCUT la Budapesta în 1948, George Szirtes s-a refugiat cu familia în Anglia în 1956 și a crescut la Londra. A studiat artele plastice – pictura – și acum predă arte plastice, istoria picturii, *creative writing*. A început să publice în anii 1970. A obținut numeroase premii importante pentru poezie și a fost tradus în mai multe limbi.

LIDIA VIANU: Când mă gândesc la poezia ta îmi vin pe dată în minte William Blake și Alasdair Gray. Blake pentru că făcea gravuri și poezia lui avea atât de multe elemente vizuale (chiar dacă ele difera total de arta ta, de început de mileniu trei, mai legată cred de film decât de pictura tradițională). Gray fiindcă e și el pictor și în același timp autorul unei distopii remarcabile. Întreaga ta poezie de până acum e o blândă distopie, dacă noțiunea există. Creezi o cascadă de imagini care se combină de la sine. Ești nu numai vizual ci și narativ. E o trăsătură Desperado să ascunzi lirismul pe după poalele altor arte, să amesteci genurile literare, artele, într-un singur tot. Când te gândești la opera ta, nu ți se pare că ești mai mult decât poet, că ești și romancier, și pictor, istoric, geograf? Recurgi la hibridizarea genurilor cu premeditare ori vine de la sine, când te apuci să scrii?

George Szirtes: Mi-ai pus întrebările cele mai inteligente și cele mai imposibile din câte mi s-au pus până acum. Pari un lector neobișnuit de perspicace și asta mă măgulește, drept care mă voi strădui să-ți răspund.

Când eram student, îl admiram pe Blake, și îl admir și acum. Cum am studiat artele plastice, Blake a fost pentru mine un model, e de la sine înțeles de ce, și m-a atras cu deosebire modul lui vizionar de a înțelege creștinătatea. Cred că trebuie să mă explic. Poate nu știi că sunt în exclusivitate autodidact ca lector și autor. Ultimele mele examene în sistemul de educație britanic ('nivelul A') au fost fizica, chimia și zoologia. La Budapesta eram un copil care deprindea precoce tot ce era de învățat și care a citit foarte devreme (citeam fluent la doi ani, după spusele părinților mei). Eram foarte apreciat în școala ungurească. Când am ajuns în Anglia, am prins limba atât de rapid că după numai un an eram primul într-o clasă de copii englezi. Părinții mei aveau planuri mari cu mine, mă și vedeau doctor sau universitar. A urmat însă o vreme de oarecare mediocritate. Cred că am părăsit harta intelectuală un număr de ani, de la mijlocul până pe la sfârșitul școlii elementare, dar cum părinții mei tot aveau planuri mari, au insistat să nu dau înapoi. Nu mi-a plăcut studiul științelor exacte. Am trecut, dar nu cu note prea mari. Începusem deja să scriu și, fiindcă aveam timp liber, am fost trimis din nou să studiez

artele plastice. Dintr-odată și luat cu totul prin surprindere, am descoperit că pictez și desenez chiar bine. Renunțasem la arte plastice ca materie pe când eram elev, la paisprezece ani, și eram considerat nepriceput, în acel moment al vieții mele. Pe de altă parte, din prima clipă când am citit un poem cu adevărat, am știut că vreau să fiu poet, iar acum aveam prilejul să fiu și pictor. Nu prea s-au bucurat părinții mei, dar am urmat facultatea de arte plastice, și anume pictura. Pe când eram student am cunoscut-o pe soția mea, Clarissa, pictor și ea (ea încă pictează), m-am îndrăgostit și am trăit o profundă revelație religioasă, creștină. M-am căsătorit și m-am botezat, (prin scufundare totală) în același an. Acesta e momentul când l-am descoperit pe Blake. Îmi plăcea deja Chagall în tablourile de tinerețe (accentuez că e vorba de opera lui de tinerețe, fiindcă restul tablourilor lui mi se par oarecum primitive și sentimentale). De Alasdair Gray nu aveam idee.

Poezia pe care o scriam pe atunci nu semăna cu ceea ce am publicat în volumele de debut, mai încolo. Era mai declarat 'vizionar' și absorbi influențe din Blake, Rimbaud, începea să-l absoarbă și pe Eliot. Poemele nu erau distopice: tindeau mai degrabă către spectaculos. Din cadavre se rostogoleau diamante, și cam așa. Poemele de dragoste (pe care le-am scris de la bun început) erau, probabil, extrem de senzuale, dar, conform remarcii tale, și foarte tandre. Nu era vorba chiar de convenția poeziei creștine din literatura engleză, iar celelalte nișe unde s-ar fi putut refugia – tradiția lui Eric Gill ori David Jones, de pildă – nu prea-mi inspirau încredere.

N-am făcut din câte știu vreun efort anume să fiu vizual la acea vreme, și nici narativ. Am sentimentul că poemele mele de atunci erau hiperactive, hiper-entuziaste. Partea mai întunecată a lui Blake mă descumpanea. Ce s-a întâmplat mai încolo e cu totul altceva. Schimbarea s-a produs cam pe la mijlocul anilor '70, la scurtă vreme după moartea mamei, cum am mai scris undeva. Principala mea preocupare era să ocolesc tot ce-mi apărea neadevărat. Începusem să scriu fiindcă voiam să spun adevărul așa cum îl văd eu: complex, contradictoriu, greu accesibil, frumos și descumpanitor. Aceasta a fost prima mea percepție și cea mai de seamă. Nu începusem încă să conturez locurile mai sumbre ale universului pe atunci, în jurul vârstei de douăzeci de ani, poate că nici nu știam cum s-o fac, în fond, aveam credința, presupun, că iubirea pentru o femeie poate să fie un mod de apărare. Recunosc că era un lucru pe care-l credeam doar pe jumătate. Am să revin la distopie mai încolo. Așa cum spui, 'blândetea' e o constantă, chiar dacă există momente de violență sălbatecă în unele poeme, uneori chiar în tonul poetic.

Un Desperado e în general dizlocat. Ești dizlocat de două ori: o dată din Ungaria în Anglia, a doua oară de la pictură la poezie. E dizlocarea, în cazul tău, izvor de încordare ori un bun punct de pornire pentru poem? Produce ea

încordare? Mă gândesc la autori cum ar fi Ishiguro, Rushdie, Lessing, Ondaatje. Dizlocarea e o rană fertilă pentru ei, din ea picură proza. Dizlocarea ta e cu mult mai discretă. Ți se pare că ai ceva în comun cu ceilalți scriitori dizlocați?

Iata o întrebare la care din interior e foarte greu de răspuns. Sunt convins că dizlocarea e esența poeziei mele, chiar și în acea parte a ei care se ocupă aparent de altceva. Cred că ar trebui să mă simt mai solidar cu Ishiguro, Rushdie și ceilalți pe care îi numești. Îmi plac nespuse primele două romane ale lui Ishiguro, iar ultimul mă fascinează. Cred că ceea ce scrie W.G. Sebald e oarecum mai aproape de ce scriu eu. (Unul din poemele lungi din cartea care urmează să-mi apară îi e dedicat). Recunosc că astfel de categorii de scriitori sunt o etapă necesară, dar nu mă simt în largul meu când sunt categorisit. N-am încercat niciodată să fiu scriitor străin. Mi-am dorit să fiu scriitor englez. S-ar putea ca reușita mea să se bazeze tocmai pe faptul că n-am izbutit ce mi-am pus în gând.

Poezia ta alunecă în multe universuri literare, printre ecouri vagi din T.S. Eliot, Auden, Wordsworth, Peter Porter și alții. Ce rădăcini literare ai și cine ai zice că ți-a influențat poezia?

Prima mea experiență literară adevărată a fost T.S. Eliot. Citisem mulți poeți înainte să-l găsesc pe Eliot, dar am găsit în *The Waste Land* un peisaj care se potrivea de minune cu ceva special din viața mea. Mai mult decât Wordsworth, Coleridge m-a mișcat profund. Poate din cauza elementului germanic din Coleridge, ale cărui poeme, mă gândesc la cele mai bune dintre ele, îmi amintesc, oarecum inexplicabil, de basme și de frații Grimm. Mi-au plăcut romanticii târzii, mai puțin cunoscuți, cum ar fi Beddoes ori Ransom (John Crowe, americanul) pentru ciudătenia lor respectuoasă. Mi-au plăcut mai mult decât poezii raționii. Îmi place grotescul unor autori ca Pope, Swift, Rochester. Trebuie să-i fac oarecum să conviețuiască în mine cu sentimentul tandru religios al lui Herbert. Auden e un erou al meu, pentru darul limbajului și puterea lirică, mai puțin pentru înțelepciunea lui goetheeană. Pentru același motiv, îmi plac, în Anglia, Brodsky, Hecht și Fenton. Aceștia au înțeles bezna și au tăiat-o cu inteligența lor. Au fost și europeni, iar eu cred că sunt european înainte de toate. În inima Europei simt eu că dorm tot binele și tot răul din lume. Rațional vorbind, înțeleg că poate exista mai multă sfințenie ori hidoșenie în Africa ori America de sud, dar Europa e spațiul sufletului meu.

Poemele tale deapănă istoria irosirii însingurate. Lectorul trece printre imagini și după o vreme înțelege că imaginile sunt insule de înțeles, adunate într-un suflet. The Slant Door afirmă că 'puterea cea mare o are tăcerea.' Chiar asta și ești, un poet mut, a cărui însingurare e o experiență inedită pentru

lector, aceea a lecturii de capul ei, o lectură în care poetul se da la o parte, oferă incidente și privești, cerând o reacție cu totul independentă. Îți mănănezi cititorii să se creadă independenți când de fapt nu sunt. Nu sunt chiar deloc. E un cadru primejdios. E premeditata această tehnică de convingere mascată? E o strategie poetică ori un instinct?

Ai perfectă dreptate și mă înfioara ce spui. Sentimentul meu este că 'eul' meu, cât sunt eu de conștient de el, plutește peste toate, detașat. Ființa mea fizică e departe de a lăsa această impresie, dar mai cred că ceea ce am devenit – interfața – e un proces intelectual. Fiindcă sunt așa de nesigur pe substanța mea, mă feresc să fac o poveste din această substanță. Sunt sceptic în ce mă privește. Intuiesc că e esențial pentru mine să-mi păstrez scepticismul. Pot deci să fac remarci generale despre mine ori despre masca din poem, însă disprețuiesc aceste generalizări. Alcatuitorul de cuvinte – cel de teapa lui Porter, Auden, Pope – supraveghează pe romanticul bătuit de coșmare și pe îndrăgostitul sentimental. Cam atât conștientizez ceea ce numești 'tehnica de convingere mascată'. Faptul că sunt ori nu sunt conștient nu influențează procesul de creație. Asemenea opreliști și puncte de echilibru operează la nivelul semi-conștientului, iar scrisul doar acolo e cu putință.

Background Noises îl îndeamnă pe cititor la un act foarte departe de comportamentul Desperado: 'Oprește-ți mintea și ascultă.' Nu te refugiezi în ironie. Poezia ta nu refuză compasiunea. Lirismul tău e grijuliu. Chiar și durerea ta e ascunsă sub un ecran de bună cuviință. Toate acestea sunt remarcabile, data fiind dezlănțuirea indecenței din poezia Desperado. Cu pumnii strânși, desenezi imagini idilice. Cum îmbini intensitatea experienței de viață cu blândetea tonului poetic? Ești o fire domoală sau vrei să-ți eliberezi lectorul de vijeliile poetului, pentru ca el să se bucure de călătorie singur, neîndrăgmat?

Dat fiind ceea ce tocmai ai numit, înțelegi de ce vreau să pun stavilă minții. Mi se pare că mintea e un motor prea stângaci pentru a explora ariile de interes pentru mine. Dar la fel e și eul, care ma poate alimenta cu dezlănțuiri de indecență. Nu sunt singurul om din lume, iar îndoielile referitor la propria mea ființă sunt strict ale mele. Nu plec de la premisa că subiectivitatea altora e la fel de idilică. Oricum ar fi, iubesc tangibilul. Ca mai toți poezii, sunt un senzualist. E un compliment ca mă vezi 'grijuliu'. 'Grija' aceasta, dacă există, îmi vine din copilăria petrecută alături de o mamă bolnavă, pătimașă, adesea deloc rezonabilă dar eroică. 'Orice ai simți tu e mai puțin decât a îndura și mai îndura ea.' Sentimentele proprii sunt parcă anesteziate, cad într-un fel de visare. Tâнар fiind, eram domol dar scriam uneori dur, iar acum cred că sunt mai degrabă un dur care-și permite să scrie un pic – doar un pic – mai domol. Puțini critici/ recenzenti

LA O LITERATURĂ NESCRISĂ

comentează 'tandretea' mea, unii nici nu pot găsi emoție în ce scriu. Aceștia consideră că scriu cu o detașare ciudată. Mă tem că așa e. Ceea ce nu e un motiv pentru ca cei din imediata mea apropiere să se lovească de distanța mea. Asta e mai greu de înțeles. Nu mă consider, nu vreau să fiu un poet liniștitor, dar ca bărbat chiar nu văd de ce n-aș fi. În artă, liniștea de doi bani nu liniștește pe nimeni.

Poemele tale au un aer de viață dincolo de moarte. Menționezi în The Shared Bath 'intimitatea țăștelor.' Scrii o poezie tănuitoare, iar taina ta e dincolo. Pe măsură ce citim, descoperim urme de violență copleșitoare. Nu de puține ori m-am gândit intens la Chagall citindu-te. Ai aceeași visare îngrozită. E o asociere de vorbe nepotrivite, dar le topești cumva la un loc, așa că lectorul abia dacă-și da seama că e pe cale să fie inițiat într-un coșmar. Ai o manieră poetică răsucită. Scrii oare despre experiențe de viață reale (de fapt știi că nu)? Mai precis, cum reușești să faci din ororile pe care nu le-ai trăit direct rădăcini pentru emoții atât de intime?

'Visare îngrozită' e minunat spus și e o expresie inteligent aplicată. Nici că se putea spune mai bine. Lumea e frumoasă și sunt visator, dar cum lumea e vis, cum să ai încredere-n ea? Peste tot sunt spaime. N-am idee dacă sunt spaimele închipuirii mele ori ale lumii din afara mea. M-am molipsit de spaime de la părinții mei, dar nu mă simt terorizat. Exista un poem, *Against Dullness*, care e un text cheie în ce privește această arie intimă. În poem, soția mea tocmai a intrat în casă după ce a umblat în ploaie și s-a așezat în fotoliu. Îmi amintesc exact momentul. Haina ei udă, dezorientată parca, fără culoare, părul ei ud leoarcă m-au făcut să mă gândesc o clipă la scheletul mamei din *Psycho* al lui Hitchcock, dar imaginea voit terifiantă din film a fost pe dată transferată asupra lumii, cu spaimele, cu ambivalența ei. Mai importante sunt ultimele trei versuri, care nu se dezminț în nimic din tot ce am scris. Mila pentru lumea pe care ploaia o întinează cu astfel de pete întunecate mă copleșește. Vorbești de distopie, și se poate ca ea să fie mereu prezentă: poemele presimt ca așa stau cu adevărat lucrurile pe lume dar refuză să se pronunțe. Ca idee, distopia e prea la îndemână, prea teatrală. Tocmai de asta și refuz distopia clădită cu bună știință. Ca presimțire rea, distopia e mult mai puternică și mai credibilă.

E iubirea o temă importantă pentru tine? Crezi că orice poet trebuie să scrie poezie de dragoste la un moment dat, ori e cazul să scoatem iubirea din poezie? Ca orice Desperado care se respectă, nu faci o obsesie din iubire. În același timp, o tai în așchii și o înfigi în fiecare vers pe rând. Ești afectuos, asta e. Scrii cu sensibilitatea, inteligența, ochii, amintirea?

Ediția mea completă de *Poeme* în trei volume va avea în volumul trei tot

ce am scris despre iubire, dorința și artă, care mi se par a fi parte dintr-un tipar unic. Postulatul meu, oarecum un ecou al lui Blake, e o ecuație: Dorința e Foc și Energie; dar Iubirea e mai profundă și mai sigură. Ea presupune virtuți, pe când dorința presupune mai ales energie. Viața trebuie să accepte încordarea dintre cele două. Când spun dorința mă gândesc la cea fizică, dar și la dorința adâncă inspirată de tot ce e Altul și viabil ca idee. Pornind de aici, Moartea e viabilă ca idee. Dacă Blake a putut trăi această permanentă încordare, de ce n-ar putea și alții? Am văzut cu ochii mei cât s-au iubit părinții mei în ciuda greutăților, disperărilor din relația lor. Atenție însă, dorința trebuie să se mențină trează, să se alimenteze cu emoția izvorâtă din spaima care nu o părăsește niciodată. Dacă aș pierde această încordare, aș pieri ca poet.

The Photographer in Winter are un motto din Orwell. Budapesta e utopia dar și distopia ta. Amintirea nu mai puțin. Faci un recurs inteligent la indeterminare pentru a ține deznădejdea la distanță. Un vers afirmă, 'Ceea ce pare și ceea ce este n-a fost niciodată mai nesigur.' Toată poezia ta picură prin acest ochi. Starea poetică la tine luneca printre degete și refuză să prindă rădăcini în cuvinte. Te împiedici în culori și forme, alegi vorbele cele mai retrase, inofensive, chiar fragile, iar ca rezultat ne inițezi în dezastru. Cum îți descrie lumea interioară, modul în care aluneci în poezie? Ce urmărești? Să ne previi, să ne îngrozești, să ne alini, să ne amuzi, ori să-ți pui sigiliul pe sufletul nostru de lectori?

Budapesta este un locus pentru incertitudine, emblema lui. O iubesc și mă feresc de ea la fel cum fac cu limba-jul. Budapesta închide în ea sensuri istorice și intime. Sensurile stau în ea așa cum ies statuile din ziduri, așa cum cad zidurile. Cred că în *Bridge Passages* spun chiar: 'Mă preocupă ce spun zidurile.' Nu știu cum să-mi descriu lumea interioară. E în poeme, toată. Ce urmăresc? Să-mi fac o lume în care să pot să cred. Aș vrea să creadă și alții în ea, fiindcă, în ciuda spaimeilor, simt că ar fi o lume mai bună, mai cuprinzătoare decât cele pe care ni le oferim unii altora în mod obișnuit. Nu vreau chiar deloc să-mi alin cititorii, dar nici nu țin să-i șochez cu premeditare. Aș vrea să devină mai umani, să înțeleagă ce ar putea spune zidurile.

Istoria ta proprie pare extrem de interesantă, dar n-o dezvălui. Dai în schimb fotografii vechi, amintiri în alb-negru. Te ferești cu bună știință să scrii lucruri prea personale? Ar fi ceva ce se întâmplă tuturor autorilor Desperado. Ești foarte inventiv în a găsi 'puncte' care trec râul vieții înspre iad. Cum izbutesti să tratezi cu seninătate experiențe care, exprimate explicit, ar face oricui părul măciucă?

Da, evit să scriu lucruri personale. Nu vreau să mă substituie zidurilor. Eu nu conțez, acesta e paradoxul esențial

al poemelor: suntem indispensabili dar nu contăm; moartea e cruntă însă e cel mai firesc lucru de pe lumea asta. Vorbim de paradoxuri de bun simț, în fond. Nu vorbesc despre mine fiindcă mă consider un om norocos. Am aprehensiunea înspăimântătorului, oarecum bizară prin modul cum s-a constituit, dar nu mă simt victima ei. Tocmai fiindcă nu mă simt o victimă cred că am o răspundere față de cei ce chiar sunt acest lucru. Nu-i prea răbd pe cei care cultivă cultul victimizării.

Mama ta s-a născut la Cluj. Cum trăiesc în România, următoarea întrebare e previzibilă: După ce ai vizitat România (dedici un poem Irinei Horea), după ce ai întâlnit acea rudă româncă de care vorbești undeva, ce valoare afectivă are această țară pentru tine, spațiu al trecutului și prezentului în poezia ta?

Am vizitat prima oară România în 1993. A fost o experiență întunecată și confuză. M-au șocat condițiile de viață, spaimele și demoralizarea oamenilor, haosul fizic. Erau acolo spaime cunoscute că așa va ajunge să fie mintea mea. Voiam să fug. Rezultatul a fost poemul *Transylvania*. E un poem presărat cu orori, în parte comice, în parte lirice. Am revenit în 1997, prin British Council, la o conferință la Oradea. Condițiile de viață se îmbunătățiseră oarecum. Am călătorit cu Irina și am stat de vorba în tren, mi-a făcut plăcere. Cum se întâmplă ades cu imaginația poezilor, locul se identifica cu persoana. *Romanian Brown* e un amestec de peisaj, politica și feerie. Erau într-un fel ecoul unei confuzii interioare incitante. M-au atras mulți dintre cei pe care i-am cunoscut. Nu cunosc decât vag starea materială a României, istoria și poziția ei actuală, dar am citit un număr de poeți români: Tartler, Dinescu, Crăsnaru, Sorescu, Nina Cassian și Denisa Comanescu, printre alții. Ei mi-au colorat percepția țării. Nu știu dacă această percepție a concretului e corectă, dar pentru mine e puternică.

Scrii despre 'accidentul de a fi ceea ce ești.' Ai trecut cortina de fier în Anglia. Ceea ce nu e tot una cu a spune că ești englez. Cum te-ai adaptat la țara de adopție? Te bântuie un trecut care 'rămâne veșnic un altundeva.' Poezia ta se zbate să se întoarcă la Budapesta, la o familie pierdută. Unde te simți acasă, de fapt?

Iată un răspuns pe care nu-l am. Încerc să răspund, mai mult pentru mine. Următorul volum încearcă același lucru. Am patriotismul tipic emigranțului. Sar oricând în apărarea Angliei. Recunosc totuși că nu-i aparțin și nici nu-i voi aparține vreodată în întregime. Vreau să iubesc poporul, țara, istoria și cultura ei, dar nu-mi reușește decât în parte. Sunt multe care nu-mi plac și care mă limitează. Regret precauția, empirismul, insularitatea, sistemul de clase, apăsarea, cenușiul general. Dar Anglia e și țara excentricilor, proiectelor eroice nebunești, invențiilor extraordinare, a unei remarcabile toleran-

te. Oferă adăpost și stabilitate multora, inclusiv mie.

În A Greek Musée descrii viața ca pe o 'notă de subsol' la o literatură nescrisă. De aici convingerea mea că poezia e vitală pentru tine. Experiența lecturii pe care o pregătești e cu mult mai importantă decât propria ta viață, care figurează în ea doar ca o notă de subsol, nu ca un cod major. Poezia ta este și nu este - chiar deloc - autobiografică. Decantezi viața în vorbe, în folosul celor ce te citește. Ce aștepti de la lectorul ideal?

Da, poezia e vitală pentru mine. O pun pe același plan cu adevărul iar adevărul mi se pare încântător și primejdios de complex. Nu sunt în largul meu când îmi pun viața în literatură. Am cucerit locuri, am văzut lucruri, dar înțelesul lor e complex. Lectorul meu ideal e cel care simte complexitatea - paradoxul că ceva poate fi neprețuit și totuși ușor de înlocuit - a ce se petrece, chiar cui se petrece. Mi-ar plăcea ca poezia să intensifice sentimentul unicității locului acestui lector - cât de mic ar fi el - pe lume. Aș minți dacă mi-aș idealiza viața.

În Transylvania scrii: 'Morții alunecă primejdios în mașini printre vii.' Și poezia ta e o astfel de cursă riscantă (scrii undeva că iubești riscul), o provocare. Rezultatul este, ca în Soil, că acasă 'nu mai e nicăieri.' Ai cincizeci și doi de ani. Între dizlocare (în copilărie) și amintirile tale veșnic distopice, ai izbutit să prinzi rădăcini, să-ți validezi lumea interioară? Cum te-ai descrie ca poet azi, în literatura engleză, în Anglia, printre ceilalți autori englezi Desperado?

Riscurile mele nu par chiar așa de mari la prima vedere. Nu sunt avangardist (ceea ce ar fi prea comod, după mine). Scriu manierat, chiar curtenitor. Am un aer de neîncredere. Riscurile mele se leagă de rostirea în șoapta și de pașii în clădiri spațioase. Poemele mele îmi par uneori ca niște clădiri, poeziile mea întreaga e de fapt un astfel de proiect (poate un bloc de închiriat) undeva în marginea suvoiuului din prim plan al poeziei engleză. Nu intru în nici un dinte căsuțele ce se vehiculează, dar nu-i nimic, nu mă agit și nimeni nu observă că sunt altfel. Nu vorbesc numele unui anume grup ori trib, de nu sunt NECESAR, cum mi-a spus odată un prieten de la BBC. Sunt de o clădire pe jumătate parăginită, după cotul râului. M-am resemnat acest statut. Cred că problema cu nimeni autorii Desperado, cum le zici, e suntem prea diverși pentru acest nimeni în timp. Trăiesc cu speranța peisajului pe care-l alcătuim noi o să p mai substanțial în ciudașenia lui în încolo, ca cineva o să scoată din el oraș adevărat. Până atunci, am în noroc că pot clădi, și că ceea ce face vede pe râul în jos. Nu mi-a zis nimeni că nu-s un bun zidar.

Lidia Vi

România literară

84, Charing Cross Road

S-A DISCUTAT mult la Paris despre *84, Charing Cross Road*, cartea semnată de Helene Hanff care a fost în sfârșit tradusă în franceză (Ed. Autrement, 2001, traducere de Marie-Anne de Kisch). În sfârșit, deoarece, *84, Charing Cross Road* apăruse în Statele Unite în urmă cu mai bine de treizeci de ani. Este o carte despre cărți, scrisă fără intenția de a fi publicată și care, totuși, va cunoaște un succes enorm. Timp de două decenii de la New York la Londra va traversa de multe ori oceanul sub forma de „roman”, piesă de teatru și film (cel realizat în 1987 de David Jones având ca interpreți pe Ann Bancroft și Anthony Hopkins e considerat de Thomas Simonnet – autorul postfetei – „cel mai frumos film despre cărți, poate singurul reușit vreodată”), pentru ca acum, pe filieră franceză, succesul să se amplifice și să se întregască.

Autoarea, Helene Hanff, născută la Philadelphia în 1916, nutrește de tânără o mare pasiune pentru teatru. Obține o bursă care-i permite să se instaleze în Manhattan. Scrie zeci de piese pe care niciodată, nimeni nu le va pune în scenă. Se resemnează și devine scenaristă la televiziune. În ciuda decepțiilor și a unei existențe precare, Helene Hanff decide la peste treizeci de ani să-și completeze, ca autodidact, studiile pe care nu le putuse face la vremea potrivită.

Nesatisfăcută de ceea ce găsește la New York, se adresează librăriei londoneze Marks & Co – 84, Charing Cross Road – pe care o descoperise într-un anunț publicitar. Douăzeci de ani (1949-1969) va dura corespondența dintre această femeie pasionată, maniacă, extravagantă, imprezvizibilă, ironică, sentimentală, lefteră, generoasă și Frank Doel eruditul, neobositul, devotatul, discretul anticar londonez. Cele peste optzeci de scrisori, dispuse cronologic, fără nici o intervenție în text și nici un comentariu, constituie materia acestei cărți pe drept cuvânt subintitulată *roman*. Roman-document, mărturie asupra unei epoci în două țări despărțite de ocean, dar și de tot ce ține de cultură, civilizație, tradiție, educație și mentalități. Așa cum se va vedea din numeroasele citate, povestea despre nonconformismul americanilor și calmul britanic nu e o vorbă în vânt, tot așa cum „talentul” poate să sară în ochi chiar și atunci când nu e asociat cu *intenția* literară. Această corespondență personală devine, printr-o întâmplare fericită, un adevărat roman.

Cum raționalizarea alimentelor du-

pă război va dura în Anglia până către 1960, Helene Hanff, deși strâmtorată, va trimite constant peste ocean colete cu ouă proaspete, praf de ouă, conserve de carne, și ciorapi de nylon. Bucuros, dar ușor jenat, Frank Doel îi va răspunde prompt dar cam stereotip-convențional: „Trebuie să vă mulțumesc pentru coletul de Paști care a ajuns cu bine ieri și care ne-a adus mare bucurie. Am fost cu toții încântați de conserve și de cutia cu ouă proaspete. Întreg personalul mi se alătură pentru a vă mulțumi că v-ați gândit la noi cu atâta generozitate.”

În ceea ce o privește, Helene Hanff încearcă să minimalizeze cu delicatețe valoarea darurilor ei; în schimb, își exprimă prima exploziv și nuanțat bucuria pentru cartea primită în dar: „Pe cinstite socotesc că schimbul nostru de cadouri de Craciun e foarte inegal. Voi veți fi terminat de mâncat bunătățile într-o săptămână și înainte de Anul nou nu va mai rămâne nimic, în timp ce eu o să-l am pe al meu până la sfârșitul zilelor și o să mor mulțumită la gândul că îl las în urma mea pentru că și altul să-l prețuiască și să-l iubească.”

Dacă scrisorile lui Frank Doel sunt la început doar profesionale și protocolare, încet și greu, dar profund și discret, ele devin amicale, de n-ar fi să luăm în seamă decât formulele de adresare: de la „Doamna”, „Domnișoara Helene Hanff” se trece, după o bună bucată de vreme și la inițiativa autoarei, la firescul „Draga Helene”. Pe lângă detaliile tehnice legate de cărțile comandate/expediate, încep să apară, cu parcimonie, amănunte despre familie: soția, fiicele, sănătatea, colegii de serviciu. Egal cu sine și profund atașat de năbădaioasa Helene, inteligent și cu simțul umorului, Frank Doel suportă și savurează șuvoiul de exigențe, capricii, brufuluiiei, tachinerii ale corespondentei sale. Ținut permanent în șah și antrenat într-un joc de-a șoarecele și pisica, el va ști să-și domolească sau să-și atâțe haotica cititoare și nesabuita bibliofilă. La rândul ei, Helene nu e doar stimulată de calitățile rare ale lui Frank, ci poate deveni cu naturalețe confesivă, vorbindu-i despre dorințe și eșecuri, proiecte de obicei neizbutite, cronica sa jenă financiară, modestia locuinței, prietenii etc. Ar fi de menționat în treacăt că celelalte scrisori adresate membrilor familiei lui Frank Doel sau angajaților librăriei, deși pline de căldură și generozitate, sunt în general previzibile și convenționale și prin aceasta secundare în ansamblul

corespondenței. În orice caz, cititorul este ținut cu sufletul la gură: când reconfortat de farmecul complementarității temperamentale a celor doi protagoniști, când busculat și uluit de devoratoarea pasiune pentru lectură și pentru carte a Helenei Hanff – cititoare flamândă ce ar vrea pareă să înghita tot. Comenzile ei sunt un adevărat pop-top, un amalgam bizar: antichitate greco-latina, dar și, de preferință, secolele XVI, XVII, XVIII, literatură, filosofie sau religie alături de istorie sau psihologie, autori iluștri alternând cu iluștri necunoscuți pe care vrea să-i vadă traversând oceanul.

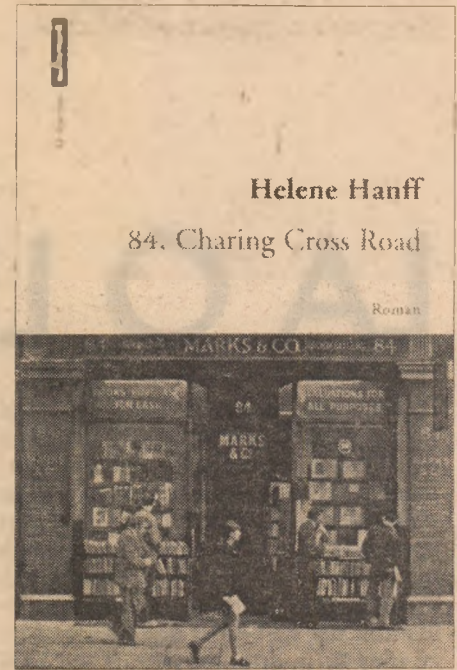
Când i se pare că ritmul expedițiilor nu e destul de alert își muștră furnizorul: „ce faci cât e ziua de mare, stai în fundul magazinului și citești? De ce nu încerci să vinzi o carte cuiva?” Când se teme că va rămâne în pană de lecturi, îl somează de-a dreptul: „ascultă-mă bine Frankie: iama o să fie lungă și rece și eu fac bay-sitting seara, deci AM NEVOIE SĂ AM CE CITI. DECI NU STA PE FUND FĂRĂ SĂ FACI NICI. MIȘCĂ-TE ȘI GĂSEȘTE-MI CĂRȚI.”

E o cititoare exigentă care nu se sfiește să-l beștelească pe Frank Doel când îi trimite ediții maltratate: „NUMIȚI ASTA UN JURNAL AL LUI PEPYS, nu e un jurnal al lui Pepys, ci o prăpădită de culegere de BUCĂȚI ALESE din jurnalul lui Pepys, editat de cine știe ce băgător de seama; mânca-l-ar boala!” sau „CE-I CU SINISTRA ASTA DE BIBLIE PROTESTANTĂ PE CARE MI-AȚI TRIMIS-O? Ați vrea să aveți amabilitatea să le transmiteți oamenilor Bisericii anglicane (oricine ar fi cei care au dat ordinul să se pritocească Vulgata) că au rasolit una dintre cele mai frumoase proze scrise vreodată? O să ardă în iad, credeți-mă!”

Nu-i pasă dacă gusturile ei șochează pe cineva: ea știe precis de ce comandă un autor și de ce îl respinge pe altul: „...vreau o carte cu poezii de dragoste. Nu Keats sau Shelley, trimiteți-mi poezi care pot vorbi despre dragoste fără smiorcăieli – Wyatt sau Jonson sau un altul, găsiți-l.”

Helene Hanff e însă, mai presus de toate, o cititoare bibliofilă care se minunează și se atasează cu duioșie de carte ca „obiect” rar: „Cărțile mi-au ajuns cu bine, Stevenson e atât de frumos că-mi face de rușine etajerele meșterite din cutii de ambalaje pentru portocale, mi-e aproape frică să întorc aceste pagini de hârtie velină crem, netedă și groasă. Eu care n-am avut parte decât de hârtie prea albă și de coperti tari și cartonate, cum sunt cărțile americane, nici nu știam că atingerea unei cărți poate să-ți aducă atâta bucurie” sau „...numai gravurile valorează de zece ori prețul cărții. Ce lume ciudată mai e și asta a noastră în care poți intra pe viață în posesia unui lucru atât de frumos cu prețul unui bilet la un mare cinematograful de pe Broadway sau pentru 1/50 din prețul unei coroane la dentist!”

Dincolo de satisfacția estetică, cartea rară îi procură și o altfel de bucurie, mai neașteptată, a contactului cu fostul proprietar-cititor al ei. Mărturiile în acest sens revin mereu: „Ador dedicațiile de pe pagina de gardă și notele de pe margine, îmi place acest sentiment de camaraderie pe care îl încerci când întorci paginile pe care altul le-a întors deja, când citești pasajele asupra cărora, cineva, dispărut de multă vreme, îmi atrage atenția...” sau „Ador cărțile de ocazie care se deschid de la sine la pagina pe care precedentul proprietar o

citea cel mai des. În ziua în care Hazlitt mi-a sosit, cartea s-a deschis la «Detest să citesc cărți noi.» și am exclamat «Salut amice!» pentru fostul proprietar, oricine ar fi el...» Indignarea ia locul bucuriei atunci când socotește inadmisibil ca unele cărți să fie vândute cu ușurință și fara mila: „il compătinesc pe bietul William Gordon care și-a scris numele pe prima pagină în 1841, ce șleahtă jalnică trebuie să fi fost urmașii lui ca să-ți vândă asemenea carte pentru o înghițitură de pâine...”

Captivat este și cititorul, înainte ca tristețea să-l cuprindă la capătul lecturii acestei cărți al cărei deznodământ nu este unul fericit. Timp de douăzeci de ani, „personajele” fac planuri pentru întâlnirea lor în Anglia, întâlnire mereu amânata – căci pasionata colecționară nu e deloc bogată – și ratată în urma morții premature a lui Frank Doel. Întreruperea brusca a corespondenței îi da cititorului un sentiment de frustrare, regretul și tristețea adâncindu-se când, din notele biografice, ia cunoștință de destinul autoarei.

Flacăra Helenei s-a stins. De aici înainte, ștabela va fi preluată de alții. Prietenii, editorii, regizorii, actorii și entuziaștii de pretutindeni se mobilizează și îi asigură o cu totul alta notorietate decât aceea la care visase și apoi renunțase de mult. Ea asistă uluită și detașată la această târzie izbândă: „Ma simt destul de detașată, e ca și cum ce se petrece n-ar avea nimic de-a face cu mine”. Ca urmare a succesului, va putea călători deseori la Londra, dar bucuria nu va fi cea pe care o așteptase. Frank Doel nu mai e, librăria s-a închis, iar firma, șterpelită de un admirator, e în camera ei, printre cărțile pe care, cu atâta dragoste, le-a strâns. Fidelitate? Bucurie? Farsă a destinului? Oricum, o dureroasă amintire! Ceea ce i se întâmplă i se pare de necrezut: „Fani din lumea întreagă mă consideră prietenă! La Londra, pentru cele câteva scrisori pe care le-am scris, se află pe locul fostei librării o placă de aramă cu numele meu pe ea! Chiar dacă rămân convinsă că sunt o scriitoare fara cultură, și nici cu prea mult talent, am totuși pe unul din zidurile Londrei o placă dedicată mie. Cine ar fi îndrăznit să viseze la o asemenea poveste?” În toată această mirare, ironia n-o părăsește, dar nu mai este cea jucăușă și mușcatoare, ci una deconcertantă de amară. Știe că succesul nu i-a venit din scrisul pentru care trudea toată viața, ci din această corespondență cu un singur destinatar și pe care n-a dorit-o publicată „In memoriam F.D.P.” Destinul, chiar dacă e mai blând cu unii, rareori e pe tiparul dorit. Helene Hanff moare în 1990 la peste optzeci de ani într-o casă de bătrâni, fără un ban, fără urmași, lasând moștenire doar CARTEA și, prin ea, pasiunea pentru cărți.

Constanța Ciocârlie

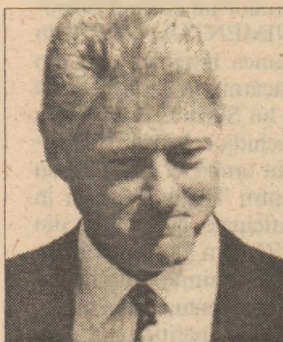
ÎN JURUL UNOR PREMII

FRANK MOORHOUSE s-a bucurat enorm când a aflat că romanul său *Dark Palace* a obținut valorosul premiu al Bibliotecii Naționale Victoria, în valoare de 7 000 de lire. Dar bucuria i-a fost de scurtă durată. Două ore mai târziu a fost anunțat, *sorry*, că s-a făcut o eroare, câștigătorul fiind Peter Carey, pentru *The True Story of the Kelly Gang*, best-seller-ul anului 2001. „M-am simțit îngrozitor, a mărturisit Moorhouse, era ca un coșmar din care nu mă puteam trezi. Tensiunea psihologică e deja destul de mare când scrii un roman și reușești să-l publici, când aștepti reacția criticii și intri în stresul nominalizării la premiu. Îl obții, te bucuri și apoi îți se ia. O experiență oribilă”. Cit despre Peter Carey, care locuiește la New York, el recunoaște că-i pare rău de cruzimea cercării prin care a trecut Frank Moorhouse, dar „există lucruri și mai grave în viață” (soția lui Carey s-a aflat în dimineața de 11 septembrie în primul turn de la WTC și a scăpat în ultimul moment cu viață). Dar o veste bună nu vine niciodată singură: Peter Carey i-a suflat lui Ian McEwan, cu același *Kelly Gang*, prestigiosul Booker Prize. Este al doilea din cariera sa, după *Oscar și Lucinda* în 1988. Până în prezent, numai J. M. Coetzee a obținut Booker Prize de două ori. Și frumos e că și pentru McEwan ar fi fost tot al doilea, după ce îl obținuse *Amsterdam* în 1998 (fiindcă a venit vorba, anunțăm că traducerea romanului *Amsterdam* de Ian McEwan va apărea luna aceasta la Ed. Polirom).

Ermitaj & Guggenheim în Las Vegas

• Proprietarul complexului hotelier-casino *Venetian* din Las Vegas, Sheldon Adelson (70 de ani), a reușit, investind 42 de milioane dolari, să-și vadă împlinit un proiect din copilărie: crearea unor spații expoziționale de artă, alături de cele destinate distracției. Două uriașe și ultramoderne sali de expoziție au fost inaugurate la *Venetian*-ul sau. Fundația Guggenheim din New York și Muzeul Ermitaj din Sankt-Petersburg vor împrumuta capodopere semnate de Van Gogh, Cézanne, Picasso, Manet, Matisse, Kandinsky, Douanier Rousseau. Thomas Krens, directorul de la Guggenheim, consideră că aceasta este o afacere rentabilă pentru *Venetian* și Las Vegas. În „era Krens”, muzeul new-yorkez și-a deschis filiale la Berlin, Veneția și Bilbao. Filiala spaniolă a contribuit la creșterea afluentei turistice în regiune până la 38 de milioane de turiști pe an, în timp ce numărul paturilor la hoteluri a ajuns să fie de trei ori mai mare ca în întregul New York. Pe de altă parte, Mihail Piotrovski, directorul Ermitajului, a afirmat: „Noi știm foarte bine de multă vreme că arta aparține poporului. Vom aduce atunci arta acolo unde se găsește oamenii” ne informează „Moskovskie novosti” sub semnătura lui Viktor Loșak. Finanștii muzeului n-au calculat încă beneficiile, dar se știe că un bilet de vizitare costă 15 dolari. Față de o miză la ruleta pare infim!

Memoriile lui Clinton

• Bill Clinton își scrie memoriile (probabil cu ajutorul unui jurnalist). Editura americană Knopf, care a cumpărat drepturile mondiale asupra cărții, a refuzat să dezvăluie suma pe care a plătit-o ca avans ex-presedintelui, dar se zvonește că e vorba de atâția bani încât familia Clinton ar putea trăi regește din ei până în 2003, când e prevăzută apariția volumului.

Cervantes - integral

• 2.800 de pagini însumează cele două volume apărute la Gallimard în prestigioasa colecție *Pléiade* (800 F - 122 euro; preț de lansare, până la 31 decembrie: 700F-106,72 euro) cuprinzând proza lui Don Miguel de Cervantes Saavedra. Reunind pentru prima oară în franceză totalitatea prozei scriitorului spaniol, în traduceri noi, în limba actuală, care să-i reliefeze valorile și cititorului nefilolog, - ediția e coordonată de Jean Canavaggio (autor, mai demult, al unei biografii Cervantes care i-a adus un Goncourt), în colaborare cu alți trei universitari hispanologi: Claude Allaigre, Michel Moner și Jean-Marc Pelorson. Cele două volume conțin: *La Galateea* (1585), *El ingenioso hidalgo Don Quijote de la Mancha* (I-

1605 și II-1615, Iscusitul hidalgo Don Quijote de la Mancha), *Novelas ejemplares* (1613, Nuvele exemplare) și romanul postum neterminat *Los trabajos de Persiles y Sigismunda, historia sentimental* (1617, Peripețiile lui Persiles și ale Sigismundei, istorisire septentrională). Realizatorii acestei ediții de *Opere complete* mai au mult de muncit pentru a restitui creația poetului (printre care satira *Viaje del Parnaso* - 1614, *Calătorie în Parnas*) și mai ales a dramaturgului Cervantes, care era convins că a fost hărăzit teatrului (multe piese de început s-au pierdut, deși autorul a văzut reprezentate 20-30 din ele), umbrit de celebritatea - nu numai în epocă - a lui Lope de Vega. În imagine, Don Quijote în viziunea lui Goya.

Veșnica revoltată

• Neobositul nonagenar Henri Troyat, care alternează romane și biografii romantate într-un ritm căruia criticii nu-i pot face față, e prezent acum în librăriile franceze cu volumul *Marina Tsvetaeva, l'éternelle insurgée* (Ed. Grasset) în care povestește viața zbuciumată, marcată de tragedii, a poetei sfîșiate între fidelitatea față de valorile distruse de Revoluția din 1917 și fidelitatea față de țara și cultura căreia îi aparținea. Portretul atașant pe care Henri Troyat îl face femeii pasionate și lacome de viață este completat cu pagini foarte interesante despre lumea exilului rus la Paris, despre certurile fratricide și tentativele NKVD-ului de a manipula aceste neînțelegeri. În imagine, Marina Tsvetaeva la Paris, în 1925.

Mircea Eliade: Jurnalul portughez

• Scris între 1941 și 1945, *Jurnalul portughez* al lui Mircea Eliade a fost incredințat de autor Universității din Chicago, cu interdicția de a fi publicat în timpul vieții sale, datorită caracterului autobiografic și datării istorice. Recent, Editura Kairós din Barcelona l-a publicat în premieră mondială, în limba spaniolă. Traducerea este semnată de Joaquín Garrigós, cunoscut și pasionat eliadist. Domnia sa a mai tradus peste zece volume din creația scriitorului român, majoritatea la aceeași editură: *Domnișoara Christina, India, Noaptea de Sânziene, Jurnalul (1945-1969), Huliganii, Dayan, Nouăsprezece trandafiri, Nunta în cer, Maitreyi, Șantier, Nuvele fantastice*. Volumul apărut acum la Kairós cuprinde, în afara acestui *Diario portugués*, alte trei texte apărute în anii '40 în română, referitoare la peninsula iberică. Un altul, relatând vizita regelui Carol II în Portugalia este tot inedit. Apărut în desăvârșite condiții grafice, *Jurnalul portughez* are un amplu ecou în presa culturală hispanică.

Femeile lui Adriano

• Director al revistei „Nexos” și realizator al unei emisiuni politice la televiziune, Hector Aguilar Camín (n. 1946) e un jurnalist influent în Mexic. Și nu doar atât. El e și un istoric, romancier și eseist reputat, cu o bibliografie considerabilă. Carlos Fuentes îl consideră „cel mai bun romancier politic mexican” și „un maestru al frazei elegante”. Recent, Hector Aguilar Camín a publicat la Ed. Alfaguara cel de al șaselea roman al său, *Las Mujeres de Adriano*, ocazie cu care a acordat un interviu publicației argentinienne „Página 12”. Personajul titular al romanului, Adriano, e de profesie istoric și a iubit toată viața sa în secret cinci femei. La bătrânețe, el se decide să se confeseze unui tânăr jurnalist. Tema centrală a cărții este diversitatea dragostei, iubirile plurale, care nu înseamnă neloialitate. „Bărbații și femeile cunosc, de-a lungul vieții lor, mai multe iubiri, întregi, unice și incomparabile între ele - susține autorul. Iată esența morală (sau imorală) a cărții mele: dragostea este plurală și nu exclusivă, iar asta nu o face nici falsă, nici infidelă”.

Wisława SZYMBORSKA

Fotografie din 11 septembrie

Se arunca afară de la etaje în flăcări - unul, doi, încă vreo câțiva în sus, în jos.

Fotografia îi ținea încă bine în viață iar acum îi mai păstrează deasupra pământului către pământ.

Fiecare mai e încă un întreg cu față distinctă și cu sînge bine ascuns.

Încă mai e timp din belșug ca părul să unduiască și din buzunare să cadă chei și monezi.

Se află încă în imperiul văzduhului, în raza acelor locuri care tocmai s-au deschis.

Nu pot să fac pentru ei decât două lucruri - să le descriu zborul și să nu ajung la ultima frază.

(Poem preluat după *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 19 nov. 2001)

Traducere din limba germană de Ioana Pârvulescu

Club de lectură la Iași

ÎN ziua de 6 decembrie, la orele 18.00, a avut loc în sediul Centrului Cultural German „Goethe Zentrum” deschiderea oficială a Clubului de lectură pentru profesioniști, primul club de acest gen din Iași. Acțiunea a fost organizată de Casa de Cultură a Municipiului Iași (director Mihai Ursachi) în colaborare cu Centrul Cultural German (director Alexander Rubel) urmând ca manifestările să se desfășoare bilunar. Prima ședință a *Clubului de lectură pentru profesioniști* a avut ca invitat pe scriitorul Emil Brumar, autor a opt volume de versuri și al unui număr impresionant de articole și eseuri. Emil Brumar este colaborator al revistei „România literară” și al cotidianului „Obiectiv” din Iași. Au prezentat scriitorii Liviu Antonesei și Mihai Ursachi. Moderatorul Clubului de lectură pentru profesioniști este poetul Nichita Danilov. În urma prestației sale, Emil Brumar a primit suma de 1 500 000 de lei și cadouri reprezentând ultimele apariții editoriale ale Editurii Polirom.

Revista revistelor

Să fie clapon?

Un întreg scandal e pe cale să se declanșeze în legătură cu o sculptură a lui Brâncuși expusă nu în altă parte decât la Palatul Cotroceni și la vernisajul căreia președintele n-a fost de față din cauză că, 11 septembrie fiind ziua, s-au produs evenimentele de la New York. E vorba de un *Cocoș salutând dimineața* despre care se știa că există doar într-un unic exemplar la Centrul Pompidou din Paris. Nici un catalog nu-l conține. Expertii au recunoscut fie că s-au luat după fotografiile când au prezentat sculptura, fie că au fost impresionați de girul dat de expunerea la Cotroceni. Suspectat ca „descoperitor” de Brâncuși falsi, Lucian Radu Stanciu, probabil simțindu-se concurat în scoaterea pe piață a unui exemplar de care nu știa, declară *Evenimentul zilei* din 6 decembrie ca sculptura e un... fals. Un securist de la Externe i-ar fi mărturisit că oamenii lui Ceaușescu pătrundeau noaptea în Atelierul Brâncuși de la Paris și luau mulaje de pe exponate pentru ca, apoi, la București să se toarne după ele piese în bronz, menite a deveni cadouri ale dictatorului pentru „pretinii” de rang înalt care vizitau România. Povestea pare o bazaconie ca toate cele care au avut legătură cu „specialistul” de la Casa Heliade. Totuși, întrebarea rămâne: e *Cocoșul* cocoș sau e clapon? Iată ce nu-i trebuia României în acest moment: de un eveniment scandal internațional pe piața obiectelor de artă. Cum Brâncuși nu e un oarecine, mai multă atenție se impunea, începând cu verificarea atentă a sursei sculpturii declarate de Wolf Gregor, proprietarul ei: ce a spus Gregor e o bazaconie la fel de mare ca romanul de aventuri al lui Lucian Radu Lucian. ● Ziarele din 6 decembrie mai vin cu o informație neplăcută: pe placa de marmură de pe zidul noii Bibliotecii a Academiei Române, construită între 1992 și 2001, cu ajutorul guvernului, sînt menționați doi prim-miniștri generoși. Ghiciți dv. care!

Radio România

De la numărul 254 din 2001 săptămânalul *Radio România*, editat de Societatea

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației „România literară” pe adresa Fundația „România literară”, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 251100296100089 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

România
literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69.
Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9, 30-13.
Abonamente în 2001: 3 luni - 130.000 lei; 6 luni - 260.000 lei;
1 an - 510.000 lei. ISSN 1220-6318

Imprimat la
NAȚIONAL

24 pag - 10.000 lei
La redacție: 8.000 lei

LA MICROSCOP

Întoarcerea lui Constantinescu

DUPĂ o lungă perioadă de tăcere, fostul președinte Constantinescu a făcut săptămîna trecută mai multe aprecieri critice la adresa actualei Puteri. Dl Constantinescu a devenit, cum se știe, o simplă persoană particulară din ziua în care a prelat Palatul Cotroceni succesorului său. Unii îi reproșează că, deoarece n-a mai participat la alegeri, i-a lăsat pe țărâniști într-o situație catastrofală, motiv pentru care aceștia n-ar mai fi intrat în Parlament. Alții îi reproșează ieșirea pe ușa din spate din politică, ceea ce nu se face pentru un președinte. Mai sînt și unii care îi reproșează prestația ca președinte în politica internă, fiindcă n-ar fi avut autoritatea necesară față de partidele din coaliție.

În ceea ce mă privește, nu cred că dl Constantinescu i-a lăsat pe țărâniști de izbeliște, ci aceștia și-au jucat înfiorator de prost cartea. De altfel, după ce au pierdut alegerile țărâniștii și-au bătut joc de partidul lor, fărîmițîndu-l într-un spectacol cu public fără precedent.

Nu știu care au fost intențiile de viitor ale dlui Constantinescu atunci cînd a refuzat să mai candideze, dar în discuțiile care au premers acestei decizii, trei dintre partidele coaliției PD, PNL și UDMR l-au avertizat că au propriul lor candidat. Cine vrea să uite că în '96 dl Constantinescu a avut parte de un culoar politic unic - candidat al CDR, sprijinit și de UDMR și ajutat în cel de-al doilea tur de scrutin și de PD - îi poate, desigur, reproșa originalitatea ieșirii din scenă. Găselnița cu Mugur Isărescu ar fi putut avea o soartă mai bună dacă fostul premier ar fi avut o mai mare viteză de reacție în acceptarea candidaturii la președinție și ar fi încercat să fie mai convingător în campania electorală. Să mă ierte strategii tandemurilor, dar mai proastă campanie electorală decît au avut partidele aflate astăzi în opoziția democratică e greu de inventat. Marele ei merit e că poate fi data de exemplu pentru cum nu trebuie

făcută o campanie electorală.

Cînd s-a aflat la Cotroceni, dl Constantinescu s-a străduit pe cît l-au ținut puterile să-i aducă la ordine pe membrii coaliției. Nu cred că e vina lui că liderii acestor partide au făcut toate jocurile politice posibile pe spinarea coaliției. Nu cred iarăși că în România un președinte care n-are în spate o forță politică de temut ar avea altă șansă decît dl Constantinescu.

Fostul președinte al României a parasit Cotroceniul singur. Nu l-a așteptat nici un partid la ieșire.

Din cîte știu, dl Constantinescu e și astăzi la fel de singur politic. D-sa ataca Puterea în calitate de persoană particulară, fost președinte al României. E liber s-o facă, dar chiar crede dl Constantinescu, persoană particulară, că criticile sale la adresa Puterii au mai mult impact decît cel strict mediatic?

Ce a făcut dl Constantinescu, fost președinte al României, de cînd s-a retras? În afară de expediția sa cu ghinion în America de Sud, d-sa a jucat conștiincios rolul de persoană particulară. Criticile sale la adresa Puterii nu mi se par un semn al întoarcerii la politică. În cel mai bun caz, prin declarațiile făcute unui post de radio și reluate de alte mass-media, fostul președinte al României a dovedit că politica îl interesează în continuare.

Întoarcerea în politică e cu totul altceva. Ea înseamnă un partid sau cel puțin o organizație cu iz politic inconfundabil pe care dl Constantinescu să se poată bizui pe viitor, pentru a-i ține cald mesajul.

Dacă dl Constantinescu are într-adevăr intenția de a se întoarce în politică va trebui să continue aceasta, să-i spunem, pregătire de artilerie susținută de o singură piesă, pînă cînd va avea și un partid să-l sprijine. Mă tem însă că dl Constantinescu nu se va mai întilni vreodată cu șansa din 1996.

Cristian Teodorescu

români la demnitate. Mai curînd motivele pentru care s-a recurs la această măsură, a introducerii vizelor, ar fi trebuit să zgîndărească sentimentul demnității naționale. Iertat să fiu, dar, cu ori fără viză, toată pegră societății românești - bandiți, cerșetori, prostituate, pești, hoți de buzunare și ucigași neprînși - a călătorit în Occident din 1990 încoace. S-au speriat bieții vestici de români care le cădeau pe cap. Pînă n-a început Ministerul de Interne să cearmă mai cu băgare de seamă la cei care vor să iasă din țară, această așa-zisă demnitate a fost reprezentantă peste granița de foarte multe persoane cu care nu ne-am putea lăuda nici la noi acasă. Așa că după părerea Cronicarului demnitatea națională n-are nici o legătură, dar absolut nici una, cu faptul că Occidentul nu ne va mai cere vize de la 1 ianuarie anul viitor. ● Printre furturi din conductele Petrom și știri despre frigul din case, a răzbatut în presă un raport al UNICEF care ar trebui să ne bage tuturor frigul în oase. Dacă se mențin actualele tendințe, în 2020 populația României va ajunge sub 20 de milioane de locuitori și va fi o populație îmbătrînită căreia îi va fi foarte greu să-și poarte de grijă. Pentru ca România să aibă un viitor suportabil ar trebui ca în prezent să se producă o adevărată explozie a nașterilor, cu o atenție susținută din partea statului, astfel încît să scadă mortalitatea infantilă, iar mamele virtuale să nu se mai simtă vinovate fiindcă aduc pe lume copii pe care nu-i pot întreține. Titluri alarmante am remarcat în ADEVĂRUL și în CURĂNTUL. Deocamdată însă mass media din România nu pun întrebări Puterii asu-

pra politicii pe care o intenționează, dacă o intenționează, pentru a corecta această tendință alarmantă. ● Într-un serial ineptizabil, ROMÂNIA LIBERA îl acuza pe Sorin Ovidiu Vîntu, SOV, că ar controla și faimoasa unitate militară 0962, fostă *Doi și un sfert*. Controversatul om de afaceri a fost acuzat și de afaceri necurate cu actualul președinte al Senatului, Nicolae Văcăroiu. După publicarea acestor acuzații în EVENIMENTUL ZILEI, se pare că premierul Năstase a început să se simtă deranjat de zgomotul care se face în jurul subordonatului său, pe linie de partid, N. Văcăroiu. Să fi avut vreun efect în acest caz editorialul lui Cornel Nistorescu din EVENIMENTUL ZILEI în care autorul își punea întrebarea cît din influența lui N. Văcăroiu în partidul său a contat în invitația lui Sorin Ovidiu Vîntu de a-l ajuta să deschidă o bancă. ● Partidul de guvernămînt umbă să găsească un contracandidat pentru Traian Băsescu în caz de alegeri anticipate la localele din București, scrie AZI. Din alte ziare aflăm că Traian Băsescu nu se simte cituși de puțin amenințat nici de eventualitatea alegerilor anticipate, nici de apariția unui contracandidat. ● O știre luată parca din *Misterele Parisului*: „Medicii care atestează în fals boala pușcării vor fi aspru sancționați”. Acest titlu a apărut tot în AZI și vrea să spună că medicii care îi vor mai scoate din pușcărie pe condamnați fără ca aceștia să fie bolnavi ar putea să rămînă fără dreptul de liberă practică. Întrebarea e însă cine îi verifică pe medicii care dau astfel de concedii medicale deținuților?

Cronicar